Grunnlagsdokument storfe, sau/lam og egg

- andre halvår 2016

Norfura
bondens selskap

Styrevedtak i Nortura – 23. mai 2016

Planlagt gjennomsnittlig engrospris for storfe økes med kr 0,50 per kg til kr 59,20 per kg for andre halvår 2016.

Planlagt gjennomsnittlig engrospris for lam reduseres med kr 2,00 per kg til kr 67,60 per kg for andre halvår 2016.

Planlagt gjennomsnittlig engrospris for egg økes med kr 0,20 per kg til kr 18,60 per kg for andre halvår 2016.

Offentliggjøring av vedtak:
Aktørene i kjøttbransjen ble orientert om vedtaket umiddelbart etter at styrets beslutning er fattet. For øvrig vises det til Nortura Totalmarked sine nettsider: http://totalmarked.nortura.no

Markedsordningen skal bidra til at det norske markedet tilbys riktige mengder av kjøtt av storfe, sau/lam og egg til rett tid og med rett kvalitet. Prisfastsettingen vil være det viktigste verktøyet for å lykkes med denne oppgaven. Engrosprisen skal settes slik at det både på kort sikt (først kommende prisperioder) og mellomlang sikt (2 – 3 år) gir grunnlag for en optimal markedsdekning, der både tilførsler fra innenlands produksjon og vedtatt tollfri import tas hensyn til. Innenfor de rammer som dette til enhver tid vil sette for prisfastsettingen, skal prisen settes slik at markedsinntektene sammen med offentlige virkemidler og generelle rammevilkår bidrar til økonomisk bærekraft i hele varekjeden fram til engrosprispunktet. Nortura skal som markedsregulator forvalte denne oppgaven på en transparent og konkurransenøytral måte.

Innhold

STYREVEDTAK I NORTURA – 23. MAI 2016 ... 0

SAMMENDRAG ... 3

PRISVURDERING STORFE ... 3
PRISVURDERING SAU/LAM ... 3
PRISVURDERING EGG ... 4

1 **I GRUNNLAGSDOKUMENTET GJENNOMGÅS FORHOLD SOM HAR BETYDNING FOR FASTSETTING AV *GJENNOMSNITTLIG PLANLAGT ENGROSPRIS* ... 5**

2 MARKEDSREGULERING ETTER VOLUMMODELLEN ... 6

2.1 NORTURAS PLIKTER OG RETTIGHETER SOM MARKEDSREGULATOR ER NEDFELT I FORSKRIFTER OG RETNINGSLINJER ... 6
2.2 BEGRENSNINGER I BRUK AV GUL STØTTE TVINGER FRAM NYE MÅTER Å ORGANISERE MARKEDSREGULERING PÅ ... 6
2.2.1 Storfe ... 6
2.2.2 Sau/lam og egg ... 7
2.3 NORTURA HAR SOM MARKEDSREGULATOR *PLIKTER* OG KAN *IVERKSETTE TILTAK* ... 8
2.3.1 Plikter ... 8
2.3.2 Tiltak og virkemidler ... 9

3 EN REKKE MAKROFORHOLD PÅVIRKER MULIGHETSOMRÅDET ... 12

3.1 NORSK LANDBRUKSPOLITIKK I ENDRING ... 12
3.1.1 Landbrukspolitikken under Regjeringen Solberg ... 12
3.1.2 Jordbruksforhandlingene 2016 ... 15
3.2 INDIKATORER FOR NASJONALØKONOMIEN ... 18
3.2.1 Fortsatt god kjøpekraft, men noe redusert på lengre sikt ... 18
3.2.2 Fortsatt befolkningsvekst, men laveste siden 2006 ... 19
3.2.3 Fortsatt usikre økonomiske utsikter hos våre handelspartnere ... 20
3.3 TRENDER OG SPISEVANER ... 20
3.3.1 Kjøttforbruk per innbygger – vridning mellom kjøttslag ... 20
3.3.2 Forbruket av egg er lite påvirket av prisendringer m.m. ... 22
3.3.3 Volumutvikling på varegruppenivå ... 22
3.3.4 Utvikling i Norske Mattrender ... 23
3.4 IMPORT OG INTERNASJONALE BETINGELSER, GRENSEHANDEL ... 26
3.4.1 Styrken i tollvernet er begrenset ... 26
3.4.2 Kjøtt er en viktig vare i grensehandelen ... 26
3.4.3 Produksjons- og markedsutvikling internasjonalt ... 28
3.5 INTERNASJONALE RAMMEBETINGELSER BEGRENSER NASJONAL HANDLEFRIHET ... 30
3.5.1 WTO (World Trade Organisation) setter begrensinger på tollnivået, bruk av subsidier og reguleringseksport ... 30
3.5.2 EØSavtalen og landbruk ... 31
3.5.3 Matvarer fra MUL, GSP og SACU ... 32
3.5.4 Importkvoter ... 33
3.5.5 TTIP – frihandelsavtalen mellom EU og USA vil få betydning for norsk næringsmiddelindustri og norsk landbruk ... 33

4 OVERORDNET OM NORSK JORDBRUK OG NÆRINGSMIDDELINDUSTRI ... 35

4.1 MARKED OG PRIS – PROGNOSER ... 35
4.1.1 Kjøtt- og eggmarkedet i 2015 var preget av å gå fra underskudd til overskudd på sau/lam og balanse på gris. ... 35
4.1.2 Prognose for 2016 ... 36
4.2 PRISDANNELSEN FOR KJØTT OG EGG ... 37
4.2.1 Engrospris ... 37
4.2.2 Avregningspris ... 37
4.3 ØKNING I MARKEDSINNTEKTENE ER STØRRE EN ØKNING I DIREKTE TILSKUDD ... 39
4.3.1 Økte markedsinntekter og økte variable kostnader ... 40
4.3.2 Det er forventet en liten økning i investeringene i landbruket og fortsatt økning i andelen leasing. 42

4.4 PRISUTVIKLING PÅ FORBRUKERMARKEDET UTVIKLER SEG IKKE PÅ SAMME MÅTE SOM ENGROSPRISENE 43
4.5 NORSK NÆRINGSMIDDELINDUSTRI ... 46
4.5.1 Status og utviklingstrekk i industrien ... 46
4.5.2 Produksjonsverdi ... 46
4.5.3 Sysselsetting ... 47
4.5.4 Handel med mat og drikkevarer ... 47
4.5.5 Driftsmargin ... 48

5 STORFE ... 51

5.1 MARKED OG PRISER ... 51
5.1.1 Storfe 2015 – økt underdekning av norsk vare ... 52
5.1.2 Storfe 2016 – prognosen viser fortsatt betydelig underdekning ... 53
5.1.3 Målpris/engrospris, oppnådd pris og omsetningsavgift ... 54
5.1.4 Import av storfe må til for å dekke underskuddet i det norske markedet ... 55
5.1.5 Importvern begrenser handlingsrommet for prisuttak ... 56
5.1.6 Den internasjonale produksjonen økte marginalt i 2015 ... 58
5.2 PRISER OG PRISDANNELSE ETTER ENGROSPRISPUNKTET ... 60
5.2.1 Faktiske butikkpriser enkeltvarer ... 60
5.2.2 Forbrukerprisene utvikler seg annerledes enn engrospris og produsentpris ... 61
5.3 PRODUKSJON, STRUKTUR OG PRODUKSJONSØKONOMI ... 62
5.3.1 Kutallet bestemmer storfekjøttproduksjonen ... 62
5.3.2 Referansebruk nr 8 viser at lønnsomheten per ammeku har økt ... 63
5.3.3 Ammekuproduksjon er fortsatt svært avhengig av tilskudd ... 64

6 SAU OG LAM ... 66

6.1 MARKED OG PRISER ... 66
6.1.1 Sau og lam i 2015 – fra underproduksjon til overproduksjon ... 67
6.1.2 Sau og lam i 2016 – krevende situasjon med mye lam på lager ... 67
6.1.3 Målpris/engrospris, oppnådd pris og omsetningsavgift ... 68
6.1.4 Det er markedsdekning og importen er lav ... 69
6.1.5 Svak vekst i internasjonal produksjon av sau og lam internasjonalt ... 71
6.2 PRISDANNELSE ETTER ENGROSPRISPUNKTET SAU OG LAM ... 73
6.2.1 Faktiske butikkpriser sau og lam ... 73
6.2.2 Forbrukerprisene har flatet ut fra 2011, mens engros- og produsentpris har fortsatt å stige ... 74
6.3 PRODUKSJON, STRUKTUR OG PRODUKSJONSØKONOMI ... 75
6.3.1 Antall gårdsbruk med sau går ned, antall vinterforede sauer øker og besetningene blir større ... 75
6.3.2 Referansebruk 3 viser at vederlag til arbeid og egenkapital har økt. ... 78
6.3.3 Produksjonen av lam er avhengig av tilskudd ... 78

7 EGG ... 80

7.1 MARKED OG PRIS ... 80
7.1.1 Egg 2015 – fortsatt stor produksjon ... 81
7.1.2 Egg 2016 – Et godt salg medfører at vi nærmer oss balanse ... 81
7.1.3 Lavere nivåer av skallegg på reguleringslager ... 82
7.1.4 Målpris/engrospris, oppnådd pris og omsetningsavgift ... 83
7.1.5 Import av egg er svært begrenset ... 84
7.1.6 Produksjon og prisutvikling internasjonalt – prisene på egg i EU har falt ... 84
7.2 PRISER OG PRISDANNELSE ETTER ENGROSPRISPUNKTET FOR EGG ... 86
7.2.1 Forbrukerpriser på egg ... 86
7.2.2 Avstanden mellom forbrukerprisene og engrospriser øker sett bort fra påsken ... 90
7.3 PRODUKSJON, STRUKTUR OG PRODUKSJONSØKONOMI ... 92
7.3.1 Besetningsstørrelsen styres av konsesjonsgrensen ... 92
7.3.2 Referansebruk 6 viser at kostnadene øker uten at inntektene øker tilsvarende ... 92
7.3.3 Lønnsevnen per time er svært lav i eggproduksjonen ... 93

VEDLEGG ... 96

Sammendrag

Prisvurdering storfe

Prognosen per 4. mai 2016 viser et underskudd av storfe på ca. 14 600 tonn i 2016 etter at alle importkvotene er tatt inn. Det var en liten periode på høsten i fjor med full dekning slik at det ble noe storfe på reguleringslager. Ved fastsetting av engrosprisen skal Nortura som markedsregulator legge stor vekt på prognosene for tilbud og etterspørsel for helt slakt. Isolert sett tilsier prognosen at prisene bør økes. Mulighetsrommet i tollvernet har blitt mindre med bakgrunn i at prisene for storfe i EU er relativt lave. Det er spesielt prisene for helt slakt som utfordrer tollvernet, men også enkelte stykningsdeler er utsatt. Dette tilsier at man må være forsiktig med prisøkninger.

Det er en politisk målsetning om å øke den norske storfekjøttproduksjonen. Fra 1. januar 2014 ble det innført et kvalitetstilskudd, kr 3,70 per kg, for slakt av kvalitet O eller bedre. I 2015 økte tilskuddet med 0,30 kr per kg til 4 kr per kg. I årets jordbruksforhandling ble det noe endring i kvalitetstilskuddet, hvor klasse O fikk en reduksjon på 1 krone til 3 kroner per kg. Klasse O+ eller bedre fikk en økning med 3 kroner per kg til 7 kroner per kilo. Tilskuddet gjelder fortsatt for både kjøtt fra melkekuproduksjon (utenom slaktekategori ku) og fra ammekuproduksjon. Driftstilskuddet for ammeku skal økes med 200 kroner per ku for de første 40 dyra, maksimalt 8000 kroner per foretak og beitetilskuddet utmark skal øke med 42 kroner per dyr.

Som signalisert tidligere, er det ønskelig å styre mer av slaktingen mot første halvår når etterspørselen er størst ved at de største prisøkningene gjennomføres i nettopp første halvår. Prisen ble tatt opp kraftig i forrige halvår (kr 1,20 per kg). Det tilsier at prisøkninger for andre halvår 2016 bør være moderate tross vedvarende underdekning.

I inneværende prisperiode er planlagt gjennomsnittlig engrospris for storfekjøtt på kr 58,70 per kg for representantvaren for storfe (ung okse, alle klasser R og O unntatt R+ (fettgr. 2-, 2 og 2+)). **Ut fra en samlet vurdering økes planlagt gjennomsnittlig engrospris med kr 0,50 per kg til kr 59,20 per kg for andre halvår 2016.**

Prisvurdering sau/lam

Ved fastsetting av engrospris skal Nortura som markedsregulator legge betydelig vekt på prognosene for tilbud og etterspørsel for helt slakt. Prognosen per 4. mai viser en overdekning av norsk sau/lam i 2016 på ca. 1 800 tonn inkludert import. Signaler om planlagte og pågående nyetableringer og utvidelser tilsier at det er utsikter til at produksjonen vil øke ytterligere fremover.

Det ligger nå oppunder 2000 tonn sau og lam på reguleringslager. Signaler fra bransjen tyder også på at det er betydelige kommersielle lagre. Det ser dermed ut til at det skal bli vanskelig å få tømt reguleringslageret av sau og lam før ny sesong, selv med en meget god sommersesong. Legger en til at det er prognosert et stort overskudd og at etablerings- og investeringsvilje er stor, tilsier dette at prisen må ned.

Tidligere års jordbruksoppgjør og prisøkninger for sau og lam er noe av årsaken til økt etableringsvilje i næringen. Det er også registrert økende størrelse på besetningene og økende vederlag til arbeid og egenkapital per vinterfôra sau over noen år. Signalene gjennom

kvalitetstilskudd og prisøkning har gitt økt produksjon, men sammen med nedgang i salget nå gir det nye utfordringer.

På forbrukernivå er prisutviklingen sprikende; ulike varegrupper utvikler seg ulikt og det er store sesongvariasjoner. Sau/lam er relativt høyt priset sammenlignet med andre kjøttslag, og økte butikkpriser har blant annet medført et lavere engrossalg.

Gjennomsnittlig planlagt engrosprisen reduseres med 2 kroner per kg til kr 67,60 per kg for andre halvår 2016.

Prisvurdering egg

Produksjonen av egg i Norge er fortsatt større enn etterspørselen, men det er positiv utvikling siste halvår. Det er per mai 2016 prognosert et overskudd på 450 tonn etter at drøye 700 tonn er tatt ut ved førtidsslakting første halvår.

Forbruket av egg, målt som salg i dagligvarehandel, ligger på nivå med tidligere år. Prisene på egg i dagligvarehandelen er relativt stabile, når en ser bort fra effekten av prisdumping før påske i år. Etterspørselen av egg fra høner i miljøinnredning eller frittgående høner varierer, men med et stort salg av EMV øker trykket på egg fra miljøinnredning.

Engrosprisen har stått i ro etter at prisen ble satt ned våren 2015. Prisnedsettelsen var et klart signal om at det ikke er plass for nyetableringer i næringa. Salget har fram mot 2016 flatet ut og steget i takt med befolkningsøkningen. Økonomien i eggproduksjon er presset på grunn reduserte priser og høy omsetningsavgift, men også høye investeringer i hus fram mot 2012 og økende kraftfôrpriser. Etableringsviljen i næringen synes derfor å avta, men det ligger et potensial til å etablere eggproduksjon i tomme kyllinghus.

Markedet for egg er i en bedret situasjon. En svært lav lønnsomhet i næringen på nåværende tidspunkt tilsier at det er behov for prisøkning. Med et fortsatt prognosert overskudd til tross for gjennomført førtidsslakting første halvår og et potensial for ytterligere produksjonsøkning, må man imidlertid være forsiktige med prisøkninger.

Gjennomsnitt planlagt engrospris økes med kr 0,20 per kg. Det gir en planlagt gjennomsnittlig engrospris for andre halvår 2016 på kr 18,60 per kg.

1 I grunnlagsdokumentet gjennomgås forhold som har betydning for fastsetting av *gjennomsnittlig planlagt engrospris*

Den volumbaserte markedsordningen for storfekjøtt ble vedtatt i Stortinget den 19. juni 2009, som en del av Stortingets behandling av St.prp. nr. 75 (2008 -2009) Om Jordbruksoppgjøret 2009. I Jordbruksoppgjøret 2013 ble det avtalt at også sau/lam og egg legges over i volummodellen, jfr. Prop. 164S (2012-2013).

I den volumbaserte markedsordningen skal Nortura som markedsregulator fastsette *planlagt gjennomsnittlig engrospris på representantvaren for kommende prisperiode***.** Datoen for fastsetting og kunngjøring av planlagt gjennomsnittlig engrospris skal være innen 30. mai og 30. oktober hvert år. Som et grunnlag for den interne og eksterne prosessen fram mot beslutning, blir det utarbeidet et *grunnlagsdokument*.

Grunnlagsdokumentets hovedfunksjon er å dokumentere og vurdere alle relevante forhold før Nortura fastsetter planlagt gjennomsnittlig engrospris. Det vil være viktig å peke på faktorer som har karakter av å være ekstraordinære. Det grunnlagsdokumentet du leser nå, omtaler forhold som er relevante for fastsetting av engrosprisen på storfe, sau/lam og egg for prisperioden 1. juli 2016 – 31. desember 2016.

Grunnlagsdokumentet og prisssetting ble behandlet i Norturas konsernstyre den 23- mai. . Dette dokumentet er slik det foreligger etter styrebehandling.

I kapittel 2 gjennomgås de enkelte elementene i markedsregulering etter volummodellen. I kapittel 3 ses det på makroforhold, forbrukertrender og rammevilkår ellers som påvirker mulighetsområdet, mens det i kapittel 4 ses nærmere på de forhold som er mer spesifikke for jordbruket og næringsmiddelindustrien. I kapittel 5, 6 og 7 gjennomgås de produksjonsspesifikke forholdene for henholdsvis storfe, sau/lam og egg.

2 Markedsregulering etter volummodellen

Markedsregulering etter volummodellen skjer innen visse rammer og regelverk. For markedsregulator innebærer det et sett ulike plikter og tiltak. I dette kapittelet gjennomgås regelverket og innholdet i dette.

2.1 Norturas plikter og rettigheter som markedsregulator er nedfelt i forskrifter og retningslinjer

Rammeverket for markedsordningene er nøye nedfelt i offentlige forskrifter og retningslinjer, som har blitt fastsatt etter Stortingets vedtak. De viktigste er:

1. **FOR 2003-07-01 nr 919**: Forskrift om Omsetningsrådets myndighet vedrørende markedsregulering for jordbruksråvarer (Rammeforskriften, fastsatt av LMD, og sist endret 3. mars 2014)
2. **FOR 2005-12-22 nr 1723**: Forskrift om administrative tollnedsettelser for landbruksvarer (FAT-forskriften, fastsatt av LMD og sist endret 27. juni 2013)
3. **FOR 2008-10-22 nr 1136**: Forskrift om markedsregulering til å fremme omsetningen av jordbruksvarer (Fastsatt av Omsetningsrådet og sist endret 12. desember 2013)
4. **Retningslinjer for markedsreguleringen av kjøtt** (Fastsatt av Omsetningsrådet 31. mars 2011, sist endret 17. oktober 2014)
5. **Retningslinjer om informasjonsflyt i kjøttsektoren** (Fastsatt av Omsetningsrådet 31. mars 2011, endret 21. juni 2013)
6. **Retningslinjer for markedsregulering av egg** (Fastsatt av Omsetningsrådet 29. mars 2012, sist endret 17. oktober 2014)
7. **Retningslinjer om informasjonsflyt i eggsektoren** (Fastsatt av Omsetningsrådet 21. juni 2013)

2.2 Begrensninger i bruk av gul støtte tvinger fram nye måter å organisere markedsregulering på

I volummodellen er pris det viktigste virkemiddelet for å regulere tilbud og etterspørsel. Markedsregulator fastsetter en planlagt gjennomsnittlig engrospris (med tilhørende prisløype) som skal gi optimal markedsdekning på kort og mellomlang sikt. Sesonglagring er kvantumsbegrenset og reguleringseksport kan kun foretas i særskilte tilfeller.

2.2.1 Storfe

Det har i flere år vært kjent at Norge i økende grad ville stå overfor utfordringer knyttet til rammen for gul støtte i gjeldende WTO-avtale. I jordbruksforhandlingene 2008 ble denne problemstillingen adressert, og det ble enighet om å nedsette ei bredt sammensatt arbeidsgruppe som skulle utrede mulige endringer i markedsordningene for kjøtt og egg. Arbeidsgruppa la fram sin rapport 18. februar 2009. Gruppa konkluderte med å anbefale

overgang fra prisbasert markedsregulering med målpris til en volumbasert modell uten målpris.[1] Arbeidsgruppas anbefalinger ble fulgt opp i jordbruksforhandlingene 2009.

I protokollen fra jordbruksforhandlingene 2009 slås det fast at *"Partene er enige om å velge den såkalte "volummodellen" som framtidig løsning for markedsregulering av storfe, svin, sau/lam og egg."* Videre heter det at *"I første omgang er partene enige om at storfekjøtt overføres til volummodellen. Dette skjer fra 1. juli 2009"*[2]

Jordbruksoppgjøret 2009 ble behandlet i Stortinget 19. juni. En samlet Næringskomite uttalte følgende i Innst. S. nr 375 (2008-2009)[3]:

> *"Komiteen er kjend med at det har vore naudsynt å gjennomføre endringar i marknadsordningane frå 1. juli 2009 for at Noreg skal kunne overhalde sine forpliktelser iht. WTO-avtala. I fjorårets jordbruksoppgjer vart partane samde om å setje ned ei arbeidsgruppe som skulle kome med forslag til korleis dette kunne gjerast. Komiteen syner til at partane i årets jordbruksoppgjer er samde om at den såkalla "volummodellen" skal veljast som framtidig modell for marknadsregulering for storfe, svin, sau/lam og egg. Komiteen har vidare merka seg at det under forhandlingane vart avklart at storfekjøt er det produktet som i fyrste omgang skal overførast til volummodellen, og at målprisen på storfe vil bli avvikla frå 1. juli 2009.*
>
> *Komiteen ser dette som eit framtidsretta og viktig grep, som ein samla komité stiller seg bak. Komiteen har òg tru på at ei slik ordning er robust nok til å kunne vidareførast under ei eventuell ny WTO-avtale, noko som er svært viktig av omsyn til stabilitet og påreknelegheit for bonden."*

Stortinget ga ved sin behandling enstemmig tilslutning til forslaget om ny markedsordning, slik den er presentert i St. prp. nr 75 (2008-2009).

2.2.2 Sau/lam og egg

Med grunnlag i jordbruksforhandlingene i 2012 ble det nedsatt en arbeidsgruppe med mandat til å utrede omlegging av markedsordningen for lam og egg til volummodellen. Det resulterte i utredningen *Markedsordningen for lam og egg; omlegging til "Volummodellen*[4].

I utredningen konkluderte flertallet med at sau skulle holdes utenfor markedsreguleringen. Mindretallet, bestående av NB, NBS og Nortura, mente at sau burde behandles sammen med lam. Jordbrukets organisasjoner fikk gjennomslag for dette i jordbruksforhandlingene.
I sluttprotokollen fra Jordbruksforhandlingene 2013, står følgende:

[1] Rapport fra Arbeidsgruppe om markedsordningene for kjøtt og egg. Rapport avgitt 18.02.2009
[2] Jordbruksoppgjøret 2009 Sluttprotokoll fra forhandlingsmøte 16. mai. 16.05.2009.
[3] Innst. S.nr 375 (2008-2009)
[4] Arbeidsgrupperapport 15.11.2012 LMD – Markedsordningene for lam og egg. Omlegging til "Volummodell".

> *Partene er enige om fastsetting av målprisene for kjøtt og egg fra 01.07.2013 slik det framgår av fordelingsskjemaet. Partene er enige om overflytting av markedsordningene for lam og egg til volummodellen fra 01.07.2013. Sau skal inngå i volummodellen sammen med lam, og omleggingen implementeres innenfor gjeldende bestemmelser for volummodellen for storfe. Dette gjelder også for egg, med unntak av at for egg kan det fortsatt gjennomføres reguleringslagring uten volumbegrensning. For egg vil partene for øvrig vise til brev av 22.03.2013 om "Høring av forslag til endringer i forskrift om markedsregulering til å fremme omsetningen av jordbruksvarer m.m.".*

Ordningen for lam/sau er med det lik ordningen for storfe. Volummodellen for egg vil avvike fra den for storfe og sau/lam ved at sesonglagringen ikke er begrenset. Uavhengig av dette, så skiller markedsreguleringen på egg seg fra de andre markedsordningene ved at det er en mer vidtrekkende *dobbel mottaksplikt* enn for sau/lam og storfe.

2.3 Nortura har som markedsregulator *plikter* og kan *iverksette tiltak*

Som produsenteid samvirke vil Nortura i gjennomføringen av markedsreguleringen medvirke til best mulige og langsiktige inntektsmuligheter for kjøtt- og eggprodusentene. Dette vil det bare være mulig å oppnå gjennom et langsiktig balansert marked. På basis av løpende markedsprognoser skal markedsregulator vurdere avsetningsmuligheter innenlands, og ved behov iverksette nødvendige avsetningstiltak i samsvar med forskriftene og tilhørende regelverk. Markedsregulator har med andre ord en del *plikter* og ansvar for en rekke *tiltak*.

2.3.1 Plikter

Prisfastsetting

Prisfastsetting er et særdeles viktig verktøy markedsregulator har til rådighet for å utøve sin funksjon som markedsregulator. Nortura har som markedsregulator ansvar for å fastsette *en planlagt gjennomsnittlig engrospris* to ganger i året, med tilhørende prisløype, for storfe, sau/lam og egg.

Mottaksplikt

Nortura har mottaksplikt av fra alle produsenter av storfe, sau/lam og egg. For egg har også Nortura plikt til å ta imot egg fra uavhengige eggpakkerier, den såkalte *doble mottaksplikten*. Hvor mye egg Nortura er pliktig å ta imot fra de andre eggpakkeriene beregnes månedlig basert på differansen mellom total produksjon og estimert salg.

Forsyningsplikt

Nortura har som markedsregulator forsyningsplikt til uavhengige aktører. I tilfeller hvor det ikke er mulig å dekke etterspørselen fra uavhengige aktører og eget behov, skal Nortura søke å gi alle aktører samme dekningsgrad med norsk råvare med utgangspunkt i aktørenes bestilling. For egg er det månedsvis bindende bestilling.

Prognoser og plikt til å varsle om behov for tiltak

Nortura skal utarbeide og offentliggjøre seks prognoser for produksjons- og forbruksutvikling per år. Når Nortura ser at det er behov for å regulere produksjonskapasiteten og/eller stimulere etterspørselen, plikter Nortura å varsle om det. Nortura har likeledes *rett* til å forslå hvilke tiltak som bør gjøres.

Informasjonsplikt

Nortura har plikt til å informere om prognoser, den planlagte gjennomsnittlige engrospris og tilhørende prisløype. Nortura har plikt til å informere om tiltak som iverksettes for å motvirke ubalanse i markedet.

2.3.2 Tiltak og virkemidler

Når markedsregulator ser det er behov for å regulere produksjonskapasiteten og/eller stimulere etterspørselen, plikter den å varsle om dette. Samtidig har markedsregulator rett til å foreslå hvilke tiltak som bør gjennomføres.

Sesonglagring

Innlegg på sesonglager foretas ved markedsoverskudd, og blir avgrensa til forhåndsfastsatte volum, med grunnlag i sesongvariasjoner. Uttak fra lager vil skje ved underskudd i markedet. Sesonglagringen er viktig for balansering av markedet i forhold til etterspørsel og utjevning av markedet over tid. Det godgjøres lagerkompensasjon.

Det maksimale årlige kvantum for sesonglagring fastsettes av Omsetningsrådet. Omsetningsrådet vedtok den 23. juni 2009 at maksimalt årlig kvantum for innlegg av storfekjøtt på reguleringslager til 2 500 tonn[5]. Maksimalt årlig kvantum for innlegg av sau og lam på reguleringslager ble fastsatt til 3500 tonn av Omsetningsrådet 21. juni 2013. For egg, i motsetning til sau/lam og storfe, er det ingen volumbegrensning på sesonglagringen.

[5] Protokoll Oms.rådet fra møte 23.juni 2009

Faglige tiltak og opplysningsvirksomhet

Tildeling av midler til Faglige tiltak og Opplysningsvirksomhet skjer i tråd med bestemmelsene i forskrift om markedsregulering til å fremme omsetningen av jordbruksvarer (FOR 2008-10-22 nr 1136) med tilhørende retningslinjer om anvendelse av midler fra omsetningsavgiften til faglige tiltak og opplysningsvirksomhet. Slike tiltak finansieres med omsetningsavgift, og endringer i markedsordningene for lam/sau og egg medfører ingen endringer av prosedyrer for disse elementene i markedsordningen.

Produksjonsregulering

Produksjonsregulering som finansieres over omsetningsavgiften er et nyttig verktøy for rask og ressurseffektiv regulering av tilbud og etterspørsel i *St.prp. nr 75 (2008-2009) Om Jordbruksoppgjøret 2009* slås det fast at *"Innenfor volummodellen skal det etter vedtak i Omsetningsrådet, fortsatt være adgang for markedsregulator til å gjennomføre produksjonsregulering."*

Dette er nedfelt i *Retningslinjer for gjennomføring av markedsregulering for kjøtt*: ”Eventuelle andre avsetnings- og produksjonsregulerende tiltak kan gjennomføres etter forhåndsgodkjennelse fra Omsetningsrådet i det enkelte tilfellet.” Tilsvarende er nedfelt i retningslinjene for markedsregulering av egg.

Produksjonsregulerende tiltak finansiert over omsetningsavgiften vil som hovedregel være av frivillig karakter, og kompensasjonen dimensjoneres etter ordningens innhold og omfanget av den økonomiske belastningen for produsenter som deltar.

Priskompensasjon ved produksjon av skilleprodukter

Ved omleggingen av markedsreguleringen av egg til volummodellen forsvant mulighetene for reguleringseksport. Mulighetene for priskompensasjon har eksistert lenge, men ordningen har ikke blitt brukt på lang tid. Som en erstatning for bortfallet av reguleringseksport, har man gjeninnført sats på prisnedskriving. Prisnedskriving for skilleprodukter utbetales uavhengig av marked.

Reguleringseksport for egg, storfe og sau/lam er fjernet som følge av ny WTO avtale

WTOs 10. ministerkonferanse ble avholdt i Nairobi i midten av desember 2015, og der ble det bestemt at alle I-land må stanse bruken av eksportsubsidier fra 1. januar 2016, unntatt for enkelte varer. Dette medførte at muligheten til å bruke reguleringseksport for egg, storfe og sau/lam ikke eksisterer lenger, selv om denne muligheten har vært svært begrenset i volummodellen. Se delkapittel 3.5.1 for mer om konsekvenser av ny WTO avtale.

3 En rekke makroforhold påvirker mulighetsområdet

Både tilbuds- og etterspørselssida påvirkes av den generelle økonomiske og sosiale utviklingen og de politiske rammevilkårene. I dette kapitlet peker vi på noen sentrale områder av utviklingen i landbrukspolitikken spesielt og nasjonaløkonomien generelt. Forhold som forbruks- og befolkningsutvikling, utviklingen i BNP, lønns- og kostnadsvekst og konsumprisutvikling vurderes. I tillegg omtales kort noen viktige trender i forbrukermarkedet og indikatorer på tilstanden hos våre viktigste handelspartnere.

3.1 Norsk landbrukspolitikk i endring

Om lag 70 % av totalinntektene i landbruket kommer fra salg av produkter. Et velfungerende importvern er grunnlaget for den nasjonale prisdannelsen og prisuttaket, og dermed helt avgjørende for næringas desidert største inntektskilde. Direkte offentlig støtte utgjør resten av inntektene, om lag 30 % i gjennomsnitt, men andelen varierer mellom ulike produksjoner, driftsomfang og geografisk plassering. Importvernet, den direkte støtten og ordningene for markedsbalansering utgjør bærebjelkene i norsk landbrukspolitikk.

3.1.1 Landbrukspolitikken under Regjeringen Solberg

Landbrukspolitikken i sin fulle bredde har ikke vært behandlet av Stortinget siden 2012, da Næringskomiteen gikk gjennom Meld. Nr. 9 (2011 – 2012) og ga sine merknader i Innst. 234 S (2011 – 2012). Valget høsten 2013 ga grunnlag for Regjeringsskifte, og Regjeringen Solberg ble dannet. Det er en mindretallsregjering av H og FrP, men den har inngått en omfattende samarbeidsavtale med V og KrF. I *Samarbeidserklæringen* heter det om landbruk at avtaleinstituttet skal opprettholdes, og at det skal legges vekt på forutsigbarhet og reformer som kan gi økt lønnsomhet. Regjeringserklæringen er mer utfyllende, og det varsles bl.a. betydelige reformer i eiendomspolitikken. Regjeringen går videre inn for økt norsk matproduksjon, mindre reguleringer, reduserte overføringer og større konkurranse i matvaresektoren. Det varsles gjennomgang av kvoteordninger og markedsreguleringssystemet. I forbindelse med behandlingen av Statsbudsjettet for 2014 og særlig ved behandlingen av Jordbruksoppgjøret 2014, klargjorde Stortinget viktige rammer for landbrukspolitikken framover. De sentrale dokumentene er *Prop. 106 S Jordbruksoppgjøret 2014 og Innst. 285 S (2013 – 2014).*

I *Innst. 8S (2013-14) Statsbudsjettet for 2014*, klargjorde Stortingsflertallet visse premisser for landbrukspolitikken framover. Hele komiteen står bak sentrale merknader og viderefører en

rekke felles merknader fra Innst. S 234 (2011-2012) som bredt forankrede føringer for landbrukspolitikken de nærmeste årene. Næringskomitéen viser til en rekke merknader fra Innst. 234 S (2011-2012), bl.a.:

- «Komiteen er opptatt av at landbruket får rammevilkår som kan bidra til at næringens samlede lønnsomhet kan bedres i årene som kommer.»
- «Komiteen viser til at matindustrien er en viktig del av en komplett verdikjede for produksjon av næringsmidler, den største vareproduserende verdikjeden i fastlands-Norge. Det er et gjensidig avhengighetsforhold mellom norsk næringsmiddelindustri og norsk landbruk, og komiteen er opptatt av å sikre verdiskaping og lønnsomhet i hele kjeden. Det er viktig å sikre norsk matindustri gode og konkurransedyktige rammevilkår, også i forhold til økt internasjonal konkurranse».
- «Komiteen viser til at god rekruttering til landbruket er avgjørende for å kunne øke matproduksjon og nå andre mål. Komiteen ser det som viktig at regjeringen fører en landbrukspolitikk som gir ungdom framtidstro, lyst og muligheter til å satse på landbruket som yrke.»

Videre sier Næringskomitéen bl.a. følgende i Innst. 8 S (2013-2014):

- «Komiteen viser til at det er bred enighet om at lønnsomheten i norsk landbruk må styrkes, og at dette kan gjøres både ved økt inntekt og lavere utgifter.»
- «Komiteen viser til den brede enigheten om viktigheten av å gi incentiver til investeringer og driftsoptimalisering. I dette ligger investeringsordninger, bistand fra virkemiddelapparatet og andre tiltak som øker investeringsmulighetene i landbruket. I dette ligger også en forutsigbar landbrukspolitikk, som gir landbruksnæringen trygghet for sine investeringer.
- Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Kristelig Folkeparti og Venstre, viser til samarbeidsavtalen mellom Høyre, Fremskrittspartiet, Venstre og Kristelig Folkeparti som sier at «det skal legges vekt på forutsigbarhet og reformer som kan gi økt lønnsomhet.»
- «Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Høyre og Fremskrittspartiet, viser til at tilretteleggelse for variert bruksstruktur fordrer rammevilkår og virkemidler som sikrer lønnsomhet uten særlig hensyn til produksjonskapasitet og bruksstruktur»
- «Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet og Kristelig Folkeparti og Venstre, viser videre til «Sundvolden-erklæringen» av 7. oktober 2013 der det tas til orde for å styrke landbruket gjennom forenkling av lover, regler og støtteordninger

for blant annet å bedre rekrutteringen. Flertallet opplever at arbeidet med forenkling av regelverket, virkemiddelapparatet og støtteordningene har bred støtte og at dette bør være en del av drøftingene under årets jordbruksforhandlinger.»

I *Innst. 285 S (2013 – 2014) Jordbruksoppgjøret 2014* går Stortingsflertallet videre med klargjøring av rammene for landbrukspolitikken framover. Jordbruksforhandlingene ble brutt fra jordbrukets side, og Regjeringens tilbud ble lagt til grunn i Prop. 106 S (2013 – 2014). Imidlertid foregikk det forhandlinger mellom Samarbeidspartiene og Regjeringen før den ordinære komitebehandlingen, der det ble enighet om vesentlige forandringer av en del elementer. I den ordinære komitebehandlingen var det også i denne omgang brede flertallsinnstillinger, men komiteen var ikke så samlet som tidligere på sentrale politikkområder. Samarbeidspartiene (H, FrP, KrF og V) står bak bl.a følgende flertallsmerknader:

- «Samarbeidspartiene ønsker et miljøvennlig, bærekraftig og fremtidsrettet norsk landbruk med både store og små bruk i hele landet»
- «Det er et mål at norsk landbrukspolitikk skal stimulere til økt matproduksjon, med intensjon om økt selvforsyning, blant annet av hensyn til norske forbrukere og av beredskapshensyn»
- «Flertallet mener at matproduksjon er jordbrukets hovedoppgave»
- «Vilkårene for jordbruksdrift er forskjellige i ulike deler av landet, og jordbruket bidrar også til andre viktige samfunnsgoder enn mat, slik som ivaretakelse av norsk kulturlandskap, reiseliv og spredt bosetning»
- «Flertallet mener det må opprettholdes en differensiering i virkemidlene, som legger til rette for en variert bruksstruktur og sikrer bærekraftig produksjon på jordbruksarealene i hele landet»
- «Flertallet er enige om at statens tilbud til fremtidige jordbruksoppgjør skal være i tråd med de føringene som ligger til grunn i innstillingen til dette årets jordbruks-oppgjør og Innst. 8 S (2013 – 2014)»
- «Flertallet viser til at samarbeidspartiene mener virkningen av politikken som nå vedtas bør være gjenstand for en grundig evaluering, og at det i jordbruksoppgjøret for 2015 gjøres rede for konsekvenser som er synlige på kort sikt»
- «Flertallet er videre enige om at det skal legges frem en stortingsmelding om landbruket og skognæringen i et fremtidig Norge»

Komiteen står samlet om bl.a. følgende merknader:

- «Komiteen mener det er avgjørende at landbrukspolitikken som føres gir trygg og sikker mat, landbruk over hele landet, økt verdiskaping og ei bærekraftig næring»
- «Komiteen ser det som viktig å opprettholde norsk matproduksjon som kan sikre tilgang på norske råvarer til næringsmiddelindustrien over hele landet, for å sikre at norske forbrukere får den maten de etterspør»

I Prop. 1S (2014 – 2015) for statsbudsjettet 2015 uttaler Regjeringa at den vil " sikre landbruket føreseielege rammevilkår som kan bidra til at næringa si samla lønsemd kan bli betre i åra som kjem. Det er avgjerande at utøvarane i landbruket skal kunne ha ei inntektsutvikling og sosiale vilkår på line med andre grupper."

Prop. 127 S (2014–2015) kommer en samlet næringskomite med bl.a. følgene uttalelser:

- «Komiteen mener det må opprettholdes en differensiering i virkemidlene, som legger til rette for en variert bruksstruktur og sikrer bærekraftig produksjon på jordbruksarealene i hele landet. »
- «Komiteen er enige om å sikre en hensiktsmessig bruk av statlige overføringer, redusere kostnadsnivået og gi bonden nye og bedre inntektsmuligheter. »
- «Komiteen understreker at landbruket er viktig for mat- og planteproduksjon, bosetting og kulturlandskap. Landbruket videreführer lange mattradisjoner, og har som hovedoppgave å levere trygg kvalitetsmat. Et velfungerende importvern er viktig for konkurranseposisjonen til norsk landbruk. Det er et mål at vi skal ha et miljøvennlig og bærekraftig landbruk, med små og store bruk over hele landet. »
- «Komiteen viser til at reell økt selvforsyningsgrad er avhengig av at økt matproduksjon skal være med grunnlag i norske ressurser. Dette må legges til grunn ved utformingen av landbrukspolitikken. »

3.1.2 Jordbruksforhandlingene 2016

Jordbruksforhandlingene 2016 ble avsluttet den 15. mai med avtale mellom Staten og NB. Partene er enige om en ramme for oppgjøret på 350 mill. kroner, jfr. tabellen nedenfor. Avtalen legger opp til en inntektsøkning tilsvarende 10 700 kroner per årsverk.

Tabell 3-1 viser rammen for oppgjøret på 350 mill. kr

	Grunnlag Mill. kr	Volum	Pris	Mill. kr
Økt produksjonsvolum	32 240	0,8 %		260
Prisøkning på varer uten målpris	12 140		1,3 %	160
Driftskostnader	20 015	0,6 %	2,3 %	580
Kapitalslit og leasing	8 140			145
Normalisert realrentekostnad	343			-115
Arbeidsforbruk	14 361	-2,0 %	2,8 %	110
Sum, forutsatt lik prosentvis vekst som andre grupper				**300**
Nivåheving ut over prosentvis vekst				**50**
SUM, ramme i mill.kr				**350**

Partene er enige om en finansiering av rammen som vist i tabellen nedenfor. Det gjennomføres målprisøkninger fra 1.7.2016 med en årsvirkning på 190 mill. kroner. Bevilgningene til gjennomføring av jordbruksavtalen økes med 100 mill. kr i 2017, og det disponeres 56 mill. kroner i overførte midler. Rammen og forutsetningene gjør at utnyttingen av jordbruksfradraget vil gå opp med 4 mill. kroner.

Tabell 3-2 viser fordeling av ramme

	Mill. kroner
Endring i målpriser fra 01.07.16	190
Endret bevilgning på kap. 1150 i 2017	100
Overførte midler fra 2015	56
Endret verdi av jordbruksfradraget	4
SUM	**350**

Noen av hovedpunktene er omtalt nedenfor.

Korn, kraftfôr:

- Målprisen økes med 9 øre for mathvete og holdes uendret for rug. Målprisen for bygg økes med 7 øre og for havre med 6 øre per kg (75 mill. kr)
- Prisnedskrivingstilskuddet for norsk korn til matmjøl og kraftfôr økes med 2,5 øre for forkorn og 4 øre for matkorn, slik at endringene skal føre til 3 øre økt råvarepris for produksjon av kraftfôr, og 2 øre økning av råvareprisen til matmjøl
- Arealtilskudd korn økes med 13 kr/daa i sone 1 - 4 (36 mill. kr)

Melk

- Målprisene på melk økes med 5 øre per liter, tilsvarende 78 mill. kroner
- Driftstilskudd melkeku økes med 8000 kr per foretak (ca. 52 mill kr)
- Husdyrtilskudd melkeku økes med 241 kr per dyr for de første 16 dyra (30 mill.kr)
- Kravet om løsdrift vil bli utsatt til 2034

Ammeku/storfekjøtt:

- Kvalitetstilskuddet for storfe reduseres med 1 kr til 3 kr per kg i klasse O og økes med 3 kr per kg til 7 kr per kg for kl O+ og bedre (62 mill kr)
- Driftstilskudd ammeku økes med 200 kr per ku for de første 40 dyra, maksimalt 8000 kr per foretak (ca. 9 mill. kr)
- Beitetilskudd utmark øker med 42 kr per dyr (11 mill kr)

Sau/lam:

- Dyretilskudd sau over 1 år økes med 40 kr per dyr for de første 100 dyra (28 mill kr)
- Beitetilskudd utmark øker med 12 kr per dyr (25 mill. kr)

Gris:

- Målprisen økes med 9 øre per kg (12 mill. kr)
- Dyretilskudd for avlsgris reduseres med 182 kr per avlsgris og med 4 kr per slaktegris (- 10 mill kr)
- I tillegg kommer effekten av dyrere kraftfôr (3 øre)

Egg:

- Distriktstilskudd egg reduseres med 45 øre per kg i Nord-Norge og 20 øre per kg på Vestlandet (- 2,4 mill kr)
- I tillegg kommer effekten av dyrere kraftfôr (3 øre)

Kylling:

- Ikke omtalt i avtalen, men blir også berørt av dyrere kraftfôr (3 øre per kg)

Areal- og beitetilskudd

- Arealtilskudd grovfôr i de beste kornområda (sone 1) reduseres med 35 kr per daa, og i sone 3 og 4 reduseres arealtilskudd grovfôr med 5 kr per daa (- 20 mill.kr)
- Kulturlandskapstilskudd reduseres med 13 kr per da i alle soner (- 111 mill. kr)
- Beitetilskudd utmark økes med 42 kr per dyr storfe (11 mill kr) og 12 kr per dyr sau/lam (25 mill kr)

Frakttilskudd

- Ingen endringer

Ullordningen

- De fem dårligste ullkvalitetene tas ut av tilskuddsordningen. Rammen beholdes, og derfor øker satsene for de beste kvalitetene

Telledatoer

- Det etableres to faste telledatoer 1. mars og 1. oktober med søknadsfrist 15. mars og 15. oktober

Avløsertilskudd m.v. og tidligpensjon

- Dagsatsen for avløsning ved sjukdom økes med 30 kr. Ellers videreføres satser
- Rugeeggprodusenter med opphold mellom to innsett på telledato, skal ha rett på avløsertilskudd mv. på visse vilkår

Investeringsstøtte mv

- Rammen for investeringsstøtte øker med 26,5 mill. kr til 574,5 mill kr
- Drenering: Satsene videreføres uendret
- Organisert beitebruk: Økes med 1 mill kr

3.2 Indikatorer for nasjonaløkonomien[6]

Det forventes en lavere vekst i konsum og lønn, og noe høyere arbeidsledighet. De makroøkonomiske forholdene totalt sett tilsier at man må være forsiktig med prisøkninger.

3.2.1 Fortsatt god kjøpekraft, men noe redusert på lengre sikt

Veksten i BNP for Fastlands-Norge for 2015 ble noe lavere enn først anslått. BNP vokste med 1 prosent i 2015. Veksten i BNP forventes å minske noe til 0,8 prosent i 2016, noe lavere enn tidligere lagt til grunn.

Kronekursen svekket seg etter nyttår til de svakeste nivåene målt ved den importveide kursindeksen, men siden midten av januar har kronen styrket seg noe. Fremover forventes det en styrking av kronen etterhvert som oljeprisen øker og usikkerheten til norsk økonomi avtar.

Husholdningenes konsum forventes å avta, men spareraten vil fortsatt være høy. I 2015 ble konsumveksten 2,1 prosent og anslås til å bli 1,6 prosent i 2016. Svakere tiltro til økonomien, høyere prisvekst og lavere lønnsvekst er noe av årsaken til nedgangen. Lavere renter styrker det private forbruket isolert sett.

[6] Pengepolitisk rapport 1/16 hvor ikke annet er nevnt. http://www.norges-bank.no/Publisert/Publikasjoner/Pengepolitisk-rapport-med-vurdering-av-finansiell-stabilitet/116-Pengepolitisk-rapport/ , 17. mars 2016.

Prisveksten har vært høyere enn tidligere anslått og forventes å holde seg nær 3 prosent fremover. I februar var tolvmånedersveksten i KPI 4,2 prosent. Svak kronekurs har holdt prisene oppe, samtidig har lav kostnadsvekst og svake vekstimpulser fra handelspartnere dratt prisene andre veien. Prisene på norskproduserte varer de siste tolv månedene har vært på 3,1 prosent og nær 2,5 prosent i januar og februar. Prisen har vært drevet av større prisvekst på flyreiser, men det har også vært en klar økning i prisene på matvarer. Det anslås på litt lengre sikt at konsumprisveksten vil avta til mellom 1,5 til 2 prosent i 2019.

Arbeidsledigheten har økt noe som forventet. I februar var den registrerte ledigheten 3,1 prosent av arbeidsstyrken mot 2,8 prosent i fjor. I regioner og næringer som er nært tilknyttet oljevirksomheten har arbeidsledigheten økt. Det ventes at arbeidsledigheten vil øke noe.

Lønnsveksten i 2015 ble i størrelsesorden 2,8 prosent. Det er høyere enn lagt til grunn i forrige rapport. Lønnsveksten i 2016 anslås til 2,4-2,6 prosent. Det er lavere lønnsomhet i oljesektoren som bidrar til en dempet lønnsvekst i denne sektoren og økonomien for øvrig.

Kapasitetsutnyttingen avtok gjennom fjoråret og forventes og avta videre fram mot 2017. Kapasitetsutnyttelsen er anslått til å avta raskere enn forventet i forrige pengepolitiske rapport og er på et lavere nivå enn normalt. Produksjonen har vokst mindre enn anslått og vekstutsiktene er svakere.

Endringer i Norges Banks styringsrente vil normalt ha innvirkning på de mest kortsiktige rentene i pengemarkedet og for bankenes innskudds- og utlånsrenter. Renten settes med sikte på at inflasjonen over tid skal være nær 2,5 prosent. Hovedstyret i Norges Bank besluttet i møtet 17. mars å senke styringsrenta med 0,25 prosentpoeng til 0,50 prosent. Det er muligheter for at renten kan bli enda lavere og det kan ikke utelukkes at renten blir negativ hvis det kommer nye store forstyrrelser.

3.2.2 Fortsatt befolkningsvekst, men laveste siden 2006

Befolkningsveksten er den viktigste driveren i utviklingen av forbruket. Ved inngangen til 2016 var folketallet i Norge på 5,21 millioner. Tilveksten var på drøyt 48 100 i 2015, tilsvarende 1 prosent.[7] Dette er noe svakere enn tilveksten året før.

[7] http://ssb.no/befolkning/statistikker/folkendrkv/kvartal og tabell: 06913 22.mars 2016.

3.2.3 Fortsatt usikre økonomiske utsikter hos våre handelspartnere[8]

Den moderate veksten fortsetter for våre handelspartnere, men kan bli noe svakere fremover. I euroområdet har sysselsettingen økt, arbeidsledigheten har falt og lønnsvekst har vært moderat. Det var tegn til oppbremsing i industrisektoren mot slutten av 2015 og vekstutsiktene fremover er noe dempet. Veksten i USA har avtatt mot slutten av året, dollaren har styrket seg og bidratt til en nedgang i eksporten. USA har hatt en sterk utvikling i arbeidsmarkedet, det forventes vekst i BNP og i husholdningenes kjøpekraft. I Storbritannia avtok veksten mot slutten av 2015 og det samme gjorde investeringene og eksporten. Sysselsettingen i Storbritannia har økt noe, prisveksten har vært lav og det private konsumet har økt. Det bygges også opp en frykt for at Storbritannia forlater EU noe som kan dempe investeringene. Sverige har økt veksten mot slutten av 2015, de har hatt stor innenlandsk etterspørsel, økt eksport og privat konsum.

De økonomiske utsiktene hos Norges handelspartnere er samlet sett noe svakere enn forrige pengepolitiske rapport. Mer usikkerhet om utviklingen fremover bidrar til at BNP anslagene nedjusteres. BNP-veksten anslås å gå noe ned til under 2 prosent, før den er forventet å stige til oppunder 2 ½ prosent mot slutten av året. Verdensøkonomien forventer en fortsatt moderat vekst

3.3 Trender og spisevaner

Per person er forbruk av kjøtt stabilt, kanskje noe nedadgående. Forbruksutviklingen har derfor primært vært drevet av befolkningsveksten. Det er store forskjeller mellom kjøttslagene og fortsatt en dreining av forbruket mot hvitt kjøtt (fjørfe). Fallet i fjørfekjøttsalget i 2013/14 ser ut til å være snudd og salget øker igjen.

En økende andel av befolkningen ønsker å redusere forbruket at kjøtt, begrunnet med sunnhet, bærekraft og dyrevelferd.

Forbruket av egg har økt noe de siste årene, men veksten har stagnert. Forbruksøkning framover vil trolig følge befolkningsveksten.

3.3.1 Kjøttforbruk per innbygger – vridning mellom kjøttslag

Med unntak for fjørfekjøtt, har kjøttforbruket per innbygger vært rimelig stabilt de siste 15 årene. Forbruket av hvitt kjøtt har derimot økt mye, fra 10 kg per person i 2002 til nesten 20

[8] Pengepolitisk rapport 1/16 hvor ikke annet er nevnt. http://www.norges-bank.no/Publisert/Publikasjoner/Pengepolitisk-rapport-med-vurdering-av-finansiell-stabilitet/116-Pengepolitisk-rapport/ , 17. mars 2016.

kg per person i 2015. Figur 3-1 viser utviklingen fra 2002-2016. Tallene baserer seg på engros tall, dvs. at volumet inneholder blant annet bein og derfor er det reelle forbruket av spiselig kjøtt betydelig lavere.

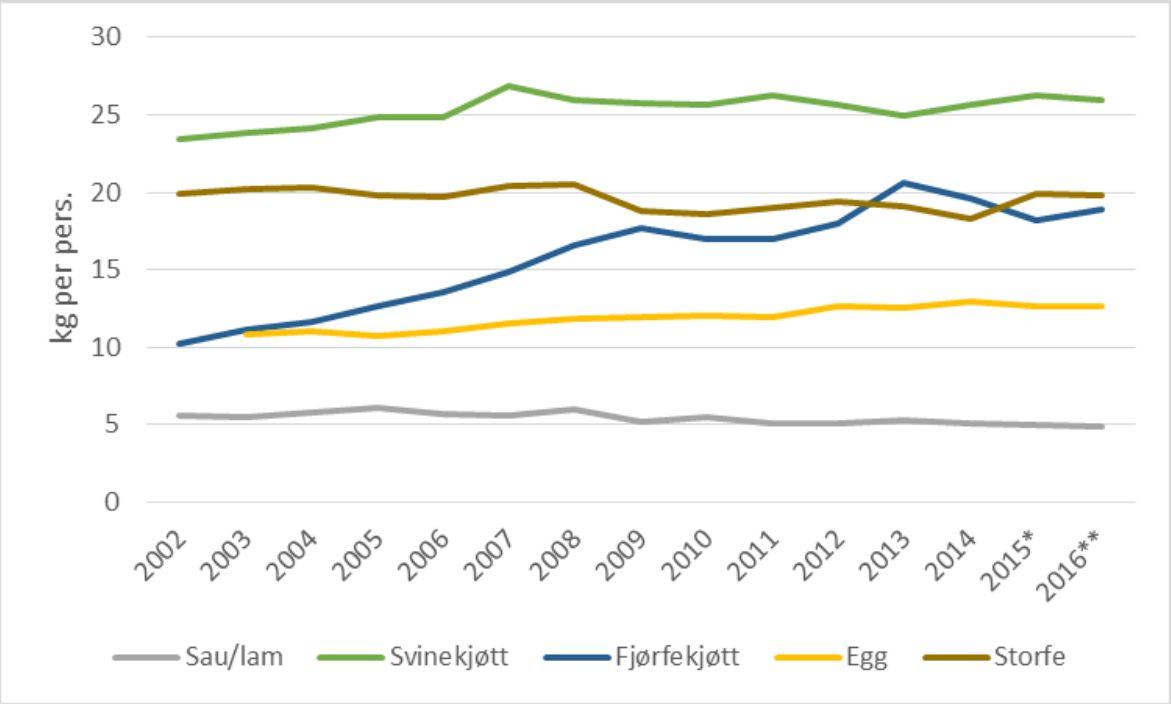

Figur 3-1 Kjøttforbruk per innbygger[9] 2015 er foreløpige tall, 2016** er budsjett*

Figuren viser utviklingen i kjøttforbruk per person, og viser en utflating av forbruket av svin, fallende forbruk for sau/lam og storfe, med unntak for 2015 som viste oppgang for storfe. Det har vært jevn og høy vekst i forbruket av fjørfekjøtt *fram til 2014*. I 2015 har fjørfekjøttforbruket tatt seg opp igjen etter nedgangen i 2013/14.

Figur 3-2 viser kjøttforbruket per person for ulike land. Norge kommer ut med et forholdsvis lavt kjøttforbruk sammenlignet med mange andre industrialiserte land. Både land som Sverige, Danmark og Tyskland, spiser alle mer kjøtt per innbygger enn nordmenn. Sammenlignet med andre land spiser vi i Norge relativt mye svin.

[9] Kjøttforbruk på engrosnivå. Dvs. at det inkluderer kjøtt og bein og derfor er det reelle forbruket lavere. NIBO - Totalkalkylen tabell 5.32 og tabell 5.33.

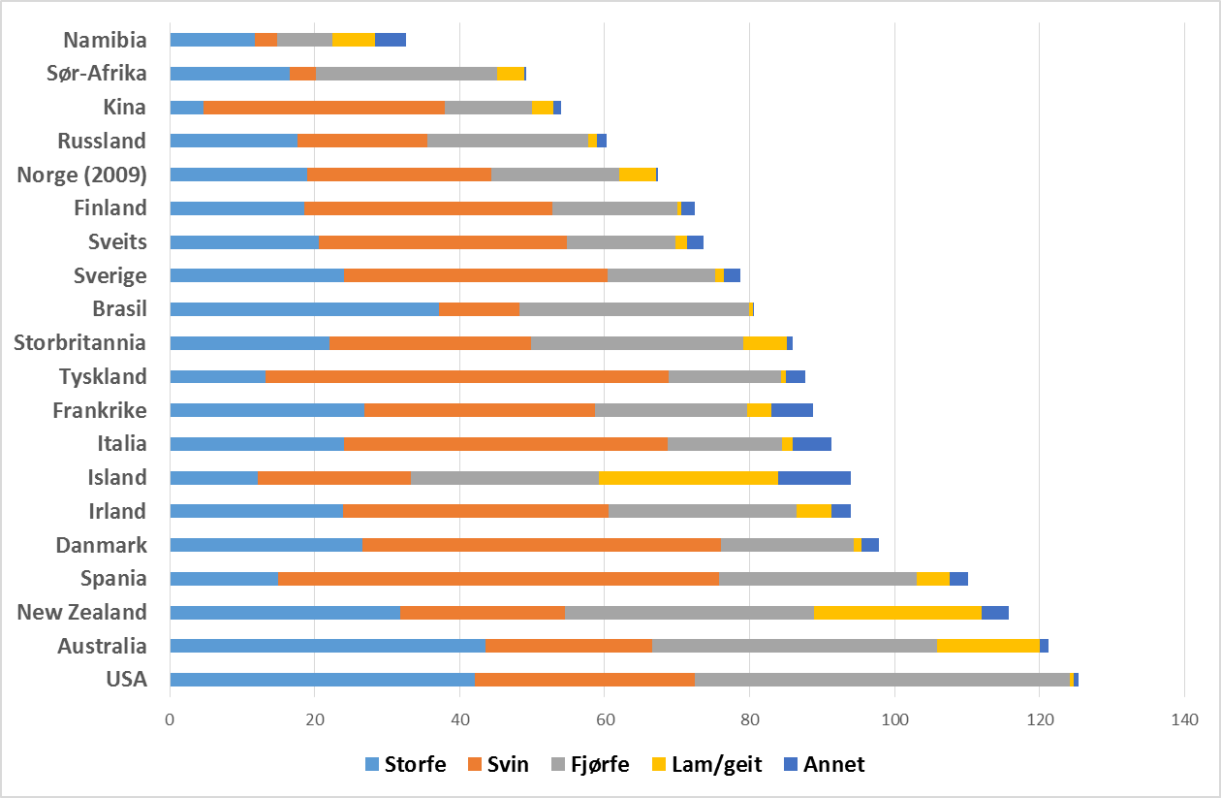

Figur 3-2 viser kjøttforbruk per person for utvalgte land[10]

3.3.2 Forbruket av egg er lite påvirket av prisendringer m.m.

Egg er en lite prissensitiv vare. Engrossalget av egg har økt omtrent i takt med befolkningen. Matvareforbruket på engrosnivå viser at eggforbruket per innbygger er 13 kilo i 2014 og har økt litt de siste årene.[11]

3.3.3 Volumutvikling på varegruppenivå

Tall fra Nielsen på varegruppenivå for kjøtt og egg, for et rullerende år (pr. uke 11/12, 2016), viser at totalmarkedet målt i verdi er økt med 4,3 prosent sammenlignet med samme periode i fjor. Tabell 3-3 nedenfor viser utviklingen i omsetning og volum for noen sentrale produktgrupper så langt i år.

[10] Kilde FAO 2009 – 2009 og Animalia.
[11] Engrossalgtallene inkluderer varer til eggproduktfabrikken og til annen industri. Utviklingen i norsk kosthold 2015.

Tabell 3-3 viser verdi- og volumutvikling for et rullerende år fra uke 11/12 2016 med endring fra samme periode i fjor. Viktige varegrupper kjøtt / egg.[12]

Varegruppe	Totalmarked rull. år u.11/12			
	Verdi (1000 kr)	Endring (prosent)	Volum (1000 kg)	Endring (prosent)
Ferskt rent kjøtt	4 987 620	4,7 %	Ikke tilgjengelig	Ikke tilgjengelig
Ferske deiger/farser	2 931 446	8,8 %	32 429	1,3 %
Fersk fjærkre	2 659 064	4,8 %	Ikke tilgjengelig	Ikke tilgjengelig
Pølser	2 564 230	-1,3 %	37 640	-2,1 %
Ferskt kjøttpålegg	2 493 086	2,7 %	13 671	1,9 %
Egg	2 051 674	4,0 %	44 923	3,1 %
Spekepølse	1 710 241	7,0 %	6 976	0,0 %
Ferskt bearbeidet kjøtt	1 329 143	1,1 %	13 488	2,6 %
Bacon	1 022 120	11,5 %	6 134	5,3 %
Spekemat	1 008 587	5,0 %	3 117	-4,4 %
Fersk postei	446 392	-3,1 %	4 017	0,5 %
Dypfryst bearbeidet kjøtt	434 255	4,4 %	3 589	0,2 %
Totalt	**23 637 859**	**4,3 %**	Ikke tilgjengelig	Ikke tilgjengelig

Fersk fjærkre har oppgang i verdi, etter et betydelig fall i omsetningen året før. Ferske deiger/farser og skivet bacon har økt betydelig i verdi, men noe mindre i volum. Også spekemat har økt mye i verdi, men ikke i volum. Det er dermed tatt ut en høyere pris til forbruker på disse varene. For egg økte verdien noe mer enn volumet. Det er jevnt over, foruten om for enkelte varegrupper, at verdien øker mer enn volum.

3.3.4 Utvikling i Norske Mattrender[13]

Sunnhet

- Fortsatt en megatrend, men nå litt nedgang i interesse for helseriktig kosthold.
- Etter flere års oppgang er nå færre opptatt av kunstige tilsetningsmidler, og flere vektlegger smak på bekostning av sunnhet.
- Stigende fokus på å unngå salt.
- Protein er ungdommens viktigste næringsstoff.
- Økende andel som ikke vil spise for mye kjøtt (fra 14% til 19%). Vi har fått en ressurssterk, liten, men økende gruppe av idealistisk drevne kjøttvegrere.

[12] Nielsen (2016).
[13] Norske Spisefakta 2016, Ipsos MMI. Markedsrapporten 2016, Nielsen.

- Økende skepsis til ferdigmat. Skepsis til innhold, og ønsker følelsen av å lage mat selv (ikke bare varme opp).
- Kyllingens sunnhetsprofil har falmet – mister popularitet til fisk (sterkt påvirket av narasindebatten).

Lettvinthet

- Nedgang over flere år i andel som vektlegger raskt/lett å tilberede.
- Lettvinthet fortsatt en megatrend pga. «tidsklemma» i hverdagen.
- Godt levert.no, Adams Matkasse, Kolonial.no og Marked.no er i vekst. På to år har andelen som har fått levert matkasser på døren økt fra 3% til 12%.
- Salget av ferske ferdigretter øker fortsatt (+11% i volum 2015 – Kilde: Nielsen), mens ferdigmat i hermetisk og pulverform faller kraftig.
- 1 av 5 spiser mellommåltider jevnlig. Dette påvirkes av at vi spiser middagen stadig senere.

Opprinnelse og matkultur

- Økende salg av lokalmat (+10% i dagligvare 2015).
- Tilliten til utenlandsk mat synker, mens norsk opprinnelse blir stadig viktigere. 75% er helt/delvis enig i at de foretrekker kjøttvarer som er produsert i Norge (økning fra 37 til 40% som er helt enig).
- Nedgang for hjemmemiddagen etter flere år med økning (unntatt for barnefamilier der daglig spising av middag hjemme stadig øker).
- Flere planlegger nå innkjøpet av middagen tidligere enn før (flere dager i forveien – ukesplanlegging).
- Det ønskes god mat på en enkel og ujålete måte - gjerne røff mat basert på "glemte" stykningsdeler, og litt mer avanserte former for burger og tacomåltider.
- Forbruket av meksikansk mat (taco, burrito) stiger fortsatt kraftig. Også økning for amerikansk (burgere, spareribs) og japansk mat (sushi).

Etikk, miljø og bærekraft

- Vekst for økologisk (+15% i dagligvare 2015).
- Økende interesse for kortreist mat.
- Stadig flere får dårlig samvittighet av å kaste mat, og kjedene har kommet med konsepter som skal bidra til mindre kasting (bl.a. "snål" frukt/egg, mindre brød)
- Bedriftene blir stadig mer bevisste på å forbedre sin miljøpåvirkning og bærekraft. Flere dagligvarekjeder profilerer seg nå på bærekraftparametere og tar mer ansvar for hele verdikjeden.
- Det har begynt å vokse frem et premium segment basert på bærekraft med elementer av høyere produktkvalitet (og høyere pris) mer miljøvennlig, mindre tilsetningsstoffer og gjerne lokalt.
- Økende fokus på dyrevelferd, men 4 av 5 nordmenn mener at husdyra våre har det bra (mye høyere tillit enn i Sverige/Danmark).

- Når det gjelder bærekraft og miljøvennlighet er mange nordmenn mer usikker på om norsk matproduksjon er så mye bedre enn utenlandsk. Mange er usikre – behov for mer informasjon.

Nøkternhet

- Pris har fått økende betydning ved valg av dagligvarekjede.
- Andelen lavpriskjeder fortsetter å øke.
- Økende andel av kjedenes egne merkevarer (EMV), og særlig innen kjøtt/egg (EMV 36% verdiandel i 2015, +2,5%-poeng).
- Vi er blitt noe mer forsiktig med pengene – og særlig på Vestlandet. Fall i oljepris og økende arbeidsledighet påvirker.
- Tendens til prispolarisering – både mer premiumvarer og mer billigvarer.

3.4 Import og internasjonale betingelser, grensehandel

Siden WTO-avtalen i 1994 har importvernet blitt gradvis svekket på grunn av høyere prisvekst i Norge enn i aktuelle øvrige markeder. Enkelte husdyrprodukter står utsatt til for import med full toll. Handlingsrommet for en særnorsk prisutvikling er derfor sterkt avtakende, og for alle de sentrale husdyrproduksjonene er importvernet nå så svakt at norsk prisutvikling vil påvirkes av valutavariasjoner og internasjonal prisutvikling.

Grensehandelen er også en utfordring for prisutvikling for norsk kjøtt.

Import av egg/kjøtt til Norge kan grupperes i tre/fire hovedgrupper:

- import innenfor fastsatte kvoter med redusert eller ingen toll,
- import til full toll
- import til administrativt nedsatt tollsats i perioder
- grensehandel.

3.4.1 Styrken i tollvernet er begrenset

Norsk toll på importerte landbruksvarer har som hovedformål å beskytte innenlandske priser, og dermed styrke norsk produksjon. Analyser av tollvernet viser at for enkelte varer er det begrenset eller ingen beskyttelse gjennom tollvernet.

I Statsbudsjettet for 2013, ble det foreslått prosenttoll for biffer og fileter av storfe og for hele og halve skrotter av sau/lam. Dette ble vedtatt med virkning fra
1. januar 2013. Det økte mulighetsrommet for nasjonal prising for disse produktene.

En gjennomgang av tollvernet i inneværende år viser at det er lite å gå på for hel/halv slakt av storfe, mens det er noe bedre på biffer og fileter. Hele slakt av sau og lam har god beskyttelse. Bearbeidete produkter av egg, som tørkede og konserverte egg, har også begrenset tollbeskyttelse.

3.4.2 Kjøtt er en viktig vare i grensehandelen

Nordmenn handlet for 14 milliarder kroner på dagsturer til utlandet i 2015. Dette er en økning fra 2014 på 1,7 prosent[14]. Veksten i verdi har avtatt og andelen dagsturer har gått ned. Dette skyldes trolig at den svenske kronen har styrket seg noe i forhold til den norske.

[14] SSB Tabell: 05678 29.03.2016

SSBs grensehandelsundersøkelser fra 2010 viser at man hovedsakelig handler mat når man er på grensehandel.[15] Av alt vi grensehandlet i 2010 var hele 47,3 prosent matvarer og det er kvinner som handler størst andel mat.[16] I perioden juli 2011 – juni 2012 ble det handlet omtrent 17 000 tonn kjøtt og kjøttvarer fra Sverige.[20] Kjøtt står får en betydelig andel av grensehandelen. Prisene på kjøtt i Sverige er omtrent 12 prosent billigere enn i Norge i 2014, frukt, grønt og potet omtrent 1 prosent billigere og meieriprodukter over 30 prosent billigere[17].

Tabell 3-4 viser forbrukerprisnivåer for diverse matvarer, drikkevarer og tobakk i noen utvalgte europeiske land, målt i indekser.

Tabell 3-4 Prisnivåindekser i andre land. EU28=100 (2014).[18]

	Norge	Sverige	Danmark	Finland	Island	Tyskland	Polen
Matvarer	163,6	127,1	141,8	122,8	119,9	104,2	62,8
Brød og kornprodukter	160,5	134,4	162,6	128,9	124,6	100,2	61,6
Kjøtt	162,7	132,6	134,3	127,5	123,6	117,0	55,8
Fisk	119,9	113,7	128,3	113,4	93,9	108,8	65,1
Melk, ost og egg	184,3	117,5	130,3	122,5	124,5	93,9	66,2
Matoljer og – fett	168,5	130,7	147,3	102,0	90,9	107,4	79,3
Frukt, grønnsaker og potet	151,1	137,1	132,3	132,1	117,4	110,7	64,0
Andre matvarer	186,7	121,9	166,8	116,5	138,7	95,9	68,5
Alkoholfrie drikkevarer	186,5	112,6	173,1	126,0	113,4	101,5	79,7
Alkoholholdige drikkevarer	268,9	144,3	141,9	177,5	220,0	85,4	87,2
Tobakk	235,5	121,4	110,7	98,3	145,4	101,6	62,5
Mat og alkoholfrie drikkevarer	165,7	125,4	144,8	123,1	119,1	103,8	64,2

Tabellen viser blant annet at vi har et prisnivå for matvarer totalt sett som ligger 64 prosent over gjennomsnittet i EU27. Dette er 10 prosent lavere enn året før, trolig som følge av en svakere norsk krone. For kjøtt er forskjellen "bare" 63 prosent. For kjøtt har faktisk prisforskjellen til EU27 blitt noe redusert hvert år fra 2011 til 2014[19].

[15] https://www.ssb.no/varehandel-og-tjenesteyting/artikler-og-publikasjoner/mest-mat-i-handlekurven , 29.03.2016
[16] Grensehandelen i 2010 var 10,53 mrd kroner og av dette var 4,98 mrd kroner mat.
[17] Landbruksdirektoratets rapport "Omverdenrapport 2014; Omverdenen til norsk landbruk og matindustri", utgitt mars 2016. Figur 29. De har omregnet dette fra kjøpekraftsparitet beregnet av Eurostat.
[18] Eurostat, hentet fra BFJ Resultatkontrollen, april 2016; tabell 9.3
[19] Sammenlignet tall fra BFJ Resultatkontrollen fra 2013, 2014, 2015 og 2016 Tabell 9.3.

3.4.3 Produksjons- og markedsutvikling internasjonalt[20]

Fra 2014 til 2015 økte verdens kjøttproduksjon med 1,1 prosent. Det er samme veksten som foregående år. Fjørfe er produksjonen med størst vekst med svin like etter. Svin er fortsatt den største sektoren, men fjørfe forventes å ta over som største sektor i løpet av få år. Veksten i storfeproduksjonen var beskjeden. Veksten i kjøttproduksjonen fremover er forventet av FAO og OECD til å bli noe lavere. De siste årene har trenden vært produksjonsvekst i utviklingsland og stagnasjon i industrialiserte land. Handelen av kjøtt utgjør omtrent 10 prosent av den globale produksjonen. Etter å ha økt med 3 prosent i 2014, sank den noe i 2015.

De internasjonale prisene på kjøtt sank noe i 2015 etter å ha nådd et historisk høyt nivå i 2014. FAOs prisindeks for kjøtt lå i gjennomsnitt 15 prosent lavere i 2015 enn i 2014 og lavest siden 2010.

FAOs kjøttprisindeks[21]

FAOs indeks for kjøttpriser (sort graf i figur 3-3) har falt mye det siste året og er for februar på samme nivå som januar 2010. Alle kjøttslagene har falt mye det siste året, men utviklingen den siste måneden viser en liten oppgang. Med et svakere importvern på sentrale jordbruksprodukter, har prisutviklingen internasjonalt blitt en viktig faktor i vurderingen av norsk prisutvikling framover.

[20] Der annet ikke er oppgitt, så er informasjonen i dette avsnittet hentet fra Landbruksdirektoratets rapport "Omverdenrapport 2014; Omverdenen til norsk landbruk og matindustri", utgitt mars 2015, samt tidligere års utgaver.
[21] http://www.fao.org/economic/est/est-commodities/meat/en/ , 30.03.2016

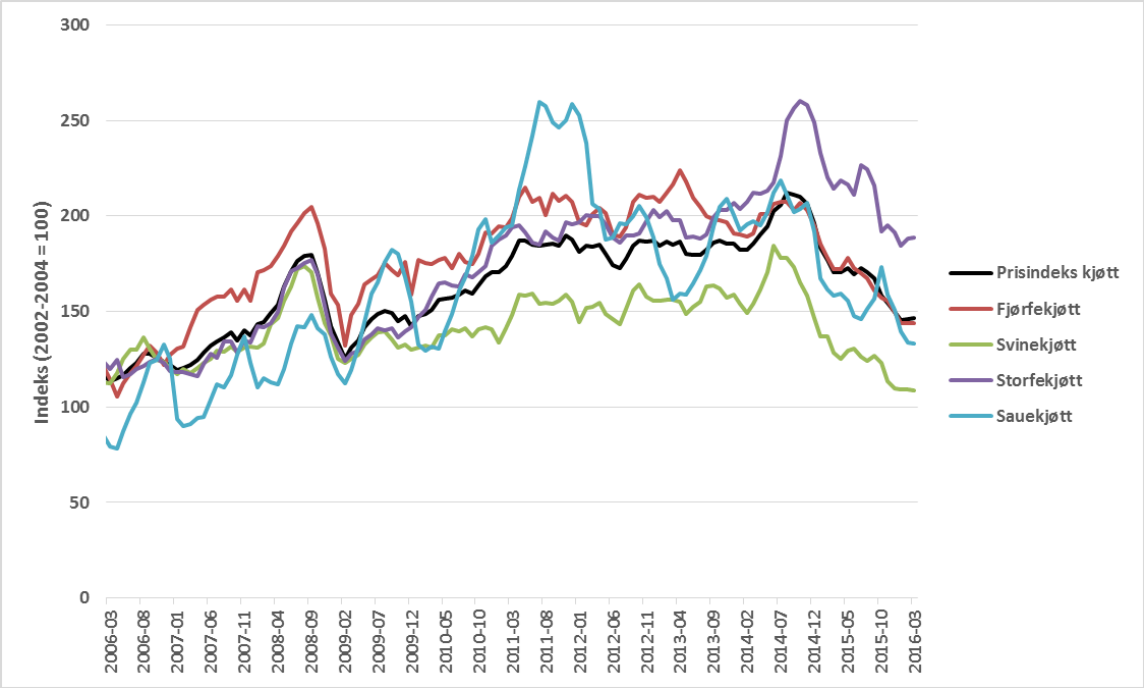

Figur 3-3 FAOs kjøttprisindeks

Sett over en 10 års periode, så har svin hatt den svakeste prisutviklingen, mens storfe har hatt kraftigst prisvekst. Prisoppgangen fram mot juli 2014 var i stor grad drevet av økte priser på nettopp storfe. I den senere tid er prisene påvirket av redusert etterspørsel i Asia og importrestriksjoner i Russland. Avviklingen av melkekvotene i EU har også vært med på å drive prisene på ku noe nedover den siste tiden grunnet økt slakting av melkekyr (utrangering).

3.5 Internasjonale rammebetingelser begrenser nasjonal handlefrihet

WTO og andre handelsavtaler legger føringer for den nasjonale landbrukspolitikken på områder som markedsadgang (importvern), internstøtte og eksportsubsidier. Fra nyttår ble det ytterligere begrensninger knyttet til reguleringseksport og eksportsubsidier. Alle eksportsubsidier må utfases innen utgangen av 2020, i tillegg ble det begrensninger på kvantum og eksport til nye markeder. Bortfall av reguleringseksport gjør at det etter 2020 må finnes avsetning for overskuddsproduksjon i det nasjonale markedet. For storfe, lam og egg falt muligheten for reguleringseksport bort fra 1. januar 2016.

Kvoteimport og import fra GSP-land utgjør for flere kjøttslag en betydelig del av de årlige tilførslene, og vil derfor måtte være en del av markedsvurderingene.

Nedenfor omtales kort elementer i rammevilkårene som er knyttet til WTO, EU/EØS, GSP, SACU og MUL. Det pekes i denne sammenheng særlig på endringer som har kommet til etter forrige Grunnlagsdokument, dvs. endringer i muligheten i bruk av eksportsubsidier og markeder man kan bruke til reguleringseksport.

3.5.1 WTO (World Trade Organisation) setter begrensinger på tollnivået, bruk av subsidier og reguleringseksport

Landbruksavtalen fra Uruguay-runden i WTO legger føringer for den nasjonale landbrukspolitikken på områdene markedsadgang (importvern), internstøtte og eksportsubsidier. Rammene for internstøtten var hovedbegrunnelsen for etableringen av en ny markedsordning for storfekjøtt i 2009 og sau/lam og egg i 2013.

WTO-forhandlingene i Doha-runden har vist forholdsvis liten framdrift siden 2008, men med noe fremskritt i Bali 2013 og Nairobi 2015. På Ministerkonferansen på Bali i desember 2013 ble det bl.a. enighet om tiltak for forenkling av handelsprosedyrer, og medlemslandene erklærte at de skal utvise tilbakeholdenhet i bruken av eksportsubsidier. Utviklingslandene fikk gjennomslag for å kunne benytte virkemidler for å ivareta matsikkerheten (offentlige matvarelagre) for egen befolkning, uten at det skal føre til brudd på forpliktelsene for gul støtte.

WTO-kvoter for reguleringseksport

Reguleringseksport har historisk vært benyttet i alle produksjoner og spilt en viktig rolle når lagervolumet og/eller den løpende produksjonen har vært så stor at det ikke forelå framtidig avsetning i det norske markedet. Etter WTO-avtalen i 1995 ble reguleringseksporten kraftig begrenset av kvoter for eksport, og det ble satt tak for både volum og verdi. Mulighetene for tradisjonell reguleringseksport ble strammet inn for storfe fra 2009 og for sau/lam og egg fra 2013, i forbindelse med at produksjonene ble lagt over i volummodellen. I 2015 ble

mulighetene for reguleringseksport helt fjernet for disse produksjonene. Se mer om dette i neste avsnitt.

WTO – Nairobi 2015: Utfasing av eksportsubsidier[22]

I Nairobi, Kenya 15.-19. desember ble WTOs 10. ministerkonferanse avhold med mål om å avslutte deler av Doharunden. I forhandlingene om eksportkonkurranse ble det enighet om å fase ut eksportsubsidier og andre former for handelsvridende eksportstøtte på landbruksvarer. Dette inkluderte blant annet eksportkreditter og matvarehjelp.

Utfasing av eksportsubsidier skal skje umiddelbart for de fleste i-land. Norge, Canada og Sveits har derimot fått mulighet til å bruke eksportsubsidier for ost og smør, svinekjøtt og bearbeidete jordbruksprodukter frem til utgangen av 2020 mot at vi avvikler eksportstøtten til minst utviklede land fra 1.januar 2016. I denne perioden kan ikke Norge eksportere årlig mer enn det som ble gjennomsnittlig eksportert fra 2003 til 2005 og for svinekjøtt utgjør dette 1 897,7 tonn. I denne utfasingsperioden kan man ikke bruke eksportstøtte til nye produkter eller i nye markeder.

3.5.2 EØS-avtalen og landbruk

EØS-avtalen omfatter ikke jordbruk og jordbruksvarer, men det er to viktige unntak fra dette: Artikkel 19 i EØS- avtalen og Protokoll 3. I tillegg har Norge og EU hatt felles regelverk for mattrygghet og veterinære forhold etter at Veterinæravtalen ble en del av EØS-avtalen i 1998.

Artikkel 19

I følge Artikkel 19 til EØS-avtalene, skal partene med to års mellomrom gå gjennom vilkåra for handel med basis jordbruksprodukter med sikte på en gradvis liberalisering. I praksis har det blitt gjort sjeldnere. Norge og EU innledet en ny forhandlingsrunde om handel med landbruksprodukter i februar 2015. 5 April hadde de sist møte, da leverte Norge sitt svar på kravet fra EU.

For kjøtt og egg innebærer Artikkel 19-avtalene at EU har fått adgang til importkvoter uten toll eller med redusert toll. Disse kvotene fordeles årlig ved auksjon. Norge har tilsvarende

[22] Landbruksdirektoratets rapport "Omverdenrapport 2014; Omverdenen til norsk landbruk og matindustri", utgitt mars 2016.

fått noen tollfrie kvoter for egg og kjøttvarer til EU. De er utnyttet i meget beskjedent omfang.

Protokoll 3

Protokoll 3 til EØS-avtalen regulerer handelen mellom Norge og EU med bearbeidede landbruksprodukter (bakevarer, sukkervarer, supper, sauser, pizza mv.). På norsk side har en i samsvar med dette utformet en *råvarekompensasjonsordning* (RÅK). Denne ordningen består av tre hovedelementer:

- Toll på import av bearbeidede landbruksvarer (RÅK-varer)
- Prisnedskrivning ved bruk av norske råvarer i innenlands produksjon av RÅK-varer
- Eksportstøtte ved bruk av norske råvarer i innenlandsk produksjon av RÅK-varer.

Den norske RÅK-industrien er en betydelig avtaker av norske jordbruksprodukter, særlig av melk og korn, men også en del produksjonskjøtt går til denne industrien.

EFTA og tollkvoter

EFTA-landene ble enige om en revidert EFTA-konvensjon med virkning fra 1. juli 2013. Som en del av den nye konvensjonen, ble det avtalt at EFTA-landene langt på vei skal stille likt med EU når det gjelder tollsatser. I tillegg ble det innført en rekke nye tollkvoter. For kjøtt er det opprettet en tollfri importkvote på 10 tonn tørket storfekjøtt og 10 tonn pølser.

3.5.3 Matvarer fra MUL, GSP og SACU

I 1971 gjorde Norge vedtak om å opprette en tollpreferanseordning, som omtales som GSP (General system of preferences). GSP er et akseptert unntak fra prinsippet om "bestevilkårs-behandling" i WTO, og innebærer at utviklingslandene får bedre markedsadgang enn andre land. Alle utviklingsland som befinner seg på OECDs DAC-liste (DAC = Development Assistance Committee), omfattes i utgangspunktet av de norske preferansene for handel med utviklingsland.

GSP-bestemmelsene er endret en rekke ganger, sist ved behandling av statsbudsjettet for 2013. I grove trekk er reglene per i dag at varer fra GSP-land oppnår 10 prosent reduksjon på ordinære tollsatser. MUL-land og lavinntektsland med mindre enn 75 mill innbyggere har med få unntak tollfrihet for alle varer. Videre er det noen tollfrie kvoter for utbeina storfekjøtt

og lam fra Namibia, Botswana og Swaziland. Samtidig med omlegging til prosenttoll for visse landbruksvarer i 2013, ble det etablert en ny importkvote med kronetoll og GSP-rabatt for 500 tonn biffer og fileter fra GSP-land. Dette ble gjort for å sikre eksisterende handel med U-land og gi rom for en økning de nærmeste årene.

3.5.4 Importkvoter

I tabellen nedenfor vises de forskjellige importkvotene som er aktive nå. Noen importkvoter er med redusert toll, andre er tollfrie.

Tabell 3-5 viser gjeldende importkvoter for kjøtt og egg. Alle kvoter for kjøtt er omregnet til kjøtt inkl. bein. Alle tall i tonn.

Opprinnelse	Storfe	Gris	Lam	Fjørfe	Egg
WTO	1 084	1 381	206	663	1 295
SACU (GSP+FTA)	4921		532		
GSP	665				
Island			600		
Art-19 / EU	900	1000		900	290
Sum importkvoter	7570	2381	1338	1563	1585

I tillegg til importkvotene vist i tabell 3-5 finnes det noen mindre importkvoter som blant annet kjøtt til messer, kosher- og halalslaktet kjøtt. Importkvoter på bearbeidede produkter som pølser, kjøttboller og hermetikk samt andre produkter er heller ikke inkludert her.

3.5.5 TTIP – frihandelsavtalen mellom EU og USA vil få betydning for norsk næringsmiddelindustri og norsk landbruk

USA og EU forhandler om en omfattende transatlantisk handels- og investeringspartnerskaps avtale, TTIP, hvor partene har mål om markedsadgang for så godt som alle varer og tjenester, omfattende regulatorisk samarbeid og regelverksutforming inkludert investor-stat tvisteløsning. Den 13. og sålangt siste forhandlingsrunden ble avholdt 2. mai 2016. Det foreløpige målet er å bli ferdig med forhandlingene før Obama går av som president i USA.

Nærings- og fiskeridepartementet (NFD) leverte 24. mars 2014 en utredning «Konsekvenser for Norge av et handels- og investeringspartnerskap mellom EU og USA», som belyser hvilke effekter en slik avtale vil få for norske interesser, og videre hva en tilsvarende avtale mellom Norge (EFTA) og USA vil kunne medføre. Rapporten er tydelig på at Norge primært har

defensive interesser på landbruk. Etter dette har det kommet flere rapporter som har påpekt at landbruk er en av sektorene som er spesielt utsatt og trolig har mye å tape på om Norge skulle tilknytte seg en slik avtale.

Etter mye debatt og usikkerhet rundt konsekvenser for Norge og spesielt norsk jordbruk har regjeringen bedt om en ny rapport. NUPI leder prosjektet og skal blant annet samarbeid med Ifo Institute ved Universitetet i Munchen som skal gjøre modellanalyser, NIBIO som skal se på konsekvenser for norsk jordbruk og matindustri, i tillegg bidrar Menon Business Economics og jurister fra Universitetet i Oslo. Noe av det de skal svare på er konsekvenser for Norge, norsk jordbruk, sjømatnæringen og hvordan best sikre norske interesser. Rapporten skal etter planen være ferdig høsten 2016.

4 Overordnet om norsk jordbruk og næringsmiddelindustri

4.1 Marked og pris – prognoser

Prognosene utarbeides av Totalmarked kjøtt og egg. Prognosen som legges til grunn ble lagt fram den 4. mai 2016.

Hovedtrekkene i prognosene for 2016 er: Økende overskudd av lam og gris, noe som gir en utfordrende markedssituasjon. Fortsatt overskudd av egg, men utviklingen går i riktig retning og fortsatt underdekning av storfe.

4.1.1 Kjøtt- og eggmarkedet i 2015 var preget av å gå fra underskudd til overskudd på sau/lam og balanse på gris.

Tabell 4-1 nedenfor viser total produksjon og salg av kjøtt og egg i 2015.

Tabell 4-1 Total produksjon og salg av kjøtt og egg i 2015

	Salgs-produksjon		Import-kvoter	Engrossalg		Balanse	Adm. og annen import	Markeds-dekning inkl. adm.import
	Tonn	%		Tonn	%			
Storfe/kalv	79 300	101	7 570 1)	103 400	110	-16 500	16 500	0
Sau/lam	25 000	106	1 008 2)	25 500	99	500	650	1 150
Gris	134 300	105	1 550 3)	136 000	103	-100	450	350
Egg	60 650	100	203 4)	60 400	100	450		-

1) Omfatter bl.a. SACU-import på 4.921 tonn storfekjøtt omregnet m/ben samt benyttet WTO-, EU- og GSP-kvote.
2) Fra Island: 590 tonn. WTO-kvote på 206 tonn og 212 tonn SACU m/ben.
3) Spekk utgjør om lag 800 tonn og 750 tonn av WTO/EU-kvoter.
4) Import på 203 tonn. (WTO-kvote på 1.295 tonn og EU-kvote på 290 tonn skallegg).

Totalmarkedet for kjøtt og egg var i 2015 preget av større overskudd for egg, mens det for gris var omtrent balanse. For sau/lam gikk man fra en lengre periode med underskudd til ett overskudd på 1 150 tonn i 2015. For storfe doblet underskuddet seg fra 2014 til 2015. Situasjonene for både sau/lam og storfe vil være utfordrende fremover. I tillegg ble det åpnet for import av ribbe av gris i vel 1 måned i desember. Detaljer for hvert dyreslag følger i senere kapitler.

4.1.2 Prognose for 2016

Prognosen viser overskudd på gris og sau/lam. Egg nærmer seg balanse, mens fortsatt underdekning av storfe.

Vurderingene av **markedsutsiktene** bygger på prognoser for kjøttproduksjon og engrossalg, justert for import. Tabell 4-2 viser prognosen for 2016.

Tabell 4-2 Prognose for 2016 per 4. mai

	Salgsproduksjon		Import-kvoter	Engrossalg		Balanse
	tonn	%		tonn	%	
Storfe/kalv	81 200	102	7 570 1)	103 400	100	-14 600
Sau/lam	25 400	102	1 006 2)	24 700	97	1 800
Gris	137 900	103	1 550 3)	136 400	100	3 000
Egg	61 600	102	290 4)	61 400	102	450

**** Det er beregnet tatt ut 1.600 tonn gjennom førtidsslakting i 2015***

1) For storfe er det inkludert en antatt SACU-import av 4.921 tonn storfekjøtt m/ben. Videre er WTO-kvoten på 1084 tonn, EU-kvote på 900 tonn og GSP-kvote på 665 tonn biffer og fileter (omregnet til storfekjøtt m/ben) tatt med.
2) Importen inkluderer WTO-kvoten på 206 tonn, import av 600 tonn fra Island og 250 tonn SACU m/ben.
3) Inkludert spekk og småflesk på 800 tonn og 150 tonn av WTO-kvoten på 1.381 tonn. Inkluderer også EU-kvote på 600 t.
4) Forutsetter i prognosen inntak av EU-kvoten på 290 tonn egg.

Se kap. 5, 6 og 7 for nærmere beskrivelse og analyse av den enkelte varegruppe.

4.2 Prisdannelsen for kjøtt og egg

Storfe har hatt underdekning og en positiv utvikling i engros- og avregningspriser. Det har så langt ikke medført at produksjonen har økt så mye at det dekker markedet, og det er derfor nødvendig å benytte prissetting til å stimulere til økt produksjon.

For produksjoner preget av overproduksjon må man i prissettingen ta hensyn til produsentenes behov for å dekke kostnader samt vederlag til arbeid og egenkapital, men samtidig må det ikke stimuleres til økt produksjon.

4.2.1 Engrospris

Den løpende engrosprisen for helt slakt og egg settes av markedsregulator med sikte på at en i gjennomsnitt for året (prisperioden) oppnår målpris eller gjennomsnittlig planlagt engrospris.

Engrosprisen kan betraktes som balansepunktet i verdikjeden for egg og kjøtt. Engrosprisen danner utgangspunkt for prisen både forover og bakover i verdikjeden. Engrosprisen spiller i tillegg en avgjørende rolle i forvaltningen av importvernet.

4.2.2 Avregningspris

Avregningsprisen til bonde (Norturas produsenter) avledes av engrosprisen via "Nettonoteringen". Nettonoteringen er en selvkostkalkyle som tar utgangspunkt i engrosprisen for helt slakt /egg. Verdi av andre produkter fra slaktet som for eksempel hud, skinn og innmat legges til engrosprisen, mens kostnader ved slakting inntransport og offentlige avgifter trekkes fra. Når enkeltelementer i kalkylen endres, endres dermed også avregningsprisen.

<u>Nettonoteringen har følgende prinsipielle oppbygging for kjøtt:</u>

Notert engrospris
- Kjøttkontrollavgift
- Forskningsavgift

= Engrospris justert for offentlige avgifter *)
+ Verdi av hud/skinn og biprodukter (ikke ull)
- Slaktekostnader
- Inntransportkostnader
- Spesielle trekk (avtaletrekk, nødslakt etc.)
- Omsetningsavgift

= Veiledende avregningspris for slaktedyr fra Nortura
+ Norturatillegg

<u>+ Eventuell etterbetaling</u>
=Utbetalingspris til produsent

I tillegg kommer grunntilskudd (sau/lam og geit/kje), kvalitetstilskudd for storfe og sonedifferensiert distriktstilskudd
*) Det er denne prisen som rapporteres som oppnådd engrospris og vurderes mot planlagt gjennomsnittlig engrospris

<u>Nettonoteringen for egg er litt annerledes enn den for kjøtt:</u>

Engrospris
- Forskningsavgift
= Engrospris justert for offentlige avgifter *)
- Sorteringskostnader
- Inntransportkostnader
- Finansiering av plastbrett
- Omsetningsavgift
= **avregningspris egg fra Nortura**
+ Kvantumstillegg
= Utbetalings pris til produsent

*) Det er denne prisen som rapporteres som oppnådd engrospris og vurderes mot planlagt gjennomsnittlig engrospris

Figuren under viser utviklingen gjennomsnittlig utbetalingspris for kjøtt, egg og melk fra 2000 til 2015[23].

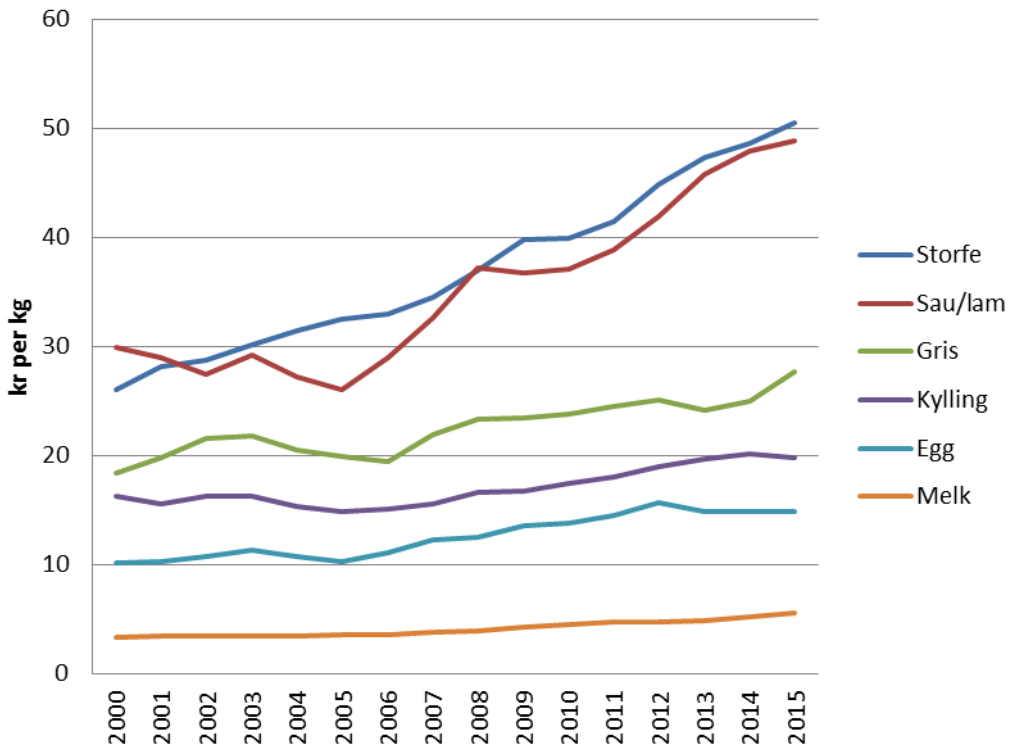

Figur 4-1 viser utvikling i utbetalingspris (avregningspris) til bonde for ulike husdyrprodukter

[23] BFJ - Totalkalkylen

Utviklingen i utbetalingspris for storfe og lam har vært betydelig sterkere enn for de øvrige husdyrproduktene. Gris har økt noe igjen i 2014 og 2015, da markedssituasjonen bedret seg etter flere år med produksjonsoverskudd.

4.3 Økning i markedsinntektene er større en økning i direkte tilskudd

Budsjettnemnda har beregnet en gjennomsnittlig inntektsvekst i jordbruket på 7,6 prosent fra 2013 til 2014 og 8,7 prosent fra 2014 til 2015 før endringer som følge av jordbruksavtalen. Det er i stor grad fallende rente, og økte inntekter fra melk og kjøtt, blant annet den forbedrede markedsbalansen hos svineprodusentene som bidrar til det positive resultatet i jordbruket. Sektorens samlede nettoinntekt øker langt mer enn det som ble lagt til grunn i fjorårets oppgjør. Budsjettnemnda anslår at arbeidskraftproduktiviteten i jordbruket har økt med 4,4 prosent per år siste ti år. Det er høyt sammenlignet med andre sektorer.

Inntektsutviklingen i jordbruket måles i jordbruksavtalesammenheng på resultatmålet vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk i sektorregnskapet Totalkalkylen for jordbruket. I dette resultatmålet er rentekostnader trukket fra og det tas også hensyn til verdien av det særskilte jordbruksfradraget ved ligningen[24]. Beregnet helårsvirkning på referansebrukene av pris- og tilskuddsendringer, inkl. anslåtte kostnadsendringer til 2017, men uten volumendringer (kroner per årsverk) er vist i tabell 4-3 nedenfor. Det er grøntsektoren, storfeproduksjonen og kornproduksjonen som kommer best ut som følge av årets forhandlinger. Svin og egg derimot er produksjonene som kommer dårligst ut etter årets forhandlinger.

[24] Landbruks- og matdepartementet, https://www.regjeringen.no/nb/aktuelt/inntektsvekst-i-jordbruket/id2405588/ , 10.04.2015

Tabell 4-3 viser beregnet helårsvirkning på referansebrukene av pris- og tilskuddsendringer, inkl. anslåtte kostnadsendringer til 2017[25]

		Års-verk	2016 før oppgjør	Endring fra 16 til 17 volumfast
1	Melk. 25 årskyr, landet	1,95	362 600	3 700
2	Korn. 383 dekar, landet	0,44	297 800	8 000
3	Sau. 153 vinterfôra, landet	1,24	237 200	-1 500
4	Melkegeit. 120 årsgeiter, landet	1,65	382 300	1 600
5	Svin/korn. 48 avlssvin, landet	1,56	468 000	-13 500
6	Egg/planteproduksjon 6.700 høner, landet	1,34	420 500	-13 000
7	135 daa poteter + 440 daa korn, landet	1,68	436 600	17 300
8	31 ammekyr, landet	1,22	275 100	16 900
9	51 dekar frukt og bær, landet	1,87	372 300	10 300
10	Fjørfeslakt og planteprodukter, landet	1,05	402 400	-1 700
11	Økologisk melk. 23 årskyr, landet	1,95	367 300	7 600
12	Melk. 14 årskyr, landet	1,68	312 300	5 000
13	Melk. 40 årskyr, landet	2,20	386 900	5 000
14	Melk. 55 årskyr, landet	2,41	453 800	5 300
15	Melk. 28 årskyr, Østlandets flatbygder	2,08	413 300	-1 100
16	Melk. 24 årskyr, Østlandet andre bygder	1,95	372 200	3 500
17	Melk. 35 årskyr, Agder/Rogaland Jæren	1,86	359 600	7 000
18	Melk. 21 årskyr, Agder/Rogaland andre bygder	1,80	333 800	5 100
19	Melk. 22 årskyr, Vestlandet	1,89	340 900	4 400
20	Melk. 28 årskyr, Trøndelag	2,03	359 100	4 700
21	Melk. 24 årskyr, Nord-Norge	1,99	390 600	4 100
22	Korn. 238 daa, Østlandet	0,34	113 800	5 800
23	Korn. 850 daa, Østlandet	0,77	539 700	13 100
24	327 dekar korn + 25 avlssvin, Trøndelag	1,00	391 700	-8 200
25	Sau. 132 vinterfôra, Vestlandet	1,17	202 100	300
26	Sau. 162 vinterfôra, Nord-Norge	1,23	322 200	-1 900
27	Sau. 271 vinterfôra, landet	1,63	323 300	-2 600
28	Samdrift melk. 51 årskyr, landet	2,77	522 500	2 600

** Fullt utslag av pris- og tilskuddsendringer i 2017 inkl. samme pris- og kostnadsutvikling fra 2016 til 2017 som lagt til grunn for rammen, inkl. verdi av jordbruksfradraget*.

4.3.1 Økte markedsinntekter og økte variable kostnader[26]

Når en ser på inntektene til jordbruket totalt sett er hoveddelen av inntektene fra markedet, deretter kommer direkte tilskudd. Inntektseffekten av jordbruksfradraget utgjør minst som vist i figur 4-2.

[25] Sluttprotokoll fra forhandlingsmøte 15. mai mellom staten og Norges Bondelag
[26] Effekten av jordbruksoppgjøret er ikke med i disse tallene.

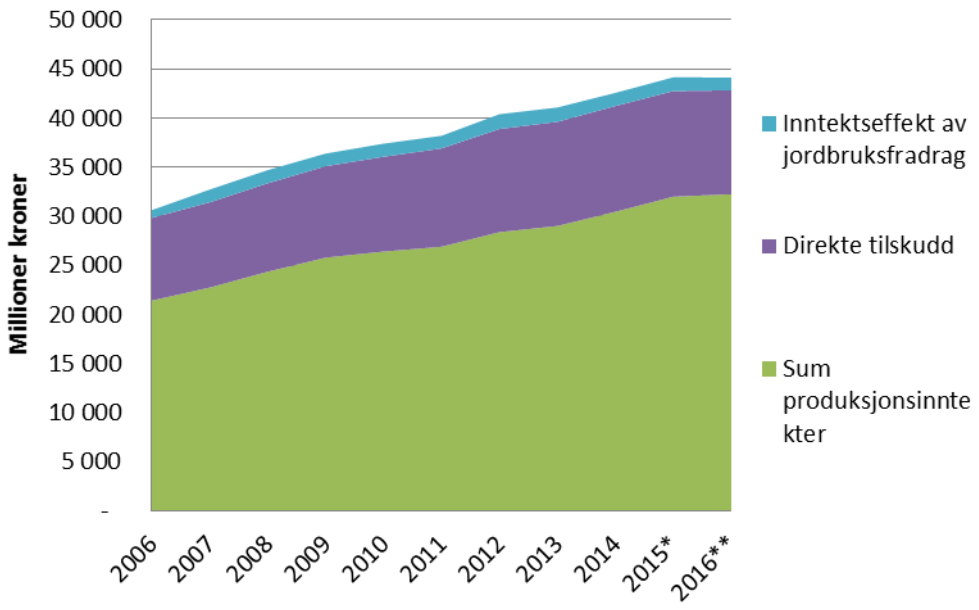

Figur 4-2 viser de totale inntektene i jordbruket fra marked, direkte tilskudd og skatteeffekt.[27] ** er foreløpige regnskapstall og ** er budsjett*

Det er økningen i markedsinntekter som har stått for mesteparten av inntektsøkningen i denne perioden. Det varierer mellom produksjonsformene hvor stor andel av inntekten som kommer fra markedet og direkte tilskudd *som beskrevet under hvert enkelt dyreslag (kap 5, 6 og 7).*

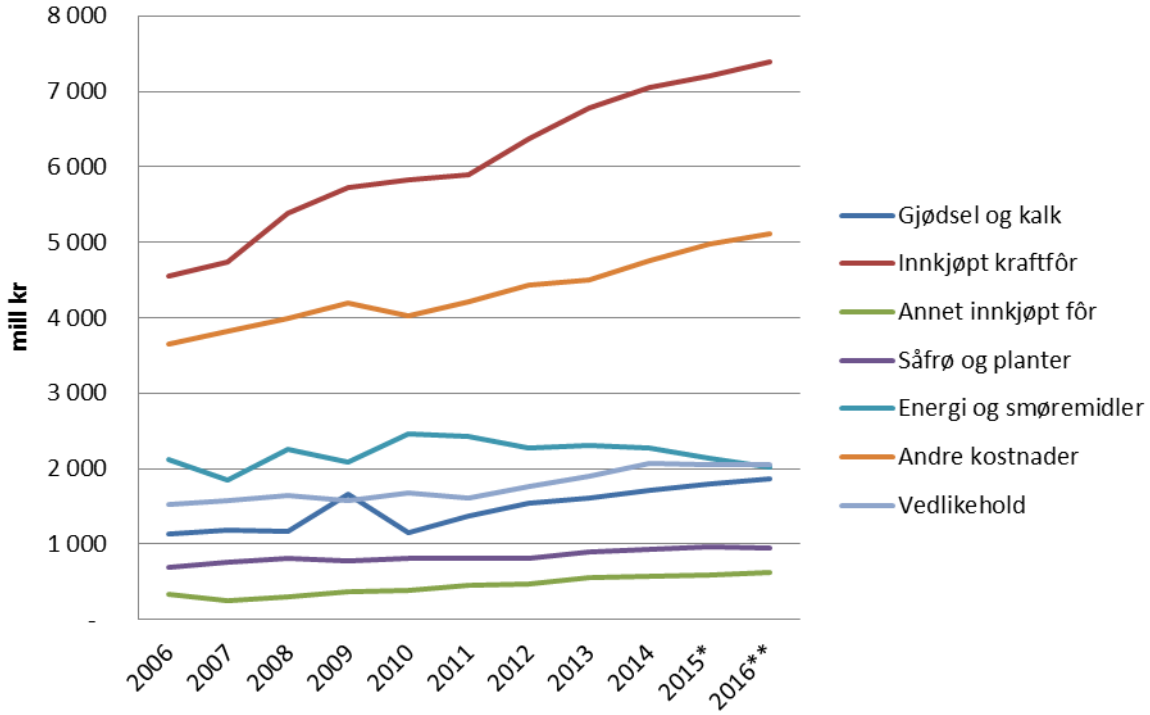

Figur 4-3 viser utviklingen i ikke-varige kostnader fra 2003-2014[28]*- *er foreløpig regnskap, ** er budsjett.*

[27] Budsjettnemnda for jordbruket 2016-Jordbrukets totalregnskap 2013-2016. Jordbrukets totalbudsjett 2016. Registrerte og normaliserte tall. Tabell 1.4, illustrasjon Nortura.
[28] Budsjettnemnda for jordbruket 2015-Jordbrukets totalregnskap 2013 og 2014. Jordbrukets totalbudsjett 2015. Registrerte og normaliserte tall. Tabell 1.4, Illustrasjon Nortura.

Det er kraftfôr kostnaden som er den største ikke-varige kostnaden, som vist i figur 4-3. Det er også denne posten som har hatt størst økning de siste fire-fem årene både i absolutt og relativ økning. Kraftfôr er en stor kostnadspost til husdyrbonden og endringer i kraftfôrprisen og kraftfôrforbruket påvirker i stor grad inntekten.

4.3.2 Det er forventet en liten økning i investeringene i landbruket og fortsatt økning i andelen leasing.

Utviklingen i bruttoinvesteringer i jordbruket i perioden 2003-2015 har vært fallende de siste årene.

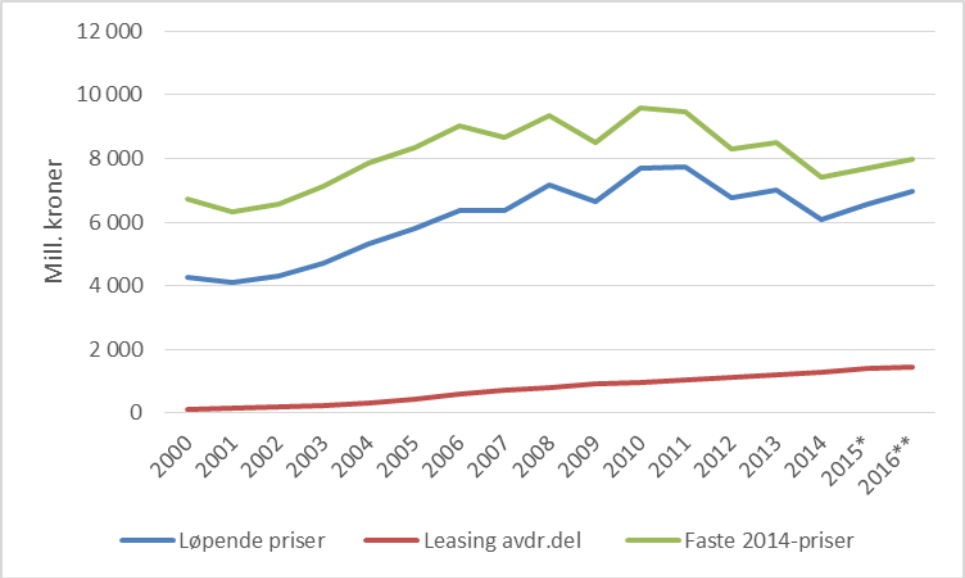

Figur 4-4 viser bruttoinvesteringene i jordbruket fra 2003 til 2016. 2015 er framreknede tall, 2016** er budsjett* [29]

Siden 2011 ser det ut til at investeringene i jordbruket har falt med omtrent 2 mrd. kroner. Fremover kan en se en antydning til økte investeringer de siste to årene. Figuren viser også en klar tendens mot økt bruk av leasing.

[29] Budsjettnemnda for jordbruket 2014- Jordbrukets totalregnskap 2012 og 2013. Jordbrukets totalbudsjett 2014. registrerte og normaliserte tall. Tabell 1.7.

4.4 Prisutvikling på forbrukermarkedet utvikler seg ikke på samme måte som engrosprisene

Prisutviklingen i forbrukermarkedet gjenspeiler ofte ikke utviklingen i engrospris. Prisøkninger på engrosnivå overveltes ufullstendig videre i verdikjeden. På sikt er det likevel prisuttaket i forbrukermarkedet som skal dekke kostnader og fortjeneste gjennom verdikjeden.

KPI økte med 3,3 prosent fra mars 2015 til mars 2016, det er 1,1 prosent mer enn i sist periode. Matvareprisene steg imidlertid bare 1,4 prosent de siste tolv månedene, det er den samme prisutviklingen som foregående rullerende år hvor matvareprisene utviklet seg svakere enn KPI. Prisene på meierivarer og kjøttvarer har snudd fra en nedgang i samme periode i fjor til en oppgang på henholdsvis 2,4 prosent og 1,9 prosent for de siste tolv måneder, mens egg har falt hele 8,4 prosent i de siste tolv månedene[30].

Det er prisuttaket i forbrukermarkedet, i dagligvare, storkjøkken eller KBS[31], som i sum skal gi dekning av kostnader og fortjeneste gjennom verdikjeden. Sisteleddet står likevel fritt til å sette forbrukerprisen. Dette er grunnen til at butikker i perioder tilbyr enkeltvarer som ligger betydelig under produksjonskostnaden. Dette gjelder spesielt produkter fra saue- og lammekjøtt som er sesongvare, som fårikålkjøtt, men vi har også sett "ribbekrig" på gris fram mot julesesongen, og egg inn mot påske. Langvarige kampanjer og priskriger på populære varer, kan medføre at forbrukerne venner seg til et kunstig lavt prisnivå. Det er risiko for at dette kan forplante seg og påvirke prisuttaket bakover i verdikjeden.

Figur 4-5[32] viser prisindeksen for matvarer og matvaregrupper for perioden 2010 – mars 2016, med 1998 som referanseår. Figuren viser at prisene på kjøtt i perioden har hatt en betydelig mer moderat prisutvikling enn gjennomsnittet for matvarer. Egg har steget noe mer enn matvarer totalt sett, men prisfallet i mars viser tydelig priskrigen på egg inn mot påske.

[30] http://ssb.no/priser-og-prisindekser/statistikker/kpi , 12.04.2016
[31] KBS = Kiosk og bensinstasjoner
[32] SSB data hentet fra NILF, http://www.nilf.no/statistikk/Matvarepriser/Tekst/Manedlig_prisutvikling_for_hovedgrupper_av_matvarer-tabell, 12.04.2016

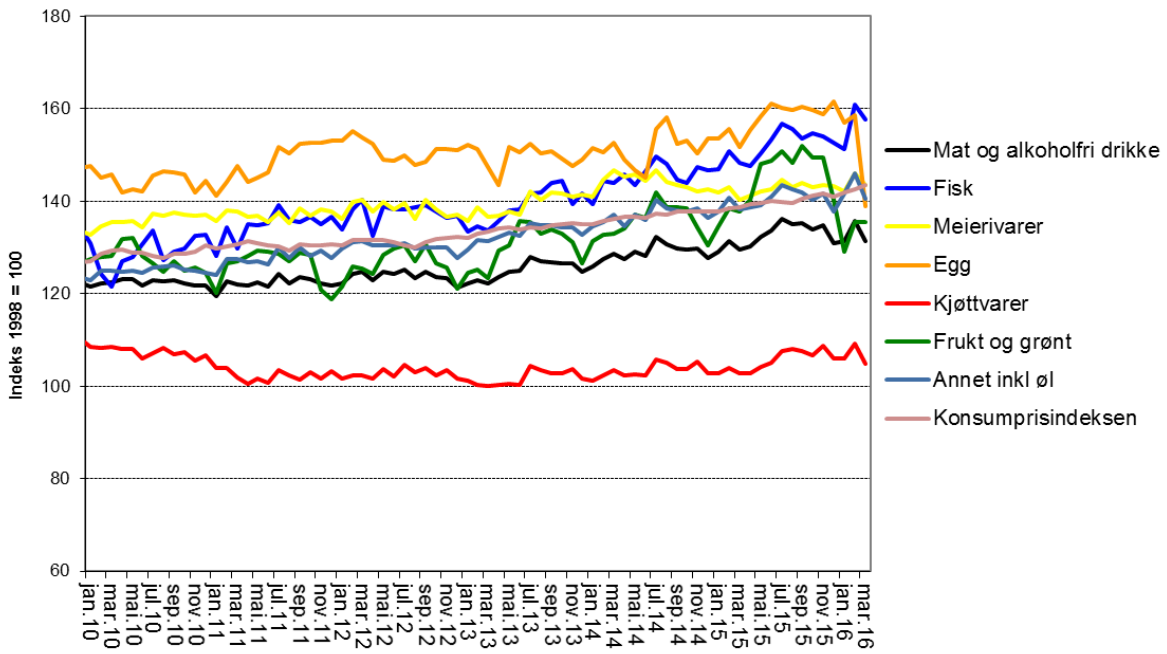

Figur 4-5 viser utvikling i matvareprisindekser.

Konsumprisindeksen for kjøttvarer mars 2015 – mars 2016 har økt med 1,9 prosent etter en svak tilbakegang i fjor på 0,5 prosent, mens mat og alkoholfri drikke har økt med 1,4 prosent.

Figur 4-6 under viser utviklingen i forbrukerpriser for kjøttvarer og egg de siste seks årene[33]. Indeksene for storfe, lam, svin og fjørfe dekker produkter av rent kjøtt, som biffer og fileter. Indeksen for ”kjøttdeig etc.” dekker bearbeidede kjøttvarer, som kjøttdeiger, kjøttkaker mv. Indeksen består av bearbeidede kjøttvarer fra flere dyreslag, men storfe veier klart tyngst i indeksen.

[33] 1998 =100

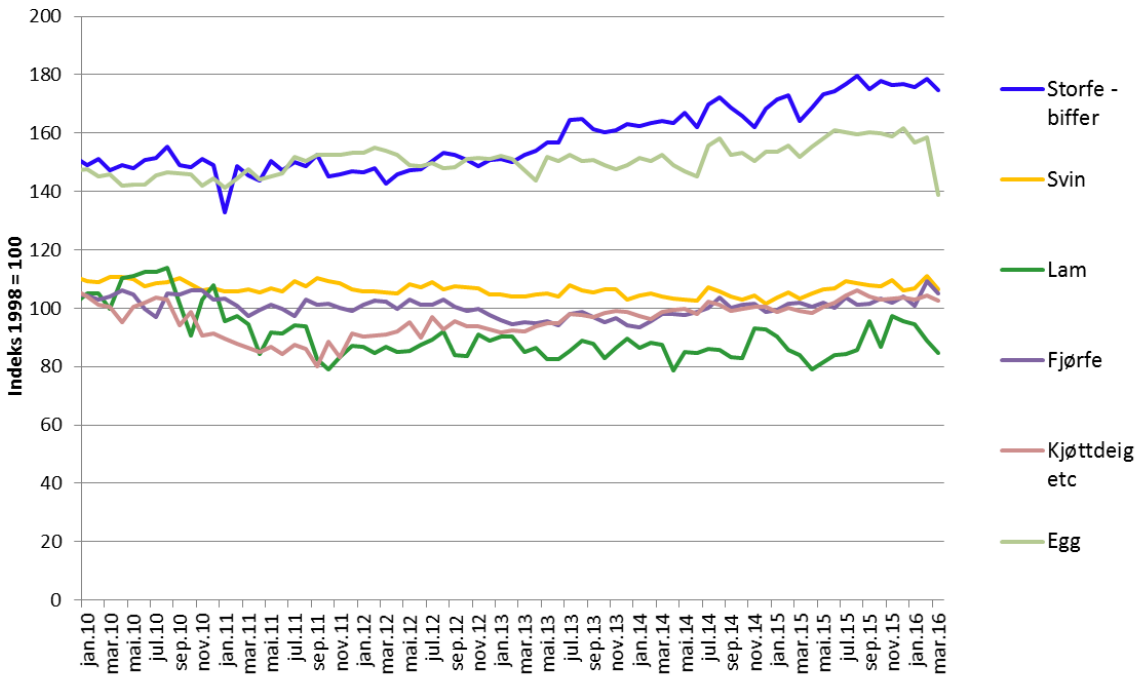

Figur 4-6 viser konsumprisutvikling for kjøtt og egg

Det har vært en moderat prisutvikling på alle de fleste grupper det siste rullerende året, Prisene for biffer og fileter av storfe og prisen for egg har økt betydelig mer enn øvrige kjøttslag fram til sommeren 2009. Deretter økte ikke prisene for biffer og fileter før rundt årsskiftet 2012-2013 – dvs. omtrent samtidig med omleggingen av tollen. Prisen for egg økte fra 2011 til i dag, når man ser bort fra priskrigen på egg i mars 2016. Indeksen med kjøttdeig og bearbeidede produkter har hatt en særdeles svak utvikling. Prisutviklingen på lam har gått mer opp og ned etter sesong, men totalt sett har den vært lav de siste fem årene[34].

Se kapitel 5, 6 og 7 for en nærmere beskrivelse av priser og prisfastsettelse for hhv storfe, sau/lam og egg.

[34] Det er metodiske utfordringer mht utvalg for indeksen for lam. Tallene på aggregert nivå kan derfor være noe misvisende.

4.5 Norsk næringsmiddelindustri

Kjøttindustrien står for 22 prosent av produksjonsverdien innenfor matindustrien. Det var en nedgang i antall sysselsatte i perioden 2008 til 2011 som følge av strukturendring og nedbemanning. Antallet sysselsatte i kjøttbransjen økte imidlertid med 6,6 % fra 2011 til 2012.

Kjøttindustrien har lavere driftsresultat enn matindustrien totalt sett. Behovet for økte marginer i kjøttindustrien må vektlegges ved fastsetting av engrosprisen for kjøtt og egg.

4.5.1 Status og utviklingstrekk i industrien

Norsk matindustri er en av de største industrigrenene i Norge, både i sysselsetting og målt i verdiskaping. Grovt regnet utgjør matindustrien om lag 20 % av både den samlede sysselsettingen og produksjonsverdien i norsk industri samlet.

En stor andel av både sysselsettingen og verdiskapingen i matindustrien foregår i distriktene. Fylkene med flest sysselsatte innenfor matindustri er Oslo og Akershus, Rogaland, Trøndelagsfylkene samt Østfold og Hedmark. Både den landbruksbaserte delen av industrien og RÅK industrien, som har høyest foredlingsgrad, bruker norske råvarer. Det er derfor et gjensidig avhengighetsforhold mellom matvareindustrien og primærlandbruket. Uten en sterk innenlandsk landbruksbasert matvareindustri ville den norske landbruksproduksjonen vært betydelig mindre. På den andre siden er også store deler av matindustrien avhengig av norsk landbruksproduksjon og den tollbeskyttelsen landbruksvarene har.

4.5.2 Produksjonsverdi

Norsk industri hadde en samlet produksjonsverdi på om lag 819,6 mrd kr. i 2014[35], av dette utgjorde matindustrien 185,3 mrd. kr., eller 22,2 prosent. Figur 5.1 viser de ulike bransjenes andel av produksjonsverdien innenfor matindustrien (eks. tobakk) i 2013. Kjøttindustrien har en andel på 22 prosent. Produksjonsverdien i kjøttindustrien økte med 6,4 % fra 2012 til 2013. Produksjonsverdien i olje- og fettbransjen økte mest med 10,4 % fra 2012 til 2013.

[35] Mat og Industri 2015

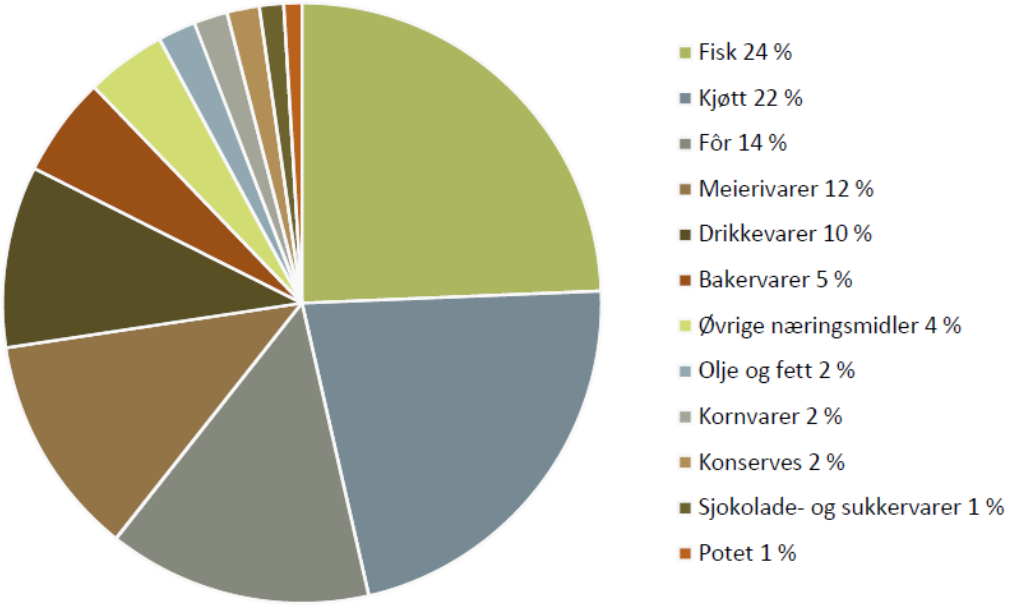

Figur 4-7 viser andelen av produksjonsverdien i matindustrien i 2013[36]

4.5.3 Sysselsetting

Norsk matindustri sysselsatte 48 029 personer[37] i 2014, av totalt 229 941 sysselsatte i norsk industri samlet. Det betyr at ca. 21 % av industrisysselsettingen er i matindustrien. Kjøttindustrien er den største bransjen innenfor matindustrien og antall sysselsatte var 11 710 i 2013[37]. Det har de siste årene vært gjennomført omfattende struktur- og nedbemanningstiltak i kjøttbransjen og antall sysselsatte har i perioden 2008 til 2011 blitt redusert fra 12 750 til 11 000. Det betyr en reduksjon på om lag 14 %. Etter å ha den største veksten i antall sysselsatte på 6,6 prosent i perioden 2011 til 2012, var det ingen vekst fra 2012 til 2013. Det har over tid vært en strukturrasjonalisering på anleggssiden.

4.5.4 Handel med mat og drikkevarer

Det er en rekke definisjoner og inndelinger av handelsstatistikken. I figuren nedenfor vises import og eksport av næringsmidler og drikkevarer, eksklusiv fiskevarer[38]. I 2014 var importen på 34,7 mrd. kr. Fra 2013 til 2014 økte importverdien med 8,7 %. Eksporten har i all hovedsak vært stabil lenge, fra 2013 til 2014 økte den med 13 prosent til 7,1 mrd. kr.

[36] Figuren er hentet fra Mat og Industri 2015, figur 2.11 side 31.
[37] Mat og Industri 2015
[38] Mat og Industri 2015, kapittel 2.4.

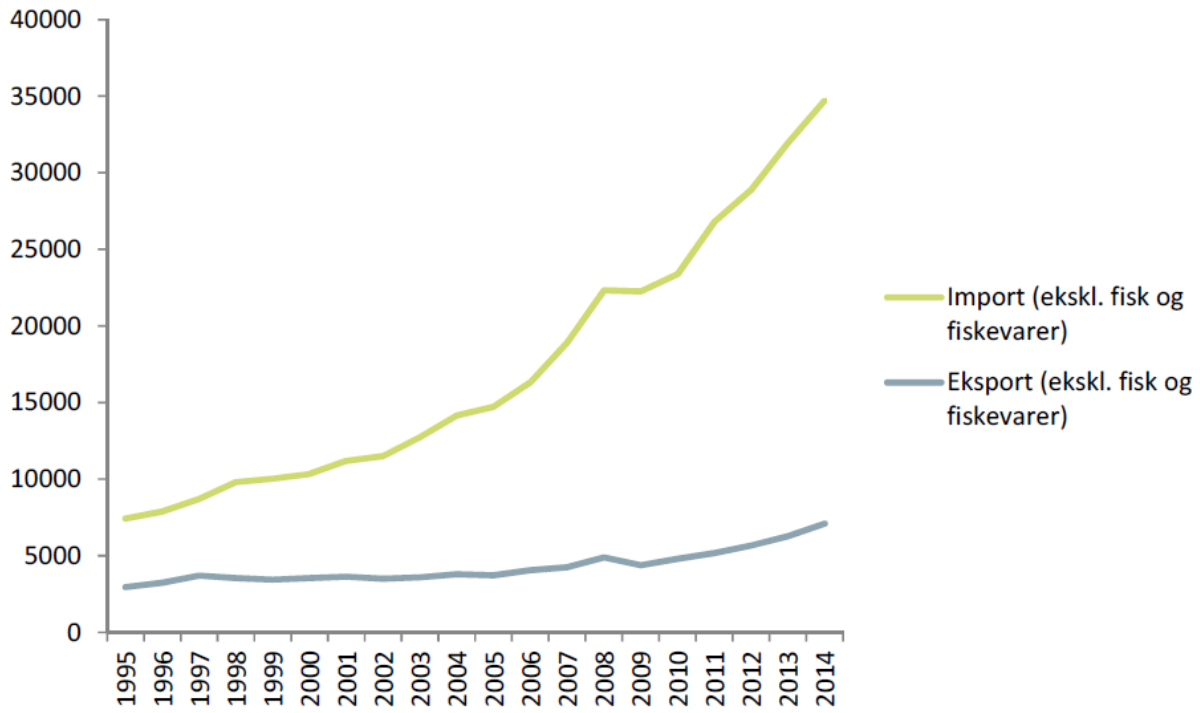

Figur 4-8 viser utvikling i handel med næringsmidler og drikkevarer i mill. kroner i løpende priser (eksklusiv fiskevarer)[39]

4.5.5 **Driftsmargin**

Driftsmargin viser forholdet mellom driftsresultat og omsetning/driftsinntekter. Tall for driftsresultat i matindustrien og industrien samlet, for årene 2003-2013, er framstilt i figur 4-9 under. Tallene viser at matindustrien har hatt en annen utvikling enn hva industrien samlet har hatt. Fra 2011 til 2013 har driftsmargin i matindustrien (ekskl. samvirke) falt og det siste året falt driftsmarginen med 0,4 prosentpoeng til 3,0 %. For hele industrien økte driftsmargin med 0,5 prosentpoeng til 4,6 %.

[39] Figuren er hentet fra Mat og industri 2015, figur 2.20 side 49.

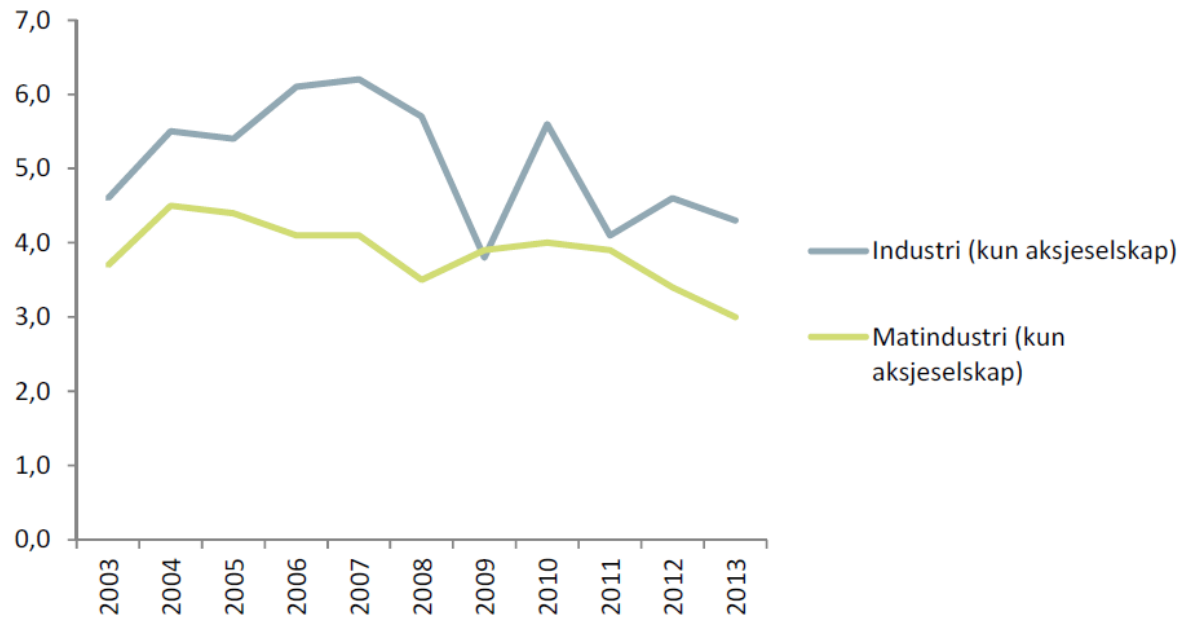

Figur 4-9 viser utvikling i driftsmargin (i prosent) for matindustrien og industrien totalt, 2000-2012 (i %)[40]

Tabell 4-4 viser videre driftsresultatene for et utvalg av de største bedriftene i norsk kjøttindustri. Tallene viser at kjøttindustrien i flere år har hatt et driftsresultat som ligger lavere enn matindustrien samlet og betydelig under gjennomsnittet for industrien generelt. Samtidig viser tallene at driftsmarginen, for dette utvalget av foretak i kjøttindustrien, ligger noe høyere i perioden 2010-2013, sammenlignet med perioden 2006-2009.

Tabell 4-4 viser driftsinntekter, -resultat og -margin i kjøttindustrien

År	Driftsinntekter i kr	Driftsresultat i kr	Driftsmargin
2006	22 130 383 000	274 511 529	1,2 %
2007	24 090 222 000	455 909 000	1,9 %
2008	25 730 212 000	338 940 000	1,3 %
2009	26 919 716 000	522 060 000	1,9 %
2010	27 904 958 000	830 422 000	3,0 %
2011	28 703 243 000	717 049 000	2,5 %
2012	30 298 349 000	896 767 000	3,0 %
2013	31 833 006 013	821 056 000	2,6 %

[40] Figuren er hentet fra Mat og Industri 2015, figur 2.15 side 40.

Bedriftene som inngår i tabell 4-4 er: Nortura, SpisGrilstad, Fatland, Furuseth, Nordfjord Kjøtt, Finsbråthen, Prima Jæren, Cardinal Foods (Jærkylling f.o.m. 2013), Matbørsen, Leiv Vidar, Aron Mat, Alf Strøm Larsen, Helle Slakteri(tom 2009) og Jens Eide.

5 Storfe

Prognosen per 4. mai 2016 viser et underskudd av storfe på ca. 14 600 tonn i 2016 etter at alle importkvotene er tatt inn. Det var en liten periode på høsten i fjor med full dekning slik at det ble noe storfe på reguleringslager. Ved fastsetting av engrosprisen skal Nortura som markedsregulator legge stor vekt på prognosene for tilbud og etterspørsel for helt slakt. Isolert sett tilsier prognosen at prisene bør økes. Mulighetsrommet i tollvernet har blitt mindre med bakgrunn i at prisene for storfe i EU er relativt lave. Det er spesielt prisene for helt slakt som utfordrer tollvernet, men også enkelte stykningsdeler er utsatt. Dette tilsier at man må være forsiktig med prisøkninger.

Det er en politisk målsetning om å øke den norske storfekjøttproduksjonen. Fra 1. januar 2014 ble det innført et kvalitetstilskudd, kr 3,70 per kg, for slakt av kvalitet O eller bedre. I 2015 økte tilskuddet med 0,30 kr per kg til 4 kr per kg. I årets jordbruksforhandling ble det noe endring i kvalitetstilskuddet, hvor klasse O fikk en reduksjon på 1 krone til 3 kroner per kg. Klasse O+ eller bedre fikk en økning med 3 kroner per kg til 7 kroner per kilo. Tilskuddet gjelder fortsatt for både kjøtt fra melkekuproduksjon (utenom slaktekategori ku) og fra ammekuproduksjon. Driftstilskuddet for ammeku skal økes med 200 kroner per ku for de første 40 dyra, maksimalt 8000 kroner per foretak og beitetilskuddet utmark skal øke med 42 kroner per dyr.

Som signalisert tidligere, er det ønskelig å styre mer av slaktingen mot første halvår når etterspørselen er størst ved at de største prisøkningene gjennomføres i nettopp første halvår. Prisen ble tatt opp kraftig i forrige halvår (kr 1,20 per kg). Det tilsier at prisøkninger for andre halvår 2016 bør være moderate tross vedvarende underdekning.

I inneværende prisperiode er planlagt gjennomsnittlig engrospris for storfekjøtt på kr 58,70 per kg for representantvaren for storfe (ung okse, alle klasser R og O unntatt R+ (fettgr. 2-, 2 og 2+)). **Ut fra en samlet vurdering økes planlagt gjennomsnittlig engrospris med kr 0,50 per kg til kr 59,20 per kg for andre halvår 2016.**

5.1 Marked og priser

Det var underdekning av norsk vare og tilhørende administrering av tollsatsen for storfe i mesteparten av 2015. Underdekningen for 2015 endte på 16 500 tonn som ble dekket gjennom importkvoter og administrert nedsatt toll. For 2016 viser prognosen fra mai ett underskudd på 14 600 tonn eksklusivt importkvoter. Det er behov for økt produksjon og prisingen må gjenspeile dette.

I figur 5-1 vises utviklingen i produksjon og engrossalg av storfe og kalv fra 1990. Som det framgår av figuren, har differansen mellom engrossalg og norsk produksjon økt de siste ti årene. I 2015 økte differansen mellom engrossalget og norsk produksjon med hele 8 000 tonn til 24 000 tonn. Nesten all økning i salget ble tatt gjennom økt import.

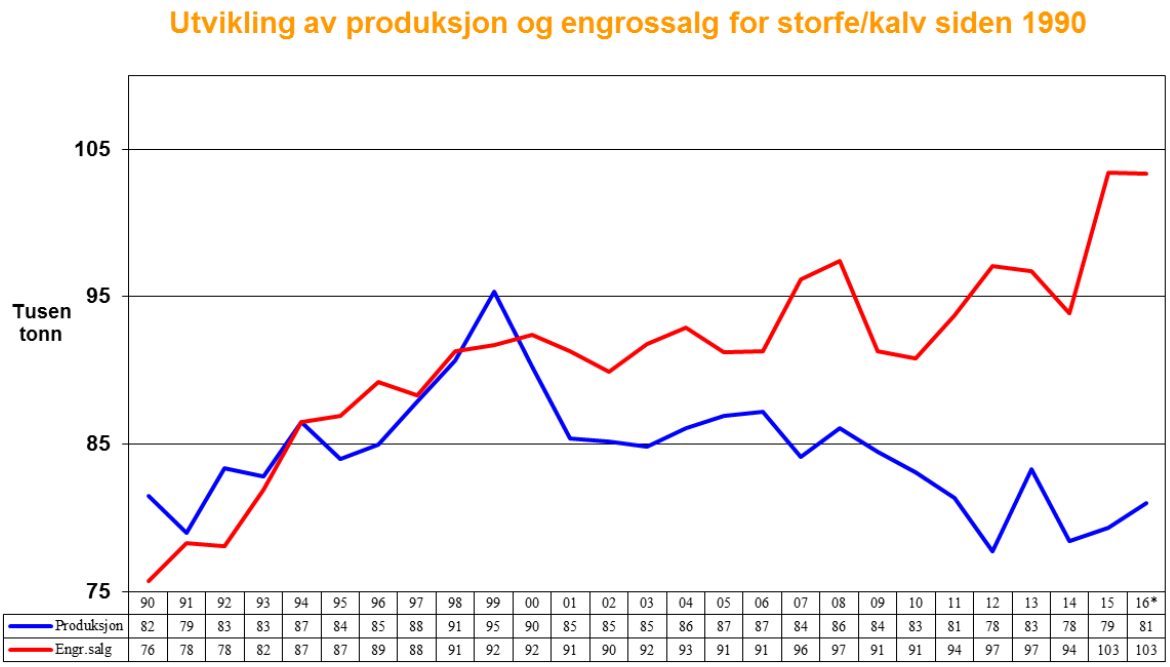

	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12	13	14	15	16*
Produksjon	82	79	83	83	87	84	85	88	91	95	90	85	85	85	86	87	87	84	86	84	83	81	78	83	78	79	81
Engr.salg	76	78	78	82	87	87	89	88	91	92	92	91	90	92	93	91	91	96	97	91	91	94	97	97	94	103	103

Figur 5-1 viser utvikling i produksjon og engrossalg av storfe/kalv siden 1990

5.1.1 Storfe 2015 – økt underdekning av norsk vare

Tilførslene i kvantum ble økte med om lag 1 % i forhold til 2014, omtrent som prognosert ved starten på året. I antall var det slaktingen av ku som gikk opp etter en nedgang året før og okse fortsatte med en svak nedgang i 2015. Slaktevektene på okse gikk opp med 8 kg og opp 4 kg for ku. Dette skyldes trolig et godt fôrår i 2014 og 2015 og økt kvalitetstilskudd i jordbruksoppgjøret for 2014 og 2015. Engrossalget av helt slakt gikk opp med om lag 9 %. Det store avviket mellom engrossalget og norsk produksjon er i all hovedsak dekket av import. Planlagt gjennomsnittlig engrospris for storfe ble økt med kr 1,50 i 1. halvår og videre med kr 0,50 i 2. halvår.

Det var åpning for administrative tollnedsettelser for hele 2015 utenom en periode fra 29. september til 23. november. Fra midten av september til ut oktober, var markedet dekket med norsk storfe. I denne perioden ble det også lagt litt storfe inn på reguleringslager, ca. 45 tonn. Dette gikk raskt ut i markedet igjen og ved årsskiftet var lageret tilnærmet tomt. Det ble importert totalt 22.400 tonn storfe i 2015 i henhold til kapitel 02.02 og 02.03. Noe av dette er biffer og fileter fra blant annet SACU-kvote og omregnet med bein blir dette om lag 24.000 tonn helt slakt.

5.1.2 Storfe 2016 – prognosen viser fortsatt betydelig underdekning

Det prognoseres fortsatt underdekning på storfe i 2016. Det forventes en økning i tilførslene på 2 % fra 2015, som følge av spesielt økt kuslakting og høyere slaktevekter. Engrossalget prognoseres til å bli uendret. Dette gir en noe mindre prognosert underdekning av norskprodusert og kvoteimport på om lag 1 900 tonn for året under ett i forhold til 2015. Kvoteimport er på 7.570 tonn – dette inkluderer import fra SACU på 4.921 tonn, WTO-kvote på 1.084 tonn, GSP kvote på 665 tonn biffer og fileter (omregnet m/ben) og 900 tonn fra EU. Det har vært import til nedsatt toll fra starten på året og foreløpig fram til 30. mai.

Det prognoseres en økning i slakting av ku på nesten 3.500 dyr, og en økning i slakting av okse på om lag 1 500 dyr. Pr. 1. januar 2016 var mordyrbestanden 302 tusen dyr, en liten økning fra ett år tidligere. Det forventes en fortsatt stabil mordyrbestand i løpet av året. Slaktevektene på okse forventes å øke resten av året.

5.1.3 Målpris/engrospris, oppnådd pris og omsetningsavgift

I figur 5-2 vises utvikling i målpris/PGE, prisuttak og omsetningsavgift. Prisprognose for uke 19-26 i 1. halvår 2016.

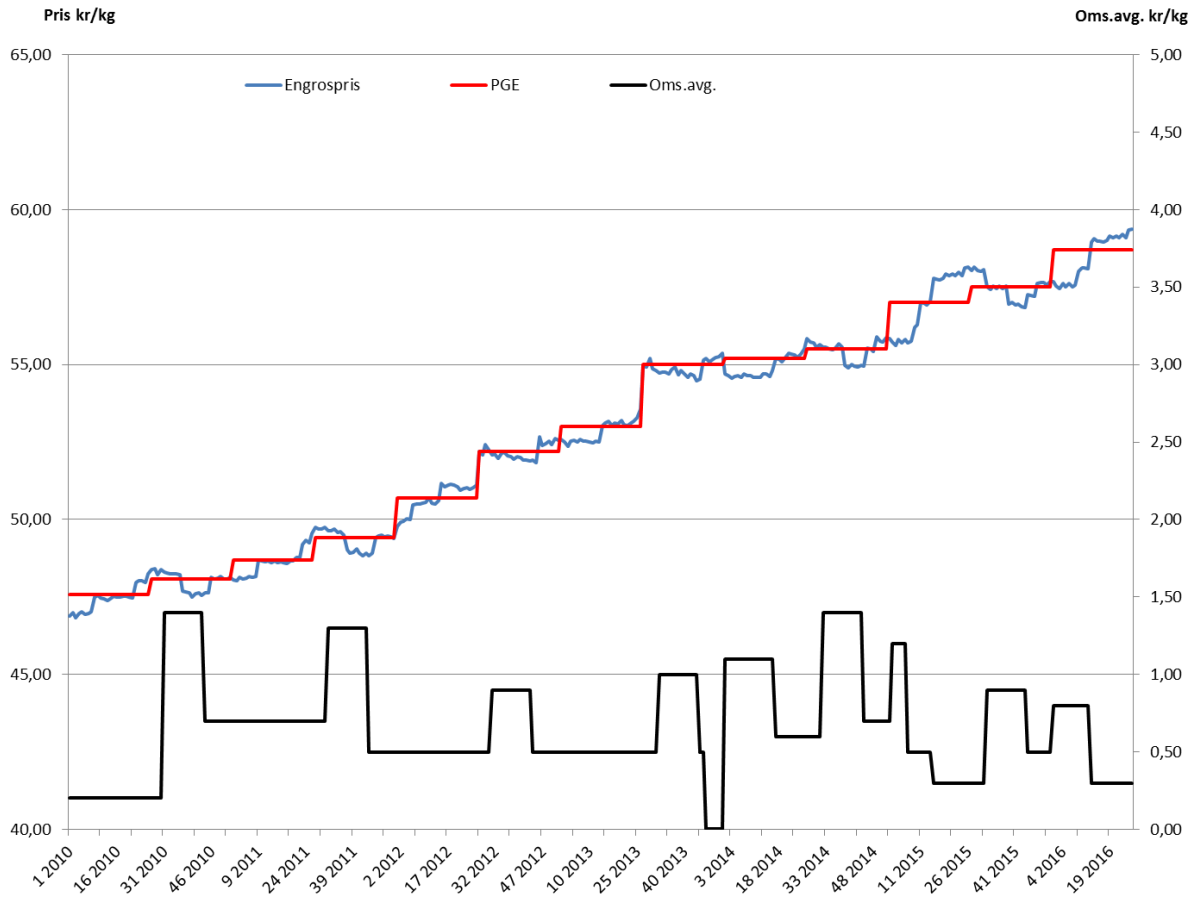

Figur 5-2 viser utvikling av målpris, oppnådd engrospris, planlagt gjennomsnittlig engrospris og omsetningsavgift for storfe fra 2010 - 1. halvår 2016

Som det framgår av figuren har det vært en betydelig økning i engrosprisen. Avviket mellom planlagt gjennomsnittlig engrospris og prisløypa varierer mindre enn for lam (kapittel 6) hvor det er store sesongvariasjoner i leveransene.

5.1.4 Import av storfe må til for å dekke underskuddet i det norske markedet

Importvernet og internasjonale priser gir nå lite rom for prisøkning. Importen er nødvendig for å dekke markedet når året ses under ett, men det er sesongvariasjoner i både tilførsel og etterspørsel som må hensynstas både når man ber om tolladministrering og i selve prisfastsettingen. Enkelte stykningsdeler tåler begrenset med prisøkning selv med prosenttoll.

Totalimporten av storfe gikk ned fra 13,9 tusen tonn i 2013 og til 11,5 tusen tonn i 2014, men i 2015 økte importen til hele 22,4 tusen tonn. 2016 ser ut til å bli tilsvarende som i fjor. Figur 5-3 viser den offisielle importen av ferskt og fryst storfekjøtt per måned fra januar 2012 – mars 2016.

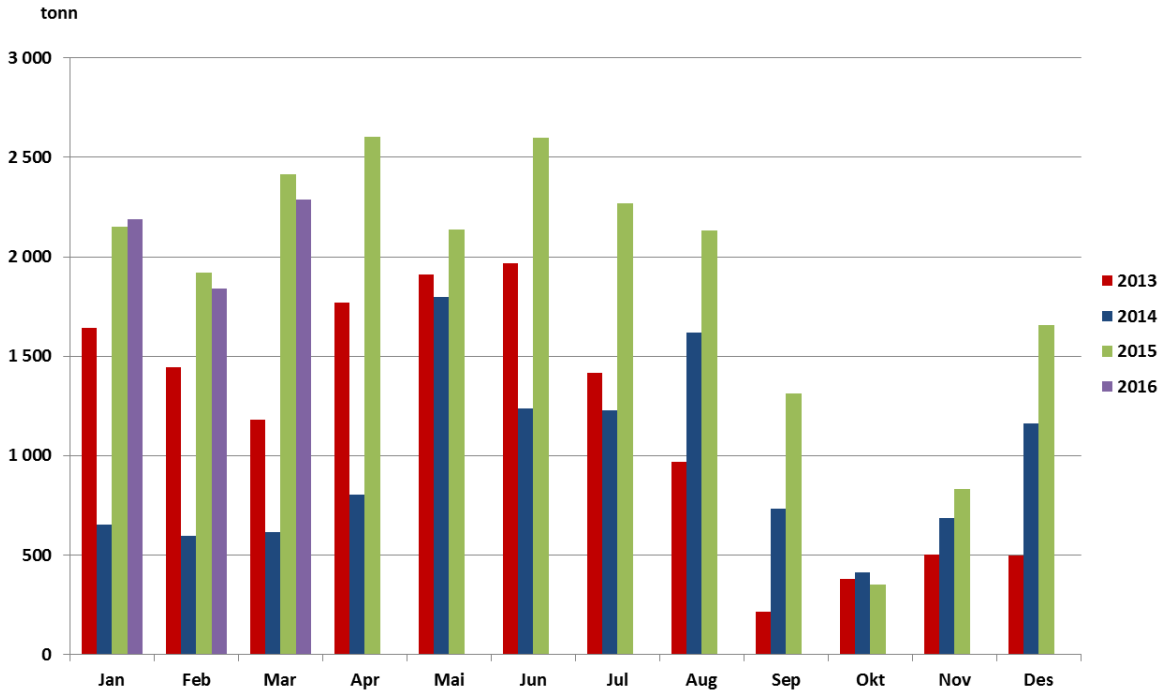

Figur 5-3 Import av ferskt og fryst storfekjøtt (tollposisjon 0201 og 0202) januar 2013 – mars 2016.

Importen til og med mars i år følger samme utvikling som i 2015. Lav dekningsgrad og tomme reguleringslager ved årets start har medført at Landbruksdirektoratet har administrert ned tollen i hele første tertial. Foreløpig ser det ut til at importen blir like stor i år som rekordåret i fjor. Oktober måned har alle de siste tre årene hatt full tollsats og derfor har også importen vært lav denne måneden.

Tabell 5-1 viser import av storfekjøtt for 2014 og perioden januar – mars 2015 per land og tollposisjon[41].

Tabell 5-1 Import av storfe per posisjon og land for 2015 og frem til og med mars 2016

Sum av Tonn	Kolonneetiketter																								
Radetiketter	FR	AU	BE	BR	BW	CA	DE	DK	ES	FI	GB	IE	IT	JP	LT	LV	NA	NL	NZ	PL	SE	SZ	TR	UY	Totalsum
2015																									
201 - Storfe, ferskt																									
1000 - hele el halve skrotter	-	-	-	-	-	-	66	-	-	-	37	-	-	-	49	-	-	-	-	-	-	-	-	-	152
2001 - kvarte skrotter (forpart og bakpart)	-	-	-	-	-	-	15 883	20	-	134	-	-	-	-	64	16	-	-	-	-	-	-	-	-	16 117
2002 - forpart	-	-	-	-	-	-	338	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	338
2004 - "pistol"	-	-	-	-	-	-	841	-	-	-	19	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	860
2008 - andre kjøttstykker m bein	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0
3001 - biffer og fileter	-	-	-	29	1 309	-	0	-	0	-	-	-	-	-	-	-	1 052	-	-	-	-	131	-	203	2 724
3009 - annet uten bein	-	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6	9
201 - Storfe, ferskt Totalt	**-**	**-**	**-**	**29**	**1 309**	**-**	**17 131**	**20**	**0**	**134**	**56**	**-**	**0**	**-**	**113**	**16**	**1 052**	**-**	**-**	**-**	**-**	**131**	**-**	**209**	**20 201**
202 - Storfe, fryst																									
2001 - kvarte skrotter	-	-	-	-	-	-	20	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	20
2008 - andre kjøttstykker m bein	0	-	-	-	-	-	0	-	0	-	-	2	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6
3001 - biffer og fileter	-	0	1	73	41	0	0	0	4	-	-	1	0	0	19	-	101	30	76	0	0	50	0	601	998
3009 - annet uten bein	1	-	10	16	271	-	3	0	-	-	0	-	-	-	-	-	425	0	1	105	0	319	2	0	1 153
202 - Storfe, fryst Totalt	**1**	**0**	**11**	**89**	**312**	**0**	**24**	**0**	**4**	**-**	**0**	**3**	**4**	**0**	**19**	**-**	**526**	**30**	**77**	**105**	**0**	**369**	**2**	**601**	**2 178**
2015 Totalt	**1**	**0**	**11**	**118**	**1 621**	**0**	**17 155**	**20**	**4**	**134**	**56**	**3**	**4**	**0**	**132**	**16**	**1 578**	**30**	**77**	**105**	**0**	**500**	**2**	**810**	**22 378**
2016																									
201 - Storfe, ferskt																									
1000 - hele el halve skrotter	-	-	-	-	-	-	21	-	-	-	-	-	-	-	15	-	-	-	-	-	-	-	-	-	36
2001 - kvarte skrotter (forpart og bakpart)	-	-	-	-	-	-	4 946	-	-	96	-	-	-	-	187	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5 229
2004 - "pistol"	-	-	-	-	-	-	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0
3001 - biffer og fileter	-	-	-	9	396	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	227	-	-	-	-	24	-	36	693
201 - Storfe, ferskt Totalt	**-**	**-**	**-**	**9**	**396**	**-**	**4 967**	**-**	**-**	**96**	**-**	**-**	**-**	**-**	**202**	**-**	**227**	**-**	**-**	**-**	**-**	**24**	**-**	**36**	**5 958**
202 - Storfe, fryst																									
2004 - "pistol"	-	-	-	-	-	-	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0
2008 - andre kjøttstykker m bein	-	-	-	-	-	-	0	-	0	-	-	-	-	-	-	-	-	0	-	-	-	-	-	-	1
3001 - biffer og fileter	-	0	-	13	46	-	1	1	1	-	-	-	-	1	-	-	22	16	16	-	-	7	-	80	202
3009 - annet uten bein	-	-	10	-	12	-	2	-	-	-	-	2	-	-	-	-	19	0	10	10	0	90	-	-	155
202 - Storfe, fryst Totalt	**-**	**0**	**10**	**13**	**58**	**-**	**2**	**1**	**1**	**-**	**-**	**2**	**-**	**1**	**-**	**-**	**41**	**16**	**26**	**10**	**0**	**97**	**-**	**80**	**358**
2016 Totalt	**-**	**0**	**10**	**22**	**454**	**-**	**4 969**	**1**	**1**	**96**	**-**	**2**	**-**	**1**	**202**	**-**	**268**	**16**	**26**	**10**	**0**	**122**	**-**	**117**	**6 315**

Så langt i år er det importert størst volum fra Tyskland. Dette må ses i sammenheng med at det har vært reduserte tollsatser på import av storfe som hele/halve/kvarte skrotter. Tyskland er absolutt det viktigste avsenderlandet for disse varene. Det har også kommet noe en god del biffer og fileter fra Botswana og Namibia innenfor de tollfrie kvotene[42]. Litauen skiller seg litt ut, hvor vi allerede har importert mer hittil i år enn vi gjorde i hele fjor.

5.1.5 Importvern begrenser handlingsrommet for prisuttak

Etter omleggingen av tollvernet har man tatt ut mer av prisøkningen på hele slakt på stykningsdeler av høy kvalitet, dvs. på biffer, fileter, mørbrad mm. Figur 5-4 viser utviklingen i internasjonale priser for enkelte stykningsdeler[43].

[41] Den betydelige importen i januar 2010 skyldes at mesteparten av importen fra SACU ble fordelt etter "først til mølla-prinsippet", og at denne importen ble inn fortollet til Norge den 1. januar 2010. Dette er løst ved at eksportlandene regulerer eksporten ved hjelp av eksportsertifikater osv.
[42] Se avsnitt 3.5.4 for oversikt over importkvoter.
[43] Prisene er hentet inn av NoriDane Danmark på forespørsel fra Nortura.

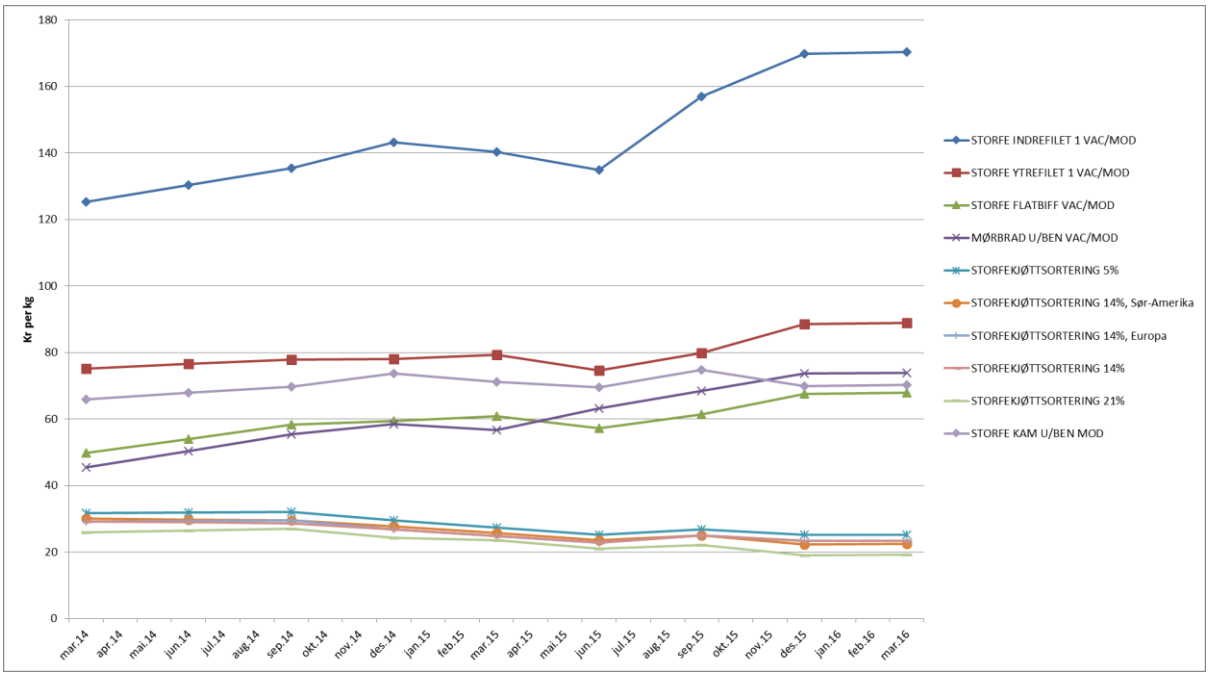

Figur 5-4 viser utviklingen i internasjonale priser for et utvalg stykningsdeler av storfe.

Figuren viser utviklingen i internasjonale priser de siste 2 årene. Vi ser at indrefileten har økt mye i pris, i tillegg har de andre stykningsdelene i "mellomsegmentet" økt noe, i motsetning har kjøttsorteringene falt i pris. Prisen på helt slakt har falt i EU den siste tiden og dette passer godt med hvordan prisene på sorteringer har utviklet seg. Størsteparten av volumet fra et storfeslakt tas ut i form av kjøttdeig. Dette gjør det utfordrende å øke prisen på helt slakt.

Prisene som er brukt er priser på et gitt tidspunkt og for en spesifikk opprinnelse, men prisene kan varieres mye gjennom året og mellom lik vare med ulik opprinnelse. Det er derfor svært vanskelig å etablere eller stadfeste en verdensmarkedspris. **Beregningene gjort våren 2016 viser likevel at man må ta høyde for at tollvernet begrenser handlingsrommet for hvordan man kan ta ut økt pris på helt slakt og på de ulike stykningsdelene.**

Prisene i EU for storfe er lavere per mai 2016 sammenlignet med prisen for et år siden. Det er spesielt prisen på okser (Steers) og ku (Cows) som har falt mest med hhv. 10,5 prosent og 11,0 prosent.[44] Figur 5-5 viser prisen for ung okse og okse kvalitet R3 i EU. I de senere årene har norske bedrifter hentet importbehovet av hele og halve slakt hovedsakelig fra Tyskland. Prisene i EU har falt og ligger nå lavere enn i de siste to årene.

[44] Market dashboard beef and veal, european comission week 18, 18.05.2016. http://ec.europa.eu/agriculture/beef-veal/presentations/index_en.htm

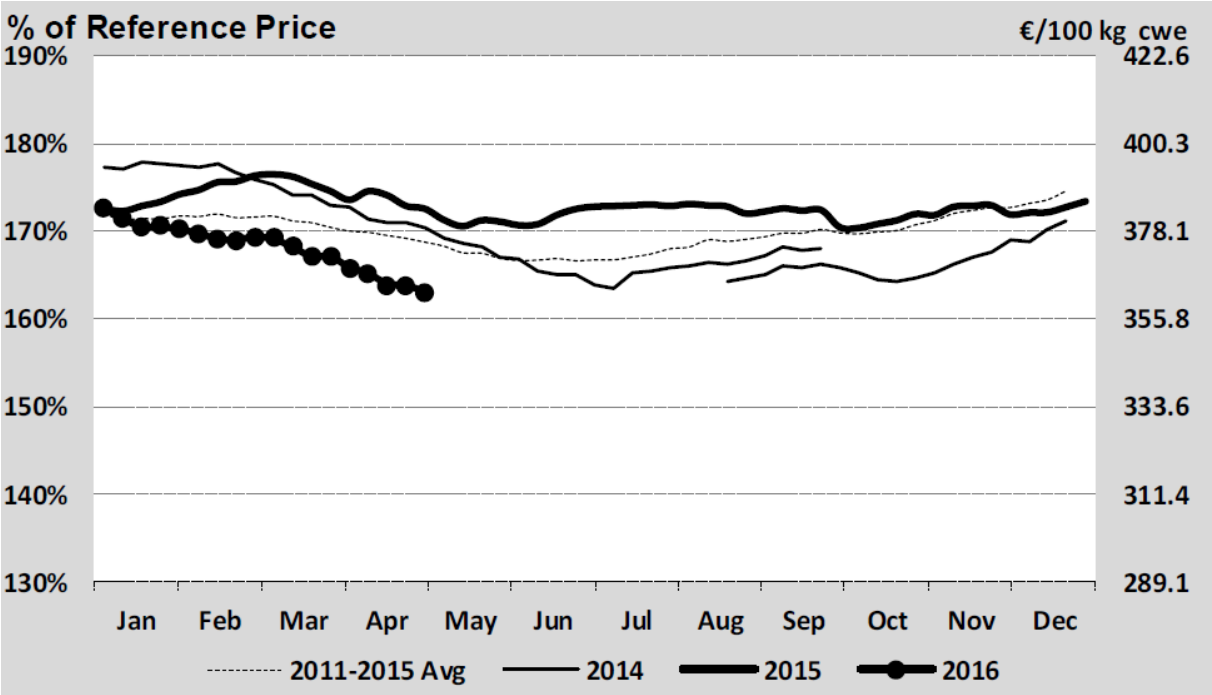

Figur 5-5 viser utvikling i gjennomsnittlig storfepris for ung okse og okse klasse R3 i EU – fallende priser i første kvartal 2016[45]

EUs melkekvoter ble utfaset i 2016. Det har blant annet medført at prisene på storfekjøtt har falt.

5.1.6 Den internasjonale produksjonen økte marginalt i 2015[46]

Den globale produksjonen av storfekjøtt var om lag på samme nivå i 2015 som årene før, med en marginal økning på 0,3 prosent til ca. 68,3 mill. tonn.

Produksjonene i utviklingsland har økt de siste årene, men i Brasil sank produksjonen med 3 prosent i fjor grunnet to år med lite vann og mange valgte å holde igjen dyrene fremfor og slakt dem. Uruguay og Paraguay økte produksjonen. India, verdens nest største eksportør etter Australia økte produksjonen i 2015.

Mens utviklingslandene har økt sin produksjon de siste årene, har i-landene hatt nedadgående trend. Etter en nedgang i produksjonen av storfekjøtt i USA i fjor har produksjonen tatt seg opp som følge av økte slaktevekter. Lave melkepriser, større etterspørsel etter storfekjøtt og

[45] Beef dashboard, european commision http://ec.europa.eu/agriculture/beef-veal/presentations/index_en.htm 18.02.2016

[46] Dette avsnittet baserer seg i all hovedsak på Landbruksdirektoratets *Omverdensrapport 2015* og EU kommisjonen (2015) *Short Term Outlook for EU arable crops, dairy and meat markeds in 2015 og 2016* http://ec.europa.eu/agriculture/markets-and-prices/short-term-outlook/pdf/2015-03_en.pdf

tørke har medført økt slakting i både New Zealand og Australia. Også EU har økt slakting av storfe, mye på grunn av utrangering av melkekyr som følge av opphevelsen av melkekvotesystemet. Samtidig har det blitt fôret frem flere oksekalver fra melkeproduksjonen. Ved utgangen av året endte produksjonen av storfekjøtt med en oppgang på nesten 2 prosent.

Den internasjonale handelen med storfekjøtt er estimert til om lag 9,7 mill. tonn i 2015, en økning på 0,5 prosent. Verdenshandelen utgjør dermed 14 prosent av produsert volum. Etterspørslene etter storfe har økt, men tilgjengeligheten for eksport er begrenset. Australia, India, Brasil og USA er de største eksportørene og USA og Kina er de største importørene i verden.

De internasjonale prisene på storfe har gått noe ned i 2015 etter at de lå på et historisk høyt nivå i 2014. Produksjonsveksten i mange eksportland har stoppet opp samtidig som mange bygger opp storfebestanden. Dette har vært med på å holde eksportprisene på et høyt nivå, og det forventes også å ligge på et høyt nivå fremover. Figur 5-6 viser prisutviklingen i produsentprisene for storfekjøtt i Tyskland, USA og Brasil[47].

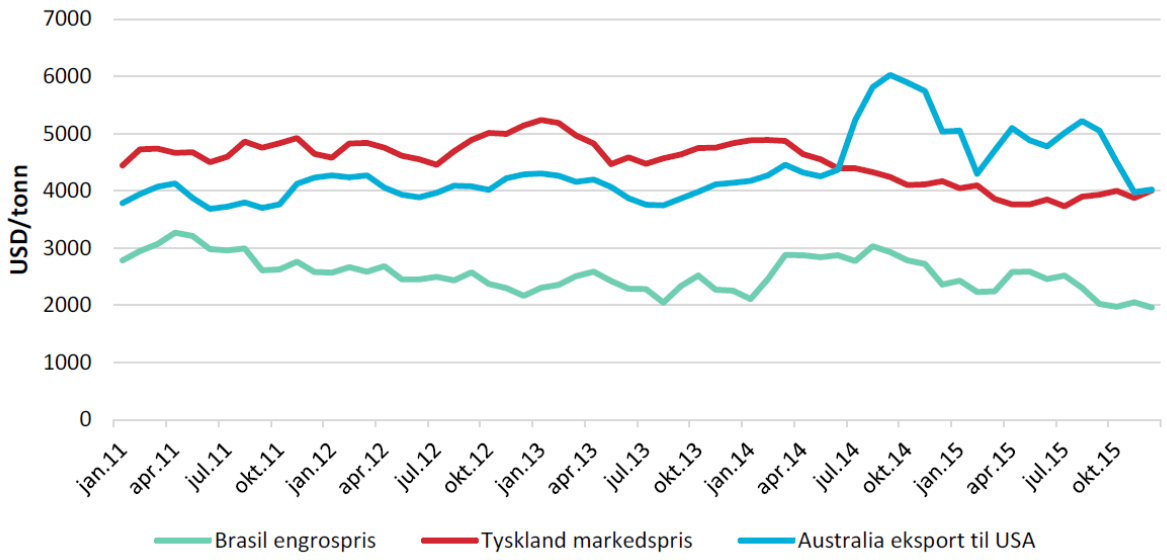

Figur 5-6 Prisutvikling storfekjøtt 2009 -2014 (US$ per tonn).

[47] Prisene er ikke direkte sammenlignbare med norske priser, men "oppgjørspris til bonde" blir det nærmeste norske sammenligningsgrunnlaget. Fra Landbruksdirektoratets *Omverdensrapport 2015.*

5.2 Priser og prisdannelse etter engrosprispunktet

I dagligvarehandelen er det ulik prisutvikling for ulike deler av dyret. Mulighetene til å ta ut økt pris på ulike stykningsdeler må tillegges vekt i prisfastsettingen.

5.2.1 Faktiske butikkpriser enkeltvarer[48]

Konsumprisindeksen (KPI) for kjøtt og egg er beskrevet i avsnitt 4.4. Her framgår det at indeksen for storfekjøtt har utviklet seg bedre enn for kjøttvarer sett over tid for enkelte stykningsdeler, men ikke for alt, spesielt ikke det siste året. Figur 5-7 nedenfor viser prisutviklingen for de viktigste produktgruppene for storfe[49] fra uke 12 2013 til uke 11 2016, basert på omsetningstall.

For rent storfekjøtt har prisene økt når man ser det over tid og utjevner for sesongvariasjoner, mens det for kjøttdeig og ferskt formet kjøtt har vært mer stabile priser uten den samme økningen. Fersk kjøttpålegg derimot har hatt en svakt fallende pris med mindre prisendringer det siste året.

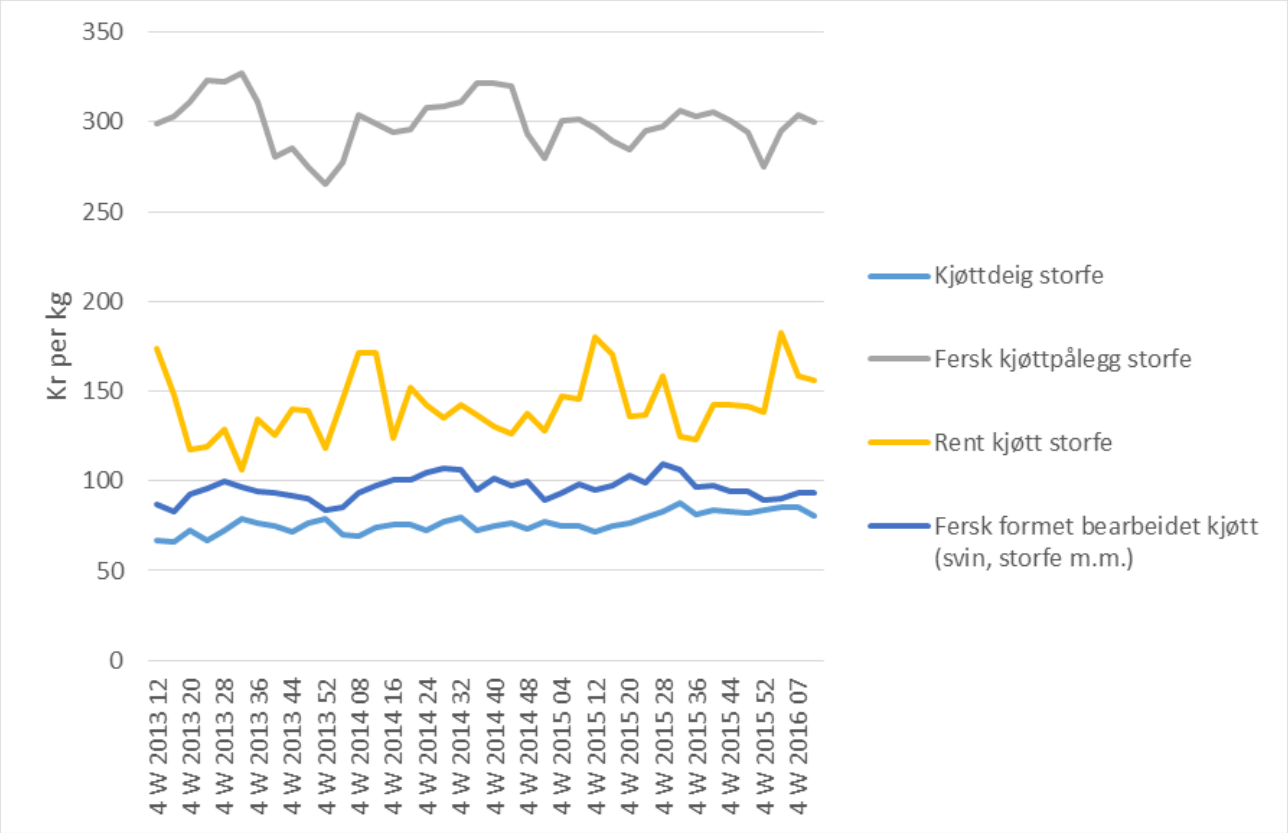

Figur 5-7 viser forbrukerprisutvikling for utvalgte storfeprodukter

[48] Alle data som ligger bak figurene er hentet fra Nielsen.
[49] Tallene for biffer og fileter dekker bare en mindre andel av den totale omsetningen av biffer og fileter. Prisutslagene kan derfor være større i dette utvalget enn hvis en hadde et større utvalg.

5.2.2 Forbrukerprisene utvikler seg annerledes enn engrospris og produsentpris

Resultatkontrollen viser at forbrukerprisene har økt fra 2011 til 2015, etter noe reduksjon i prisen fra 2009 til 2011. Engros- og produsentprisene har økt jevnt hvert år i samme periode. I følge Resultatkontrollen økte forbrukerprisene med 4,9 prosent fra 2014 til 2015, mens produsent- og engrosprisene steg med 3,2 prosent[50].

Figur 5-8 viser en sammenstilling av prisutvikling på ulike ledd i verdikjeden. Over tid har særlig kjøttdeig blitt betydelig rimeligere enn hva prisen på engrosnivå skulle tilsi.

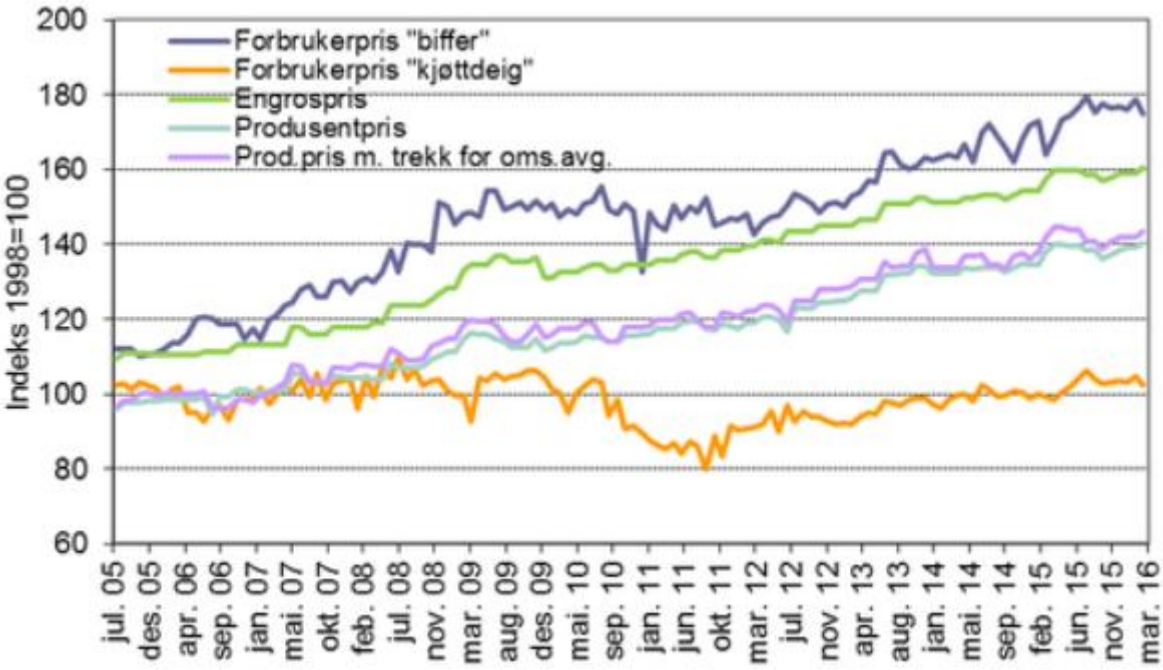

Figur 5-8 viser utviklingen i produsentpris, engrospris og forbrukerpris for storfe.[51]

[50] BFJ – Resultatkontrollen, april 2016
[51] NILF –matpriser
http://nilf.no/statistikk/Matvarepriser/Tekst/Manedlig_prisutvikling_for_produkter_av_storfekjott_pa_forbrukerniva-figur, 28.04.2016

5.3 Produksjon, struktur og produksjonsøkonomi

Behovet for å øke norsk produksjon av storfekjøtt tilsier at økonomien i denne produksjonen må løftes. Vederlaget til arbeid og egenkapital har økt, men dette er trolig ikke tilstrekkelig for å stimulere til økt produksjonen i den grad det er behov for å få dekket etterspørselen etter norsk storfekjøtt.

På grunn av den store effektivitetsøkningen i melkeproduksjonen, reduseres antall melkekyr, dette medfører lavere produksjonen av storfekjøtt.

Engrosprisen må økes så mye som de øvrige vurderingskriteriene i analysen gir rom for.

I grunnlagsdokumentet for høsten 2013 er det en mer omfattende analyse av økonomien i storfeproduksjon. Analysen var basert på arbeidsgrupperapporten «Bedre markedsdekning for norsk storfekjøtt » fra våren 2012 og rapporten fra ekspertgruppen fra februar 2013 «Økt storfeproduksjon i Norge». Dette er analyser som i stor grad baserer seg på data som ikke oppdateres regelmessig. For en mer grundig gjennomgang av økonomien i storfeproduksjon vises det derfor til grunnlagsdokumentet for høsten 2013.

5.3.1 Kutallet bestemmer storfekjøttproduksjonen

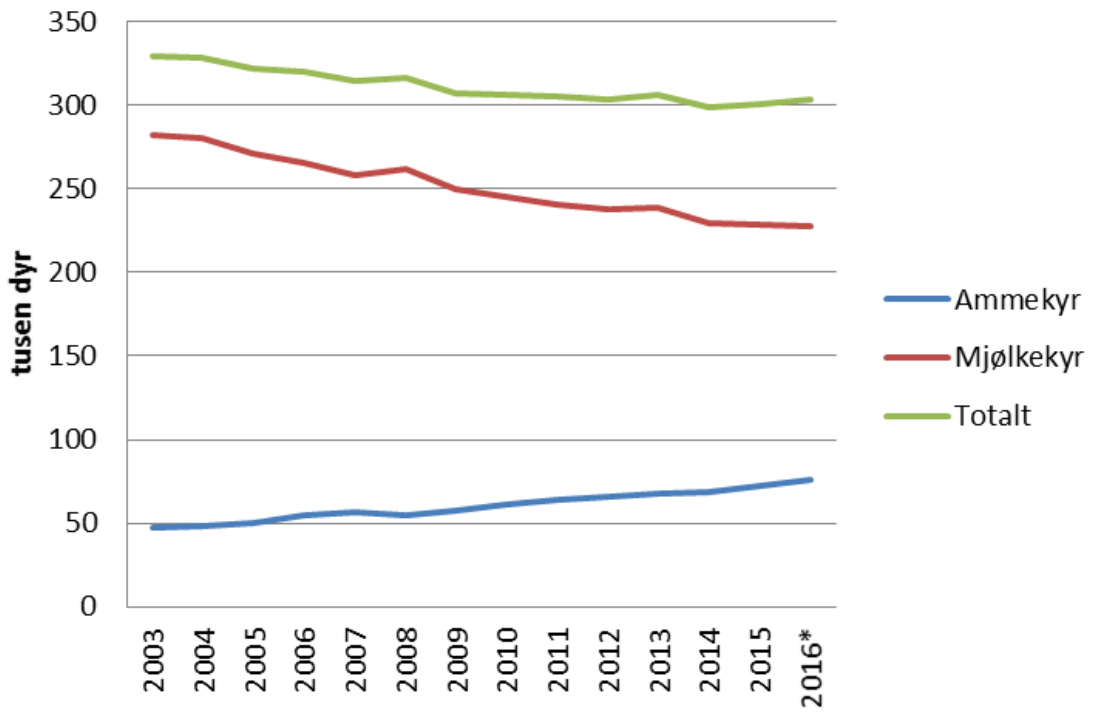

Figur 5-9 Utvikling i antall kyr 2000-2016[52]

Det har siden 2006 vært en nedgang i totalt antall kyr på 5 prosent, men når det sees på melkekyr og ammekyr adskilt har antallet melkekyr gått ned med 14 prosent og antallet

[52] SSBs statistikkbank "Husdyrhald", tabell 03789 og 03802, 15.04.2016. https://www.ssb.no/statistikkbanken/selecttable/hovedtabellHjem.asp?KortNavnWeb=jordhus&CMSSubjectArea=jord-skog-jakt-og-fiskeri&checked=true

ammekyr har økt med 38 prosent. Besetningstørrelsene for begge produksjonene har økt. Det har vært helt lik prosentvis økning i besetningstørrelsen for perioden 2006 til 2016. Selv om besetningstørrelsene med ammeku har økt jevnt, er fortsatt gjennomsnittsbesetningen på bare litt over 15 dyr.

Det ble ved søknadsomgangen per 1. januar 2016 registrert 302 704 kyr[53], hvorav 227 237 er melkekyr og 75 467 er ammekyr. Det er en nedgang på 1 072 melkekyr fra samme tidspunkt i fjor. Fra 2013 til 2014 var nedgangen hele 9 106 melkekyr. For ammekyr er det en økning fra foregående år på 3 600 dyr.

Kutallet varierer en del gjennom året og særlig ammekutallet er noe høyere på sommeren enn vinteren, naturlig nok når ammekuproduksjonen i stor grad nyttiggjør seg av beitesesongen.

5.3.2 Referansebruk nr 8 viser at lønnsomheten per ammeku har økt

Tallene for referansebruk 8[54] viser at vederlaget per ku har variert noe de siste fire-fem årene. I 2015 økte vederlaget til arbeid og egenkapital per årsverk med 11 prosent fra året før, dette er tilsvarende som for fjoråret. I 2016 er det estimert en reduksjon på om lag -7 prosent *før* jordbruksavtalen.

[53] SLF, søknad om produksjonstilskudd per 01.01.2016. https://www.slf.dep.no/no/statistikk. Rapport PT-900.
[54] Referansebruk 8 består i 2016 av bruk med 31 ammekyr.

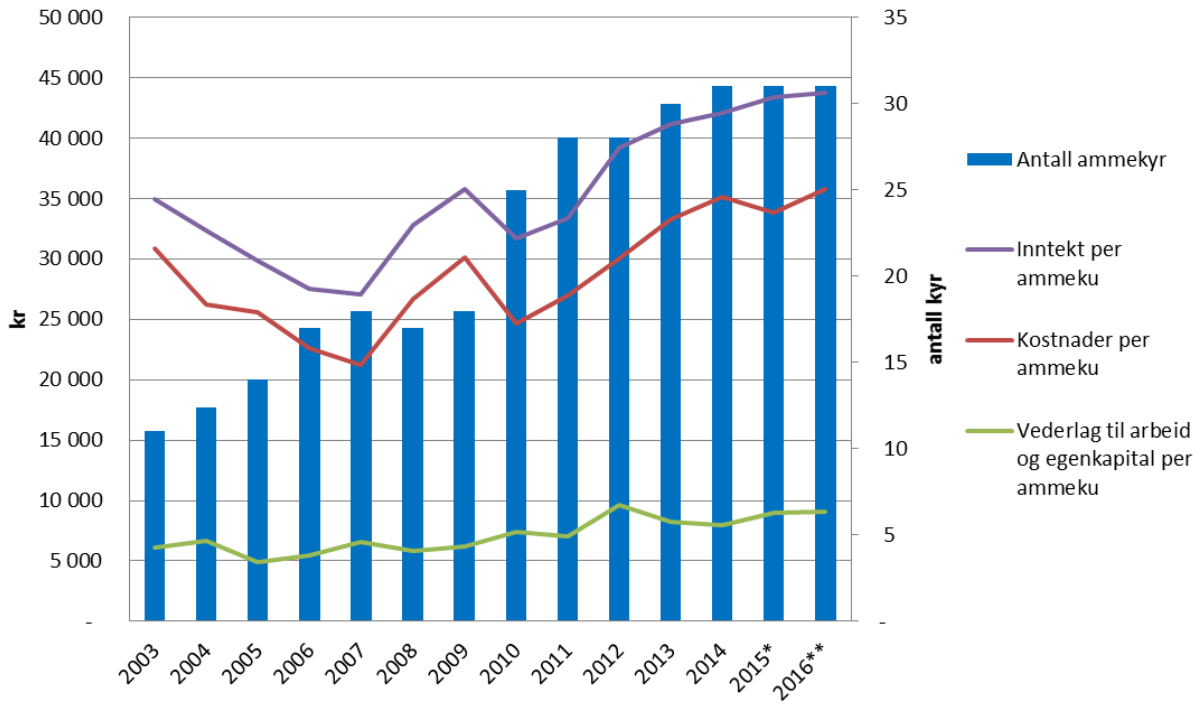

Figur 5-10 viser utvikling i sentrale nøkkeltall for ammekuproduksjon basert på referansebruk 8 [55]

5.3.3 Ammekuproduksjon er fortsatt svært avhengig av tilskudd

Nedenfor i tabell 5-2 viser dekningsbidragskalkyler fra Nortura for bruk med 25 ammekyr. Som det framgår er det noe bedre økonomi i tung rase som følge av høyere produksjonsinntekter.

Tabell 5-2 viser dekningsbidrag for ammekuproduksjon, hhv. tung og lett rase. Dataene er for produksjon i sone 1[56] (kr per ku).

	tung rase 25 kyr[57]	lett rase 25 kyr[58]
Produksjonsinntekter	19 711	15 160
Variable kostnader	13 337	10 249
Dekningsbidrag 1	6 374	4 911
Tilskudd	11 737	11 560
Dekningsbidrag 2	18 111	16 471

Basert på disse kalkylene, utgjør produksjonsinntekter 63 prosent og tilskudd 37 prosent av inntekten for tunge raser. Tilsvarende tall for lett rase er 57 prosent produksjonsinntekt og 43 prosent tilskudd.

[55] 2015* = Fram regnede tall, 2016* = Budsjetterte tall
[56] Verdien av kjøttet er satt til forventet noteringspris i avtaleåret, inklusive diverse tilegg. Det er ingen distriktstilskudd.
[57] Slaktevekter og –kvalitet: Ku – klasse O, 355 kg. Okse – klasse O+/R-, 350 kg. Kvige – klasse O/O+, 245 kg.
[58] Slaktevekter og –kvalitet: Ku – klasse O, 300 kg. Okse – klasse O+/R-, 280 kg. Kvige – klasse O/O+, 195 kg.

I jordbruksoppgjøret 2016 ble det bestemt at kvalitetstilskuddet for storfe skulle reduseres med 1 kroner til 3 kroner per kg i klasse O og at den skal økes med 3 kroner per kg til 7 kroner per kilo for klasse O+ og bedre. Driftstilskuddet for ammeku skal økes med 200 kroner per ku for de første 40 dyra, maksimalt 8000 kroner per foretak og beitetilskuddet utmark skal øke med 42 kroner per dyr. På referansebruk 8 med 31 ammekyr viser beregninger en virkningen av jordbruksoppgjøret på + 16 900 kroner.

6 Sau og lam

Ved fastsetting av engrospris skal Nortura som markedsregulator legge betydelig vekt på prognosene for tilbud og etterspørsel for helt slakt. Prognosen per 4. mai viser en overdekning av norsk sau/lam i 2016 på ca. 1 800 tonn inkludert import. Signaler om planlagte og pågående nyetableringer og utvidelser tilsier at det er utsikter til at produksjonen vil øke ytterligere fremover.

Det ligger nå oppunder 2000 tonn sau og lam på reguleringslager. Signaler fra bransjen tyder også på at det er betydelige kommersielle lagre. Det ser dermed ut til at det skal bli vanskelig å få tømt reguleringslageret av sau og lam før ny sesong, selv med en meget god sommersesong. Legger en til at det er prognosert et stort overskudd og at etablerings- og investeringsvilje er stor, tilsier dette at prisen må ned.

Tidligere års jordbruksoppgjør og prisøkninger for sau og lam er noe av årsaken til økt etableringsvilje i næringen. Det er også registrert økende størrelse på besetningene og økende vederlag til arbeid og egenkapital per vinterfôra sau over noen år. Signalene gjennom kvalitetstilskudd og prisøkning har gitt økt produksjon, men sammen med nedgang i salget nå gir det nye utfordringer.

På forbrukernivå er prisutviklingen sprikende; ulike varegrupper utvikler seg ulikt og det er store sesongvariasjoner. Sau/lam er relativt høyt priset sammenlignet med andre kjøttslag, og økte butikkpriser har blant annet medført et lavere engrossalg.

Gjennomsnittlig planlagt engrosprisen reduseres med 2 kroner per kg til kr 67,60 per kg for andre halvår 2016.

6.1 Marked og priser

Det var underdekning av norsk vare og tilhørende administrering av tollsatsen for lam i store deler av 2015. I likhet med året før var tollsatsen administrert ut august, dvs. tett opp mot norsk slaktesesong. For 2016 har prognosen snudd og viser nå et overskudd på 1 800 tonn. Prisene er viktigste virkemiddel for å oppnå markedsbalanse, dette tilsier derfor at prisene må noe ned. Lavere priser vil kunne være med på å øke salget og dempe veksten i tilførslene.

I figur 6-1 vises utviklingen i produksjon og engrossalg av sau/lam fra 1990. Etter mange år med underdekning på sau og lam er vi i 2016 for første gang siden 2002 selvforsynte med sau og lam.

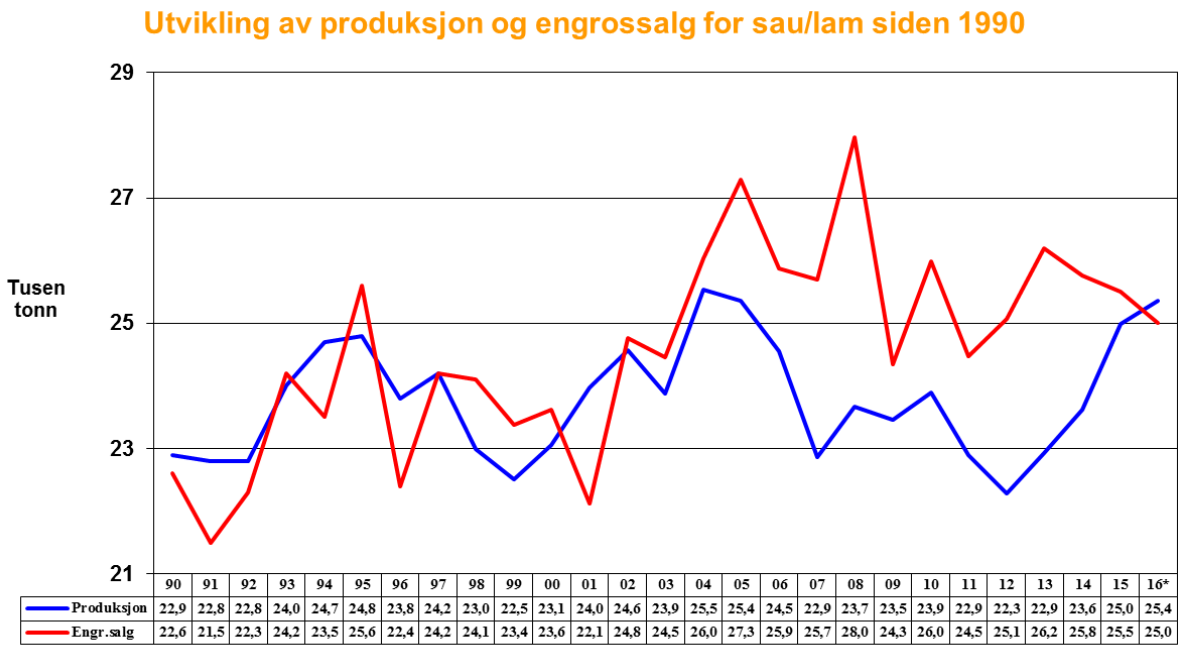

	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12	13	14	15	16*
Produksjon	22,9	22,8	22,8	24,0	24,7	24,8	23,8	24,2	23,0	22,5	23,1	24,0	24,6	23,9	25,5	25,4	24,5	22,9	23,7	23,5	23,9	22,9	22,3	22,9	23,6	25,0	25,4
Engr.salg	22,6	21,5	22,3	24,2	23,5	25,6	22,4	24,2	24,1	23,4	23,6	22,1	24,8	24,5	26,0	27,3	25,9	25,7	28,0	24,3	26,0	24,5	25,1	26,2	25,8	25,5	25,0

Figur 6-1 viser utvikling i produksjon og engrossalg av sau/lam siden 1990.

6.1.1 Sau og lam i 2015 – fra underproduksjon til overproduksjon

Året startet med 277 tonn sau/lam på reguleringslager, i uke 18 ble lagrene tomme. Det ble åpnet for import av ferske lam med reduserte tollsatser fra 17. mars til ut august. Til forskjell fra de siste årene ble det lagt inn over 1 400 tonn lam på reguleringslager innen utgangen av året.

Tilførslene i 2015 økte med 6 % fra året før. Det ble slaktet over 50 000 flere sau/lam og 0,31 kg tyngre middelslaktevekter enn i 2014. Engrossalget gikk ned med 1 prosent.

Importen av sau/lam i 2015 var på om lag 1.660 tonn. Av dette kom 590 tonn fra Island, vel 600 tonn under administrativ tollnedsettelse (ferske, hele slakt), 159 tonn fra SACU (210 tonn omregnet til m/ben) og import under WTO-kvote og annet utgjorde om lag 300 tonn (se også kap. 3.5.4 Importkvoter).

6.1.2 Sau og lam i 2016 – krevende situasjon med mye lam på lager

I prognosen for 2016 er det estimert et overskudd av norskprodusert vare og forventet kvoteimport på om lag 1 800 tonn. Det var 1 433 tonn med lam på reguleringslager ved årets begynnelse. Reguleringslageret fortsatte å øke på nyåret frem til uke 14, se (figur 6-2). Med

nesten 2000 tonn sau/lam på reguleringslager per uke 15, vil det bli krevende å få tømt lageret før ny sesong starter.

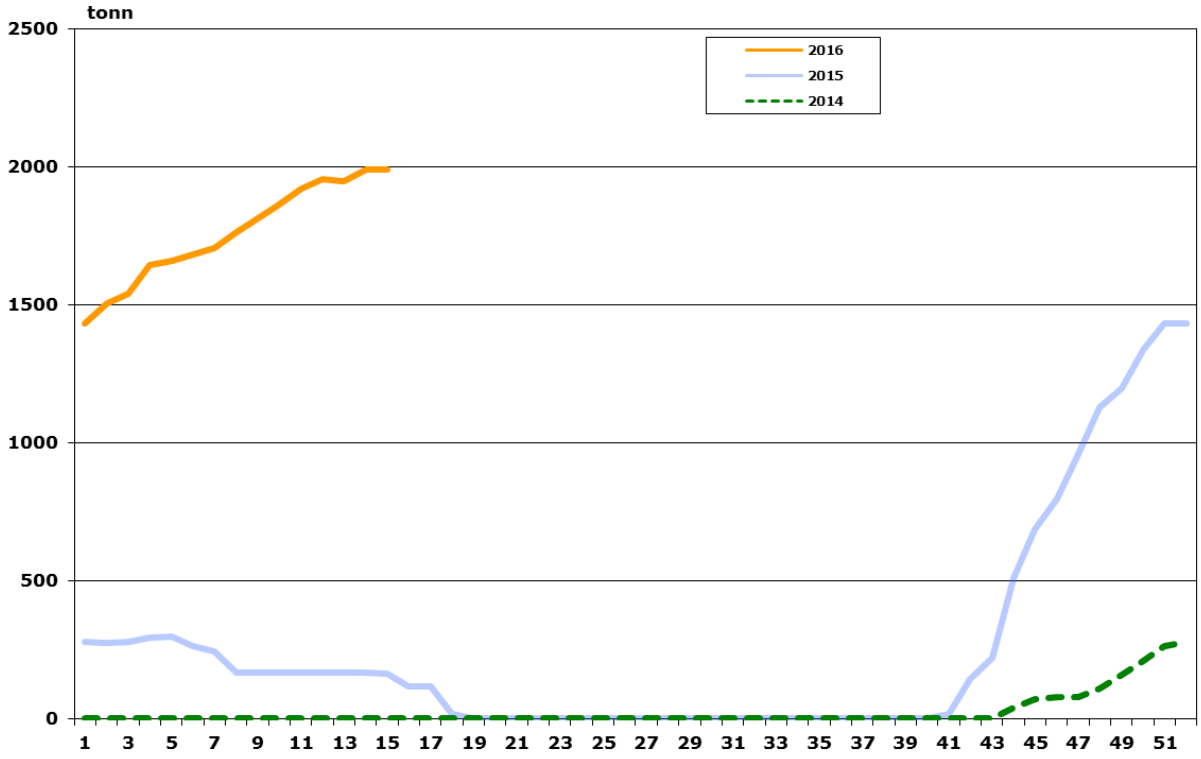

Figur 6-2 viser status på reguleringslager av lam

Tilførslene er prognosert å øke med 1,5 prosent i år. Beiteslipp er estimert å øke med 3 prosent. Engrossalget forventes å gå ned med 2 prosent, tilvarende som for 2015. På grunn av at det er sau/lam på reguleringslager er det ikke administrert nedsatt toll denne våren.

6.1.3 Målpris/engrospris, oppnådd pris og omsetningsavgift

I figur 6-3 vises utviklingen i målpris/PGE, oppnådd pris og omsetningsavgift for de siste årene for lam, samt prisprognose for uke 13-26 i 1. halvår 2016.

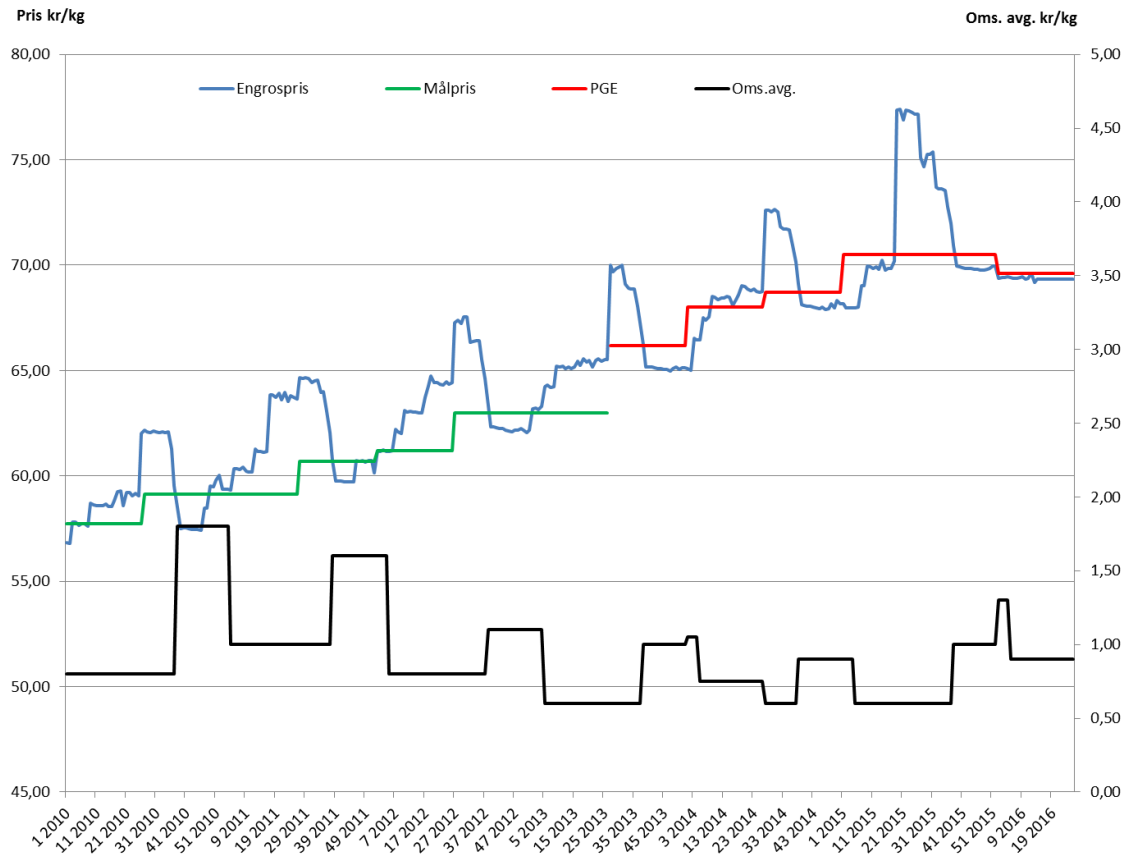

Figur 6-3 viser utviklingen av målpris/engrospris/omsetningsavgift for lam fra 2010 - 1.halvår 2016.

Det har vært betydelige prisøkninger i de siste 5-6 årene, herunder også den siste delen av perioden etter innføring av volummodellen for lam. Det er store sesongvariasjoner i prisnivået som er naturlig ved en sesongbasert produksjon. Prisen er høy sommer/tidlig høst for å få flere lam til slakt tidligere i sesongen.

6.1.4 **Det er markedsdekning og importen er lav**

Omleggingen til prosenttoll og det internasjonale prisbildet gir rom for prisøkning på fersk vare. Gitt overskuddssituasjonen for sau/lam, vil det ikke være aktuelt med administrert nedsatt toll dette året. Selv om det er nok norsk vare er det forventet at det kommer import på kvote, blant annet fra Island.

Figur 6-4 viser importen av ferskt og fryst saue- og lammekjøtt fra 2013 til og med mars 2016.

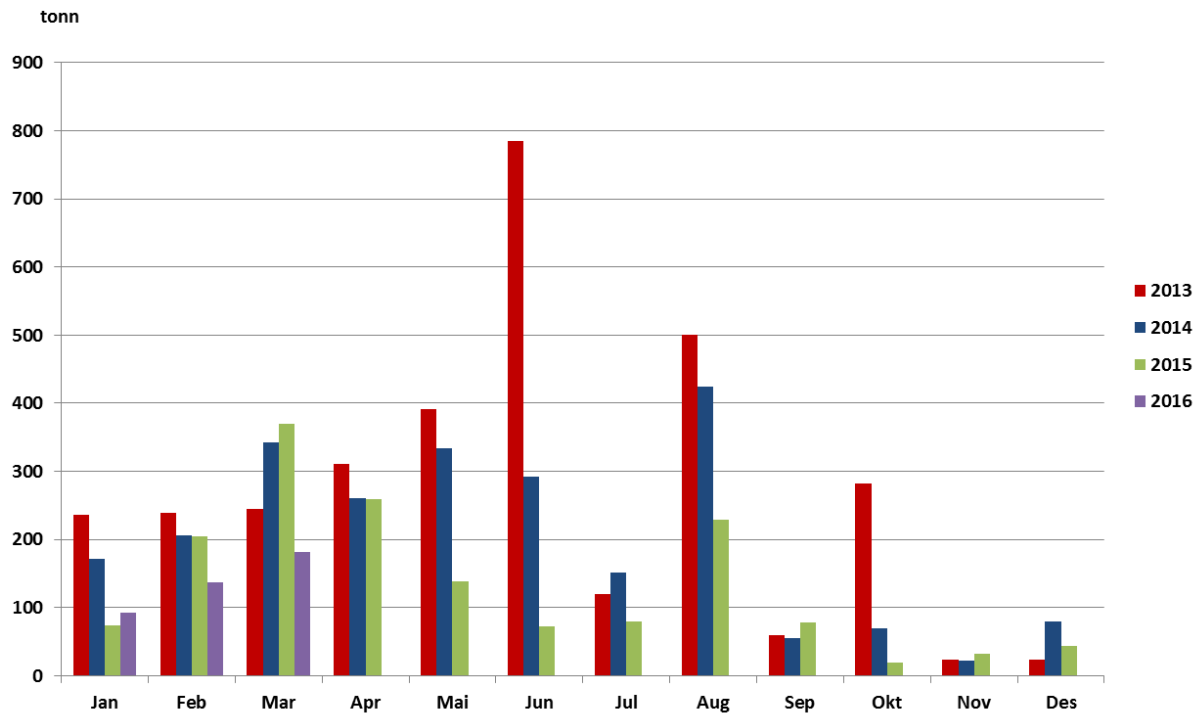

Figur 6-4 viser en oversikt over importen av ferskt og frossent saue- og lammekjøtt fra januar 2013- mars 2016

Figur 6-1 viser en oversikt over importen av saue- og lammekjøtt fra 2013 og frem til og med mars 2016. Det var en god slaktesesongen 2014 og 2015, med relativt høy vekter, jf. avsnitt 6.1.2. I motsetning til høsten 2013 ble det derfor ikke tollen administrert ned for å sikre råstoff til pinnekjøtt i 2014 eller i 2015.

Så langt i år, er det hentet drøyt 412 tonn, av dette kommer 360 tonn fra Island av kvoten på 600 tonn. Den resterende importen så langt i år er stort sett i fra Namibia, New Zealand og Uruguay. I 2015 kom de største volumene fra Storbritannia (Wales).

Tabell 6-1 viser en oversikt over import av sau/lam pr posisjon i 2010 og 2013 frem til og mars 2016 (tall ikke omregnet til kjøtt med bein)

Radetiketter	2013	2014	2015	2016
204 - Sau/lam				
1000 - ferskt, hele el halve skrotter av lam	2 086,7	1 455,0	636,6	-
2200 - ferskt, andre kjøttstykker, ikke utbeinet	6,3	-	3,8	-
2300 - ferskt, andre kjøttstykker, utbeinet	0,1	1,9	6,5	-
3000 - fryst, hele el halve skrotter av lam	598,3	604,4	568,5	292,6
4100 - fryst, hele el halve skrotter av sau	2,0	1,0	-	-
4200 - fryst, andre kjøttstykker, ikke utbeinet	197,5	195,4	128,9	55,2
4300 - fryst, andre kjøttstykker, utbeinet	327,1	152,0	259,8	64,3
204 - Sau/lam Totalt	**3 218,0**	**2 409,7**	**1 604,1**	**412,2**
Totalsum	**3 218,0**	**2 409,7**	**1 604,1**	**412,2**

6.1.5 Svak vekst i internasjonal produksjon av sau og lam[59]

Den globale produksjonen av saue- og lammekjøtt økte med om lag 1 prosent i 2015 og FAO prognostiserer at den endte på 14 mill. tonn i 2015. I 2015 var det imidlertid vekst i produksjonen i mange av utviklingslandene og om lag to tredjedeler av den globale produksjonen av sau/lam finner sted der. Flere år med tørke i Australia og New Zealand har medført lavere produksjon og nedgang i dyrebestanden. Dette er landene med størst eksportrettet produksjon. I 2015 har bestandene begynt å øke, og slaktingen gikk ned. Småfeproduksjonen økte med om lag 2 prosent i 2015 etter flere år med nedgang, blant annet som følge av blåtungeutbrudd i flere land. Godt fôr og gode priser er noe av årsaken til oppgangen.

Kina, EU og India er de tre største lammekjøttprodusentene. New Zealand og Australia er imidlertid de største eksportørene og står for omlag 85 prosent av verdens eksport av sau/lam. Handelen med småfe er begrenset, omtrent 7 prosent av verdens produksjon handles på verdensmarkedet. Av verdens totale produksjon, ble bare snaut 1 mill. tonn handlet over landegrensene i 2015 (0,976 mill. tonn estimert eksportert).

Prisene på saue- og lammekjøtt har gått noe ned i 2015, men prisene er forventet og ligge på et høyt nivå de neste ti årene. Figur 6-5 viser prisutviklingen for lammekjøtt de siste 5 årene, for henholdsvis UK og New Zealand.

[59] Dette avsnittet baserer seg i all hovedsak på Landbruksdirektoratets *Omverdenrapport 2015*, EU kommisjonen (2015) *Short Term Outlook for EU arable crops, dairy and meat markeds in 2015 og 2016* http://ec.europa.eu/agriculture/markets-and-prices/short-term-outlook/pdf/2015-03_en.pdf og FAO (2014) *Food Outlook* http://www.fao.org/3/a-i4136e.pdf

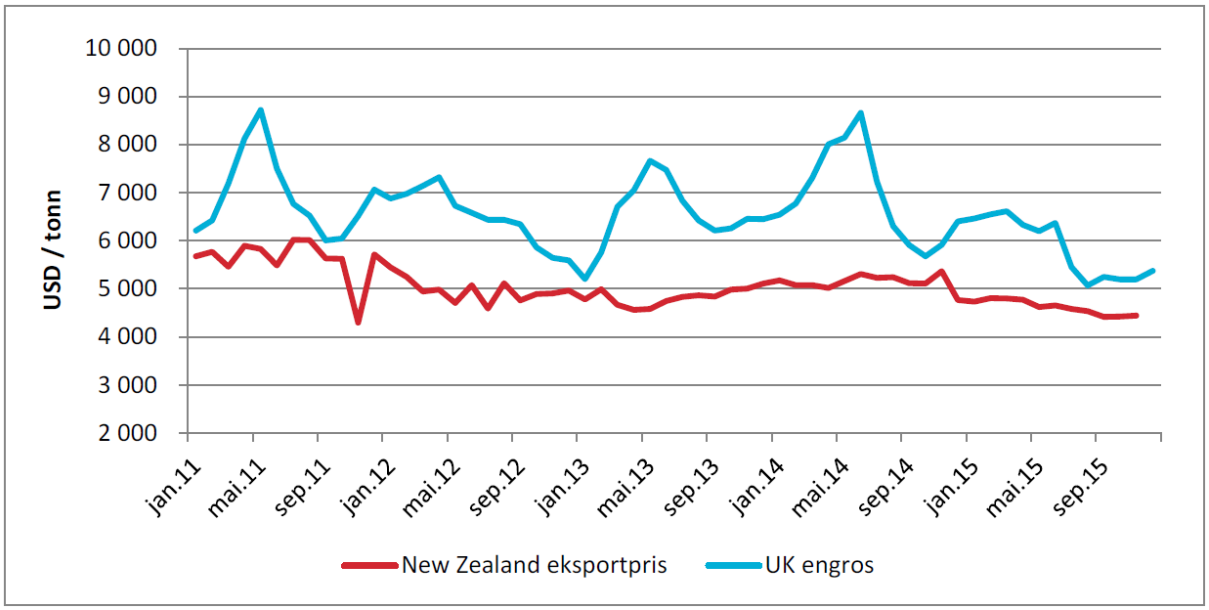

Figur 6-5 Prisutvikling for lammekjøtt 2011-2015 (USD/tonn)[60]

Figur 6-6 nedenfor viser utviklingen i prisene i EU fram til mars 2016. Som i Norge varierer prisene mye gjennom året. Prisene i mars ligger 7 prosent lavere enn i mars for et år siden både for store og små lam. Prisutviklingen det siste året har vært svak.

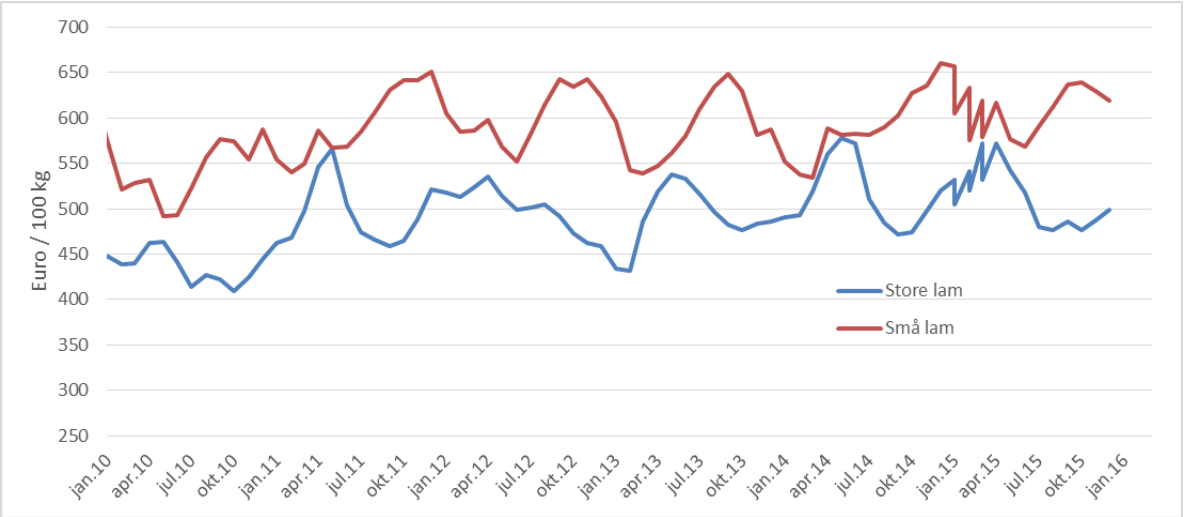

Figur 6-6 Prisutvikling for lammekjøtt i EU jan. 2010- mars 2016 (EUR/tonn)[61]*. Blå linje for små lam (<13 kg) og rød for tyngre lam.*

[60] NZ – engrospris for fryste hele slakt. UK – gjennomsnitts engros hele/halve slakt. Norsk pris – målpris / planlagt gjennomsnittlig engrospris

[61] EU-kommisjonen (2016); http://ec.europa.eu/agriculture/sheep-goats/presentations/index_en.htm "Weekly market prices for sheep and goat meat"

6.2 Prisdannelse etter engrosprispunktet sau og lam

I dagligvarehandelen er det ulik prisutvikling for ulike deler av dyret. Mulighetene til å ta ut økt pris på de ulike stykningsdelene må vurderes i fastsettingen av pris og prisløype.

6.2.1 Faktiske butikkpriser sau og lam[62]

Figur 6-7 nedenfor viser butikkpriser for viktige produktgrupper av sau og lam.

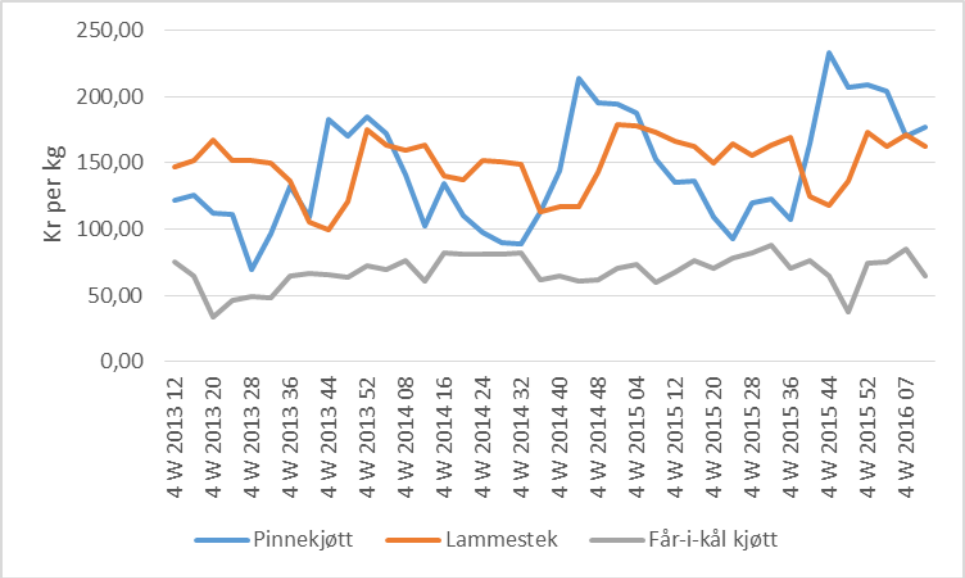

Figur 6-7 viser en oversikt over verdien av saue- og lammekjøtt i dagligvaren fordelt på produkttype i kroner per kg.

Prisene for pinnekjøtt og lammestek varierer veldig gjennom året etter sesongene. Det er til jul at pinnekjøttet har høyest pris som er naturlig og da ligger prisen på i overkant av 200 kr per kg. Prisen for lammestek varierer også i forhold til sesongene og har høyest pris i jule- og påskesesongen. Fårikål har en vesentlig lavere pris og mindre variasjon i pris gjennom året. Prisene på lammestek og fårikål kjøtt har ligget stabilt i flere år, mens prisen på pinnekjøtt har økt.

[62] Alle data som ligger bak figurene er hentet fra Nielsen

6.2.2 Forbrukerprisene har flatet ut fra 2011, mens engros- og produsentpris har fortsatt å stige

Figur 6-8 viser en sammenstilling av prisutvikling på ulike ledd i verdikjeden. Av den framgår det at forbrukerprisene har utviklet seg i motsatt retning av engrosprisene. Det siste året ser det ut til å ha flatet ut.

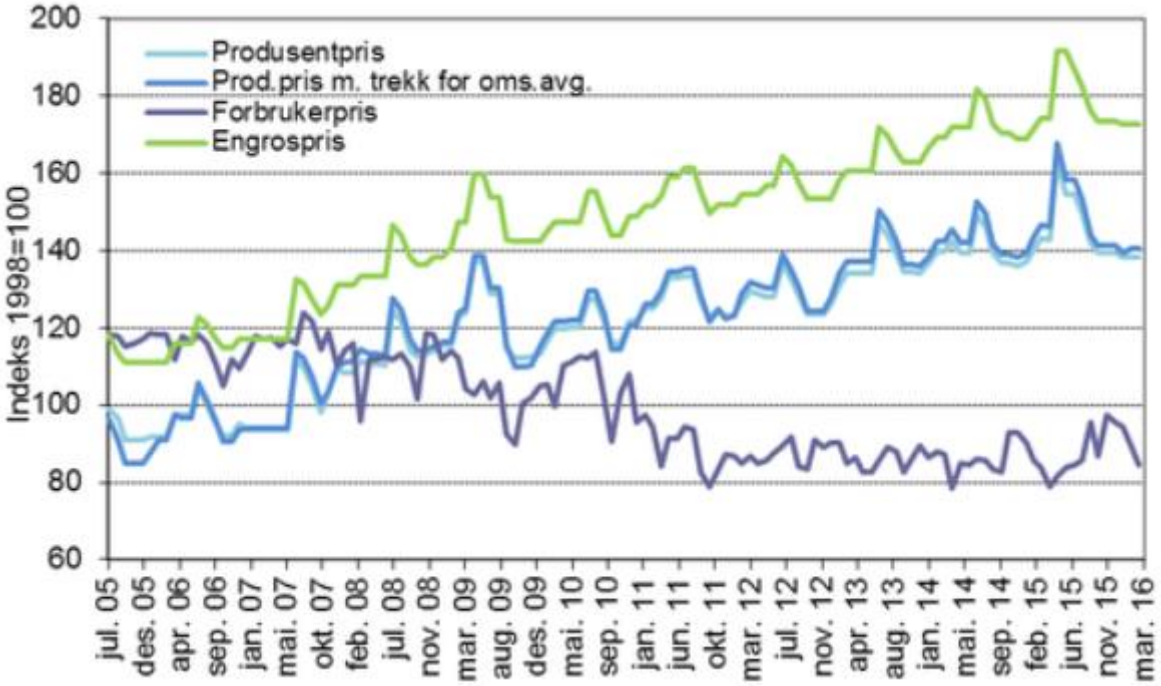

Figur 6-8 viser utviklingen i produsentpris, engrospris og forbrukerpris for lam/sau.[63]

I følge resultatkontrollen, så har forbrukerprisene økt marginalt med 1,5 prosent etter å ha falt siden 2007. Engrospris og produsentpris har økt i hele perioden og det siste året har prisene steget med hhv. 3,6 prosent og 2,1 prosent. Siden 2010 har forbrukerprisene falt med 17,6 prosent, mens både engros- og produsentpris har økt med 20,5 og 32,0 prosent.

Det betydelige fallet i forbrukerpriser kan ha sammenheng med at bl.a. fårikål-kjøtt i sesongen brukes som lokkevare. Som det også framgår av figur 6-7 i avsnittet over så er det stor forskjell mellom varer.

[63] NILF – matpriser
http://www.nilf.no/statistikk/Matvarepriser/Tekst/Manedlig_prisutvikling_for_produkter_av_sau-lam_pa_forbrukerniva-figur, 22.04.2016

6.3 Produksjon, struktur og produksjonsøkonomi

Det er en økning i antall produsenter med sau og antall vinterfôra sauer de siste to årene. Det er stor etableringsvilje i næringen, sammen med prognoserte overskudd og store reguleringslagre, tilsier dette at man må sette en pris som ikke stimulerer til ytterligere produksjonsøkninger. Produksjonen er den kjøttproduksjonen hvor tilskudd utgjør størst andel av totalinntektene.

6.3.1 Antall gårdsbruk med sau går ned, antall vinterforede sauer øker og besetningene blir større.

Det har vært en jevn nedgang i antall jordbruksbedrifter med sau i de små og mellomstore besetningene, som vist i figur 6-9. I de siste to årene har antall jordbruksbedrifter i de to største gruppene økt.

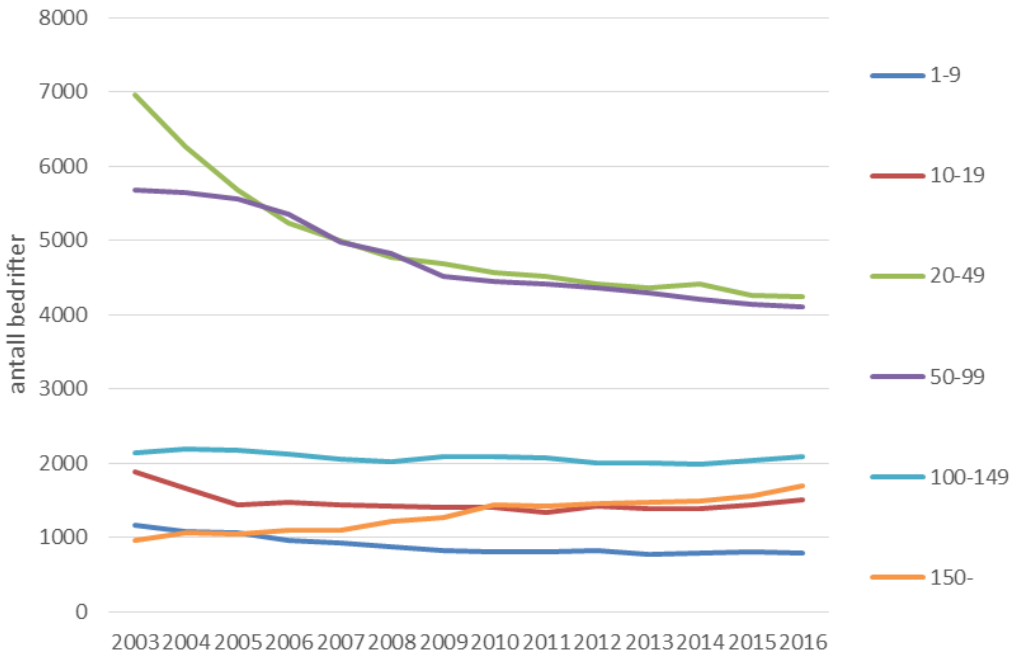

Figur 6-9 viser antall jordbruksbedrifter med sau fra 2003-2015 fordelt etter besetningsstørrelse[64].

Figur 6-9 viser en strukturendring i saueholdet, men fremdeles består norsk sauehold i vesentlig grad av mellomstore besetninger. Det er imidlertid de mellomstore sauebesetningene som har hatt klart størst nedgang tidligere år. Antall produsenter med 20-49 og 50-99 sauer har hatt en nedgang på hhv. 985 og 1232 jordbruksbedrifter de siste ti årene.

[64] SSB: Statistikkbanken. Omfatter de som søkte om produksjonstilskudd. Til og med år 2000 var telledatoen 31. desember, men fra år 2000 er telledatoen 1. januar. Siste års tall er foreløpige tall. https://www.ssb.no/statistikkbanken/selecttable/hovedtabellHjem.asp?KortNavnWeb=jordhus&CMSSubjectArea=jord-skog-jakt-og-fiskeri&checked=true, tabell 03803, 22.04.2016

Det er i dag de største besetningene som har flest vinterfôra sauer totalt sett (figur 6-10)

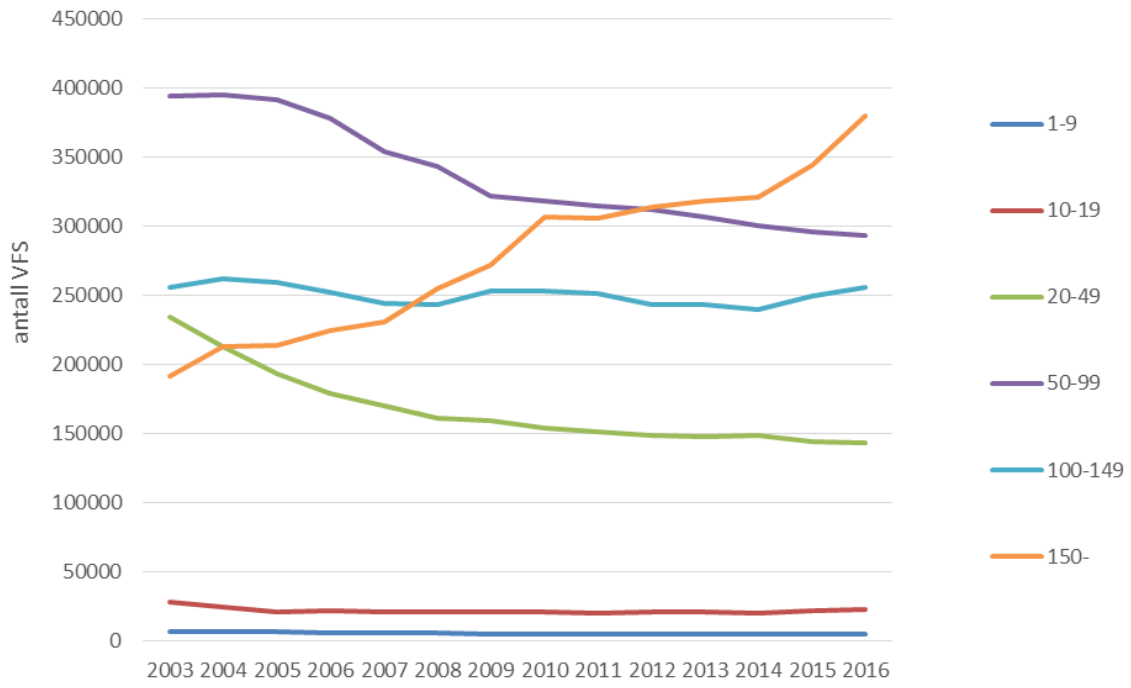

Figur 6-10 viser antall vinterfôra sauer fra 2003 til 2016[65]*fordelt på besetningsstørrelse*

Totalt antall vinterfôra sauer (VFS) har gått opp og ned, de siste ti årene har antall VFS økt med 3,4 prosent og de to siste årene har antall VFS økt med 2,5 prosent og 3,5 prosent. Det er ved søknad om produksjonstilskudd per 1. januar 2016 registrert 1 095 669 VFS[66].

Andelen av produksjonen som skjer i de største besetningene øker. Andelen vinterfôra sauer i besetninger over 150 VFS har økt med 2,1 prosent det siste året. Antall sauer i besetninger fra 100-149 sauer har også økt noe, mens antall sauer som står i besetninger fra 20-49 og 50-99 er synkende.

Siden lam/sau er en produksjon som følger sesongen, så er det store variasjoner gjennom året hvor mye som leveres til slakting (figur 6-11). Dette har betydning for produsentens inntekt som dermed i all hovedsak kommer på høsten. En god del av sauen derimot blir i tillegg levert på nyåret.

[65] SSB: Statistikkbanken. Omfatter de som søkte om produksjonstilskudd. Til og med år 2000 var telledatoen 31 desember, men fra år 2000 er telledatoen 1. januar. Siste års tall er foreløpige tall.
[66] Tall for 2016 er foreløpige tall.

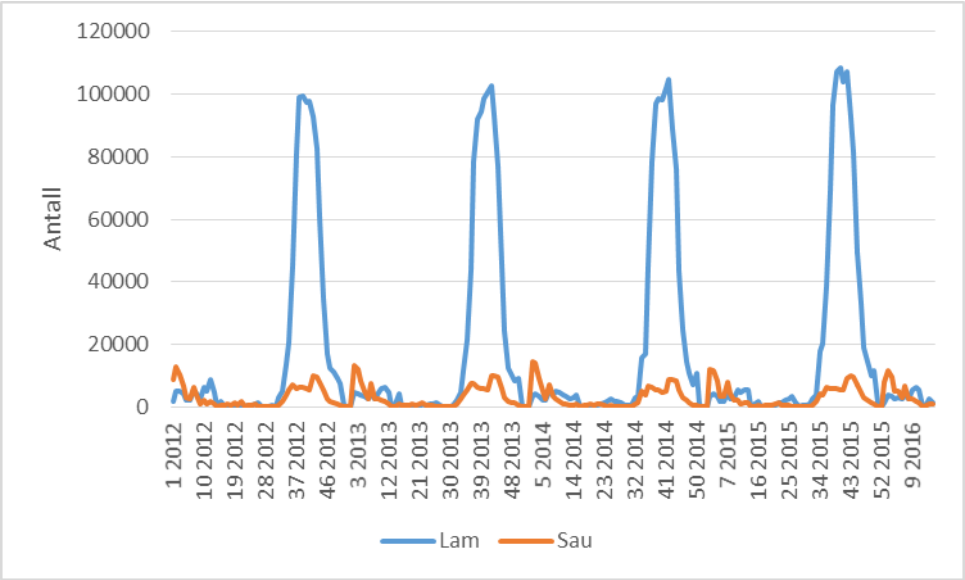

Figur 6-11 viser variasjonen i levering av lam og sau til slakt fra 2012 til i dag[67]

Gjennomsnittlig planlagt engrospris settes for et halvt år om gangen, hvor det altså er svært begrenset med slakt i det første halvåret. Dersom man ønsker å øke prisen i andre halvår, bør man likevel øke prisen i første halvår for bl.a. å unngå forskyving i slakting rundt 1. juli. Dette har betydning for produsentens inntekt som dermed i all hovedsak kommer på høsten.

[67] Sau til slakt er summen av kategorien ung sau og voksen sau. Animalia.no, 28.04.2016.

6.3.2 Referansebruk 3 viser at vederlag til arbeid og egenkapital har økt.

Tallene for referansebruk 3[68] viser at vederlaget per vinterfôret sau har økt noe de siste par årene.

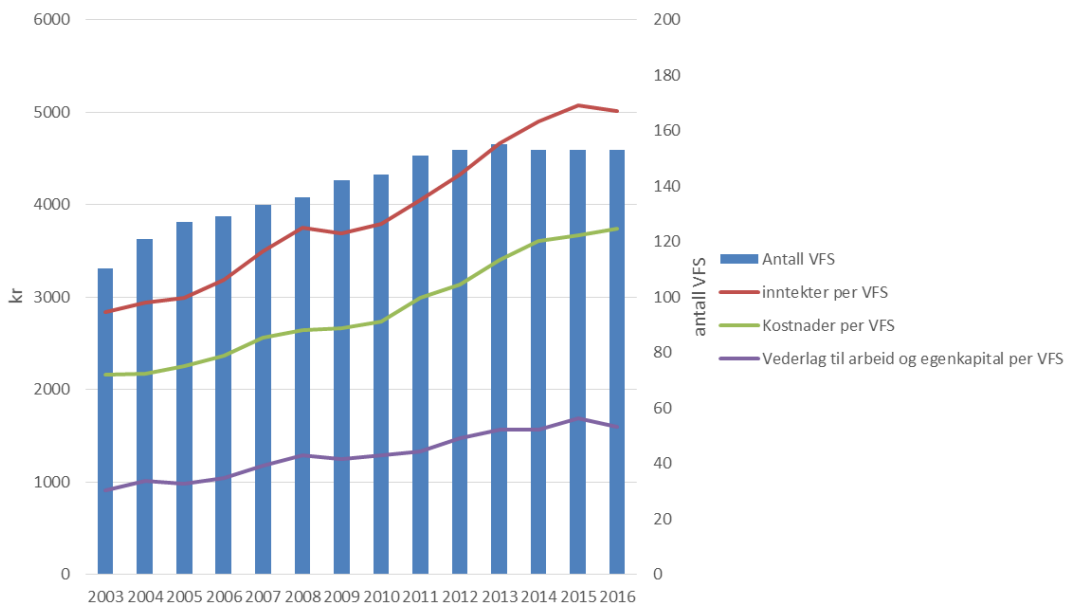

Figur 6-12 viser utviklingen i sentrale nøkkeltall for sauehold basert på referansebruk 3

I 2015 økte vederlaget til arbeid og egenkapital per årsverk med 8,4 prosent fra året før, og det er estimert en nedgang på nesten 6 prosent i 2016, *før* eventuelle endringer i jordbruksavtalen.

6.3.3 Produksjonen av lam er avhengig av tilskudd

Utgangspunktet for de økonomiske vurderingene her er Norturas dekningsbidragskalkyle for et sauebruk med 130 vinterfôrede sauer. Utgangspunktet for å velge et bruk med 130 sauer er at dette tilsvarer ca. 1 årsverk i de ulike referansebrukene NILF har for rene sauebruk. Det er et stort sauebruk i Norge. Ut fra tall fra SSB, har det gjennomsnittlige sauebruket i Norge i dag omkring 75 vinterfôrede sauer.

Nedenfor vises en dekningsbidragskalkyle fra Nortura for et bruk med 130 vinterfôra sauer. Et bruk med 130 sauer tilsvarer ca. 1 årsverk. Det er et stort sauebruk i norsk sammenheng.

[68] Referansebruk 3 består i 2014 av bruk med 155 vinterfôra sau.

Beregningene forutsetter at bruket ligger i arealtilskuddssone 5 og distriktstilskuddssone 2. 95,5 prosent av lamma er klasse O eller bedre[69].

Tabell 6-2 viser oversikt over dekningsbidraget til et sauebruk med 130 vinterfôrede sauer.

	2014/2015	2015/2016
Produksjonsinntekter	1 955	2 034
Variable kostnader	1 136	1 348
Dekningsbidrag 1	818	686
Tilskudd	2 413	2 474
Dekningsbidrag 2	3 231	3 160
Hele bruket:	**420 074**	**410 748**

I 2015/2016 utgjør produksjonsinntektene[70] om lag 45 prosent av inntektene, tilsvarende som året før. Kalkylene er ikke oppdatert med endringene for jordbruksoppgjøret 2016.

I jordbruksoppgjøret 2016 ble dyretilskuddet for sau over 1 år økt med 40 kroner per dyr for de første 100 dyra, i tillegg økte beitetilskudd utmark med 12 kroner per dyr. På referansebruk 3 med 153 vinterfôra sauer er virkningen av jordbruksoppgjøret beregnet til -1 500 kroner.

[69] Beregningene er gjort med reelle priser og tillegg fra Nortura. Det er gjort forutsetninger om framtidig prisutvikling og skinnverdi. Inkludert i produksjonsinntekter er grunntilskuddet og ulltilskuddet. Endringer fra jordbruksoppgjøret 2016 er ikke innarbeidet.

[70] Inkludert grunntilskudd og ulltilskudd

7 Egg

Produksjonen av egg i Norge er fortsatt større enn etterspørselen, men det er positiv utvikling siste halvår. Det er per mai 2016 prognosert et overskudd på 450 tonn etter at drøye 700 tonn er tatt ut ved førtidsslakting første halvår.

Forbruket av egg, målt som salg i dagligvarehandel, ligger på nivå med tidligere år. Prisene på egg i dagligvarehandelen er relativt stabile, når en ser bort fra effekten av prisdumping før påske i år. Etterspørselen av egg fra høner i miljøinnredning eller frittgående høner varierer, men med et stort salg av EMV øker trykket på egg fra miljøinnredning.

Engrosprisen har stått i ro etter at prisen ble satt ned våren 2015. Prisnedsettelsen var et klart signal om at det ikke er plass for nyetableringer i næringa. Salget har fram mot 2016 flatet ut og steget i takt med befolkningsøkningen. Økonomien i eggproduksjon er presset på grunn reduserte priser og høy omsetningsavgift, men også høye investeringer i hus fram mot 2012 og økende kraftfôrpriser. Etableringsviljen i næringen synes derfor å avta, men det ligger et potensial til å etablere eggproduksjon i tomme kyllinghus.

Markedet for egg er i en bedret situasjon. En svært lav lønnsomhet i næringen på nåværende tidspunkt tilsier at det er behov for prisøkning. Med et fortsatt prognosert overskudd til tross for gjennomført førtidsslakting første halvår og et potensial for ytterligere produksjonsøkning, må man imidlertid være forsiktige med prisøkninger.

Gjennomsnitt planlagt engrospris økes med kr 0,20 per kg. Det gir en planlagt gjennomsnittlig engrospris for andre halvår 2016 på kr 18,60 per kg.

7.1 Marked og pris

Det har de siste åra vært produsert mer egg i Norge enn det det har vært etterspørsel etter. Første halvår av 2016 har vist et godt salg av egg og markedet er nærmere balanse enn på flere år. Det er prognosert et overskudd *før tiltak* på nesten 1 200 tonn for hele året per mai 2016. Situasjonen tilsier at det vil være lite eller ingen behov for ytterligere førtidsslakting, men på grunn av førtidsslakting første halvår og stor etableringsvilje i næringen må man være forsiktig med prisøkninger.

I *figur 7-1* vises utviklingen i tilførsler til eggpakkeri og engrossalg av egg.

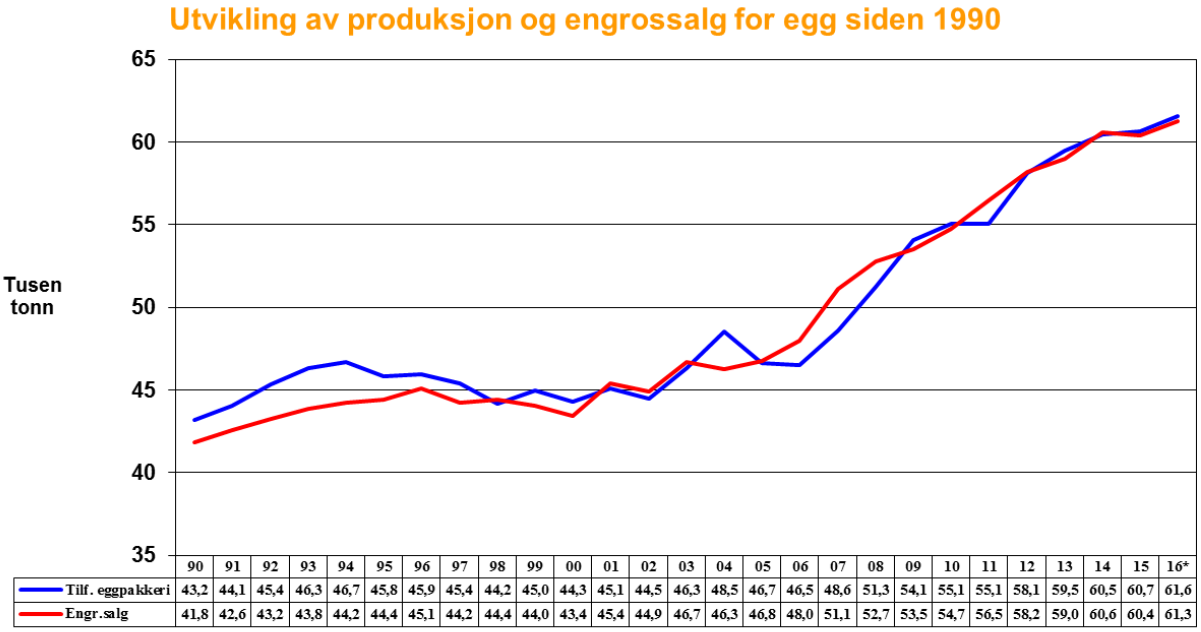

	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12	13	14	15	16*
Tilf. eggpakkeri	43,2	44,1	45,4	46,3	46,7	45,8	45,9	45,4	44,2	45,0	44,3	45,1	44,5	46,3	48,5	46,7	46,5	48,6	51,3	54,1	55,1	55,1	58,1	59,5	60,5	60,7	61,6
Engr.salg	41,8	42,6	43,2	43,8	44,2	44,4	45,1	44,2	44,4	44,0	43,4	45,4	44,9	46,7	46,3	46,8	48,0	51,1	52,7	53,5	54,7	56,5	58,2	59,0	60,6	60,4	61,3

Figur 7-1 Utvikling i tilførsler til eggpakkeri og engrossalg av egg siden 1990.

7.1.1 Egg 2015 – fortsatt stor produksjon

2015 var et år med relativt stor andel førtidsslakting. Tilførslene ble redusert med vel 1984 tonn som følge av førtidsslakting av verpehøner. På tross av dette økte tilførslene til eggpakkeriene marginalt. Engrossalget av skallegg gikk ned marginalt. Det var et spesielt godt eggsalg rundt jul

7.1.2 Egg 2016 – Et godt salg medfører at vi nærmer oss balanse

For 2016 prognoseres det et markedsoverskudd før tiltak på vel 1187 tonn. Ca. 737 tonn av dette er bestemt tatt ut gjennom førtidsslakting denne våren. Det er klare forventninger og føringer fra myndighetene om at førtidsslakting skal kombineres med aktiv bruk av pris som stimuli. Det er i tillegg registrert en viss interesse for nyetablering.

Figur 7-2 nedenfor illustrerer hvordan egg er forventet tatt ut med førtidsslakting fordelt på uker. Det tas lite egg ut ved førtidsslakting i perioder med høy etterspørsel og mer ut når etterspørselen er lav. Et godt engrossalg 1. halvår tilsier at det trolig vil være behov for lite eller ingen førtidsslakting 2. halvår 2016.

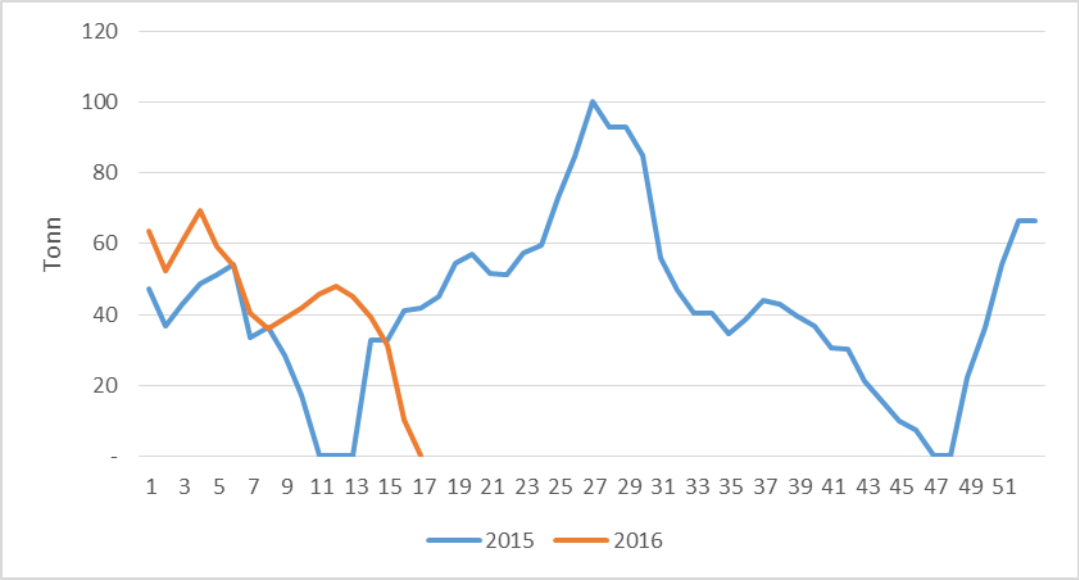

Figur 7-2 viser antall tonn egg som forventes tatt ut ved førtidsslakting fra 2015 til fram mot høsten 2016

7.1.3 Lavere nivåer av skallegg på reguleringslager

Figur 7-3 viser beholdningen av skallegg på reguleringslager. På grunn av at skallegg er ferskvare kan ikke reguleringslageret bli for stort. Gjennom 2015 var det relativt mye skallegg på reguleringslager som dermed krevde relativt mye førtidsslakting. På grunn av godt salg av egg ved juletider og rundt påske er nivået på reguleringslageret nå mye lavere. I uke 19 er det omtrent 200 tonn egg på reguleringslager, noe som er 500 tonn mindre enn på samme tid i fjor.

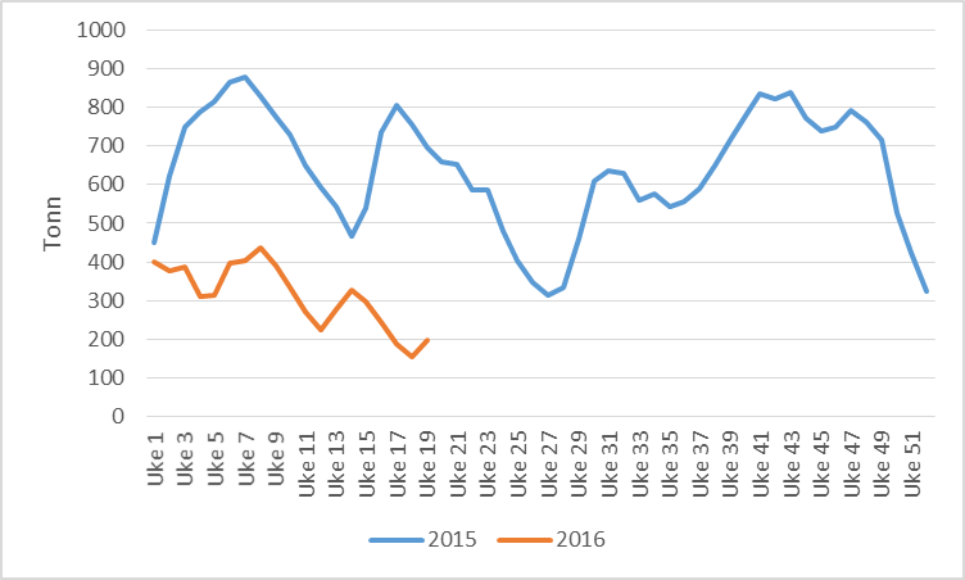

Figur 7-3 viser beholdning av skallegg på reguleringslager

7.1.4 Målpris/engrospris, oppnådd pris og omsetningsavgift

I figur 7-4 vises utviklingen i målpris, planlagt gjennomsnittlig engrospris, oppnådd engrospris og omsetningsavgift. Prisprognose fra uke 16-26 i 1. halvår 2016

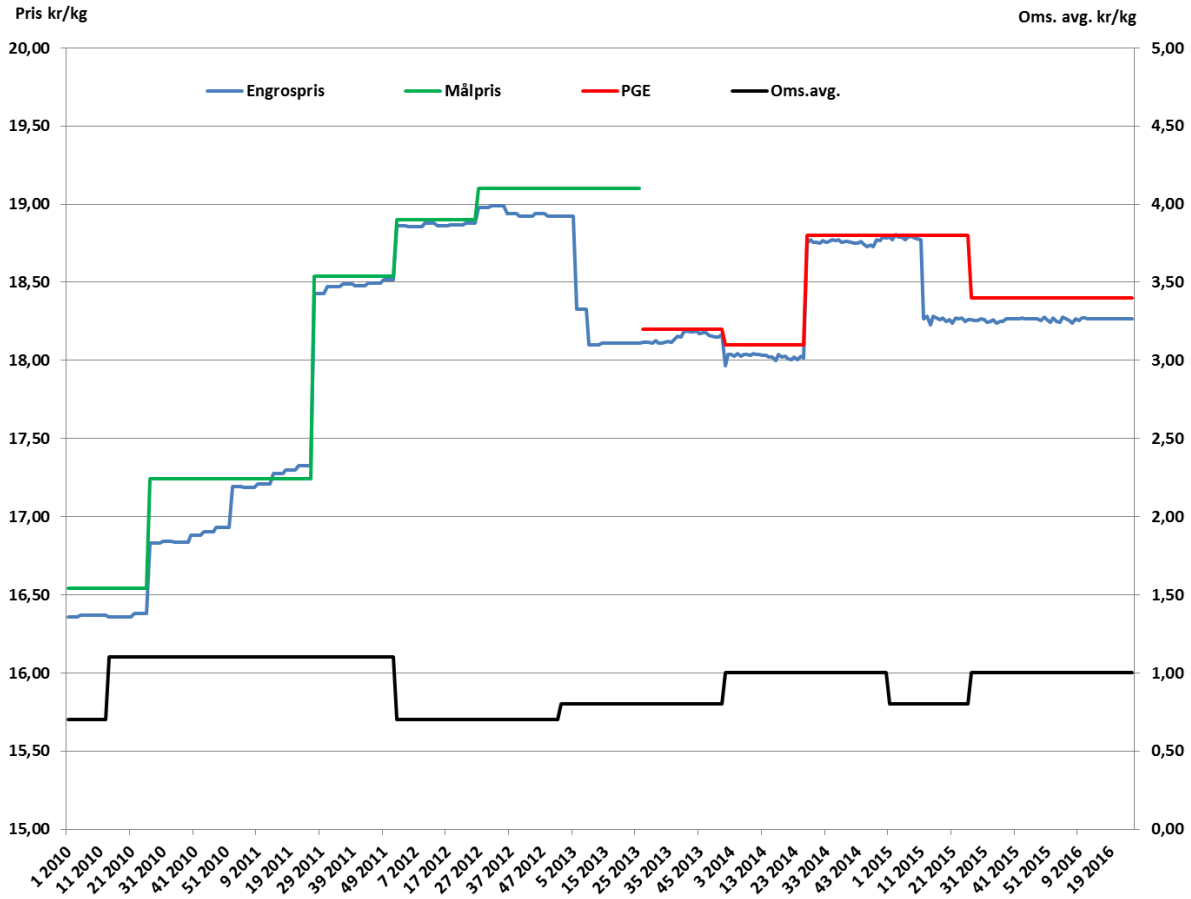

Figur 7-4 viser utviklingen av målpris/planlagt gjennomsnittlig engrospris, oppnådd engrospris og omsetningsavgift for egg fra 2010 - 1. halvår 2016

Som det framgår av figuren, ble den planlagte gjennomsnittlige engrosprisen justert ned i forhold til tidligere målpris i 2013, men økte igjen 2 halvår 2014 av hensyn til produsentenes økonomi (se også kap. 7.3.2). På grunn av store lagernivåer på egg og eggprodukter sommeren og høsten 2015 ble avregningsprisen for Norturas produsenter justert ned med 30 øre per kilo for å finansiere nødvendig eksport. Barrieren for å avslutte eggproduksjon er stor fordi det er mange nye hus hvor mye kapital er bundet opp. Prisreduksjoner har derfor hatt liten effekt på produksjonskapasiteten, i hvert fall på kort sikt.

7.1.5 Import av egg er svært begrenset

Importen varierer med markedssituasjonen i Norge. I perioden fra medio 2011 til medio 2012 var det en del import av egg. Etter det har det vært lite import; 224 tonn i 2013, 330 tonn i 2014 og 202 tonn i 2015 og 23 tonn de tre første månedene i 2016[71][72]. Importen til Norge kommer i all hovedsak fra Skandinavia, pga. salmonellarisikoen.

Importen til Norge skjer innenfor WTO- og EU-kvotene (avsnitt 3.5.4). Det er noe utenlands bearbeiding basert på norske egg, som f.eks. "langegg" som kommer i tillegg.

7.1.6 Produksjon og prisutvikling internasjonalt – prisene på egg i EU har falt[73] [74]

Det siste publiserte tallet for produksjon av skallegg på verdensbasis er fra 2013 og var på 68 mill. tonn. Av dette ble kun 16 prosent produsert i Europa. På verdensbasis økte produksjonen med 26 prosent på 10 år og 3 prosent siste året. 3 prosent økte også produksjonen i Europa siste året. 59 prosent av produksjonen skjer i Asia og da hovedsakelig Øst-Asia. Egg produseres hovedsakelig for innlandsmarkedet. Om lag 3 prosent av produksjonen eksporteres og mye av handelen skjer mellom EU land. Nederland er største eksportør av egg, mens Tyskland er største importør av egg. Importen til EU gikk ned med 36 prosent i 2014 på grunn av at EU hadde overskudd på egg.[75]

USA opplevde høsten 2014 til midten av 2015 å miste 49 millioner fugler (kyllinger, høner og kalkuner) på grunn av fugleinfluensa. Dette medførte høyere priser i USA, men siden eggprodukter handles lite på verdensmarkedet har ikke de europeiske prisene blitt særlig påvirket. De Europeiske prisene har stort sett vært relativt stable. Svenske priser ligger godt over snittprisene i EU (figur 7-5). Flere EU-land har vanskelig for å eksportere hele egg til Sverige på grunn av krav om salmonellafrihet, men i 2014 økte importen fra Danmark kraftig.

---

[71] I tillegg til hele friske egg, kom det 20 tonn tørkede fugleegg og 31 tonn fugleegg uten skall, kokte, fryste, el konserverte utenfor kvote.
[72] Kilde SSB tabell 11008 og tabell 11009, 25.04.2016.
[73] *Omverdenrapport 2014*. Ibid.
[74] SJV-rapporten "Marknadsråd – ägg 2014-05-27" http://www.jordbruksverket.se/download/18.425b011913efa70e20e22ac/1402565932342/Marknadsr%C3%A5d+%C3%A4gg.pdf og SJV-rapporten "Marknadsöversikt 2013 Ägg" http://www2.jordbruksverket.se/webdav/files/SJV/trycksaker/Pdf_rapporter/ra13_34v2.pdf
[75] SJV-rapporten "Marknadsråd – ägg 2015-04-15"

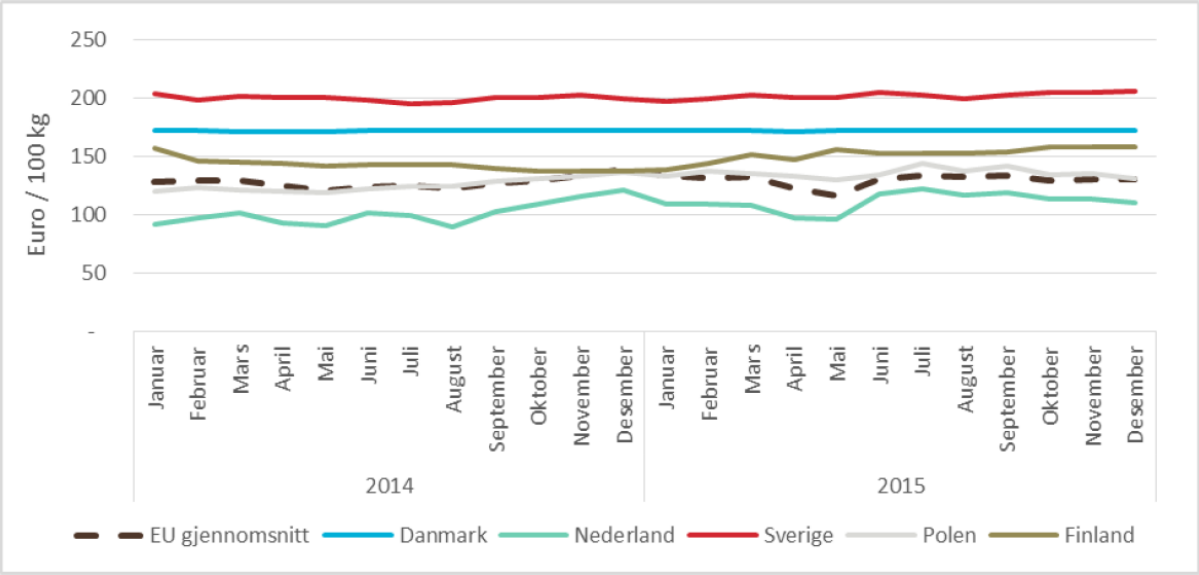

Figur 7-5 utvikling i pris på ferske skallegg i EU i perioden 2014-2015[76]

Figur 7-6 nedenfor viser prisutviklingen i EU sett under ett for klasse A egg ved pakkestasjonene. Prisene så langt i år ligger under prisene for de to foregående årene, men har fulgt samme utvikling som tidligere år. I uke 15 ligger prisene 11 prosent lavere enn i fjor.

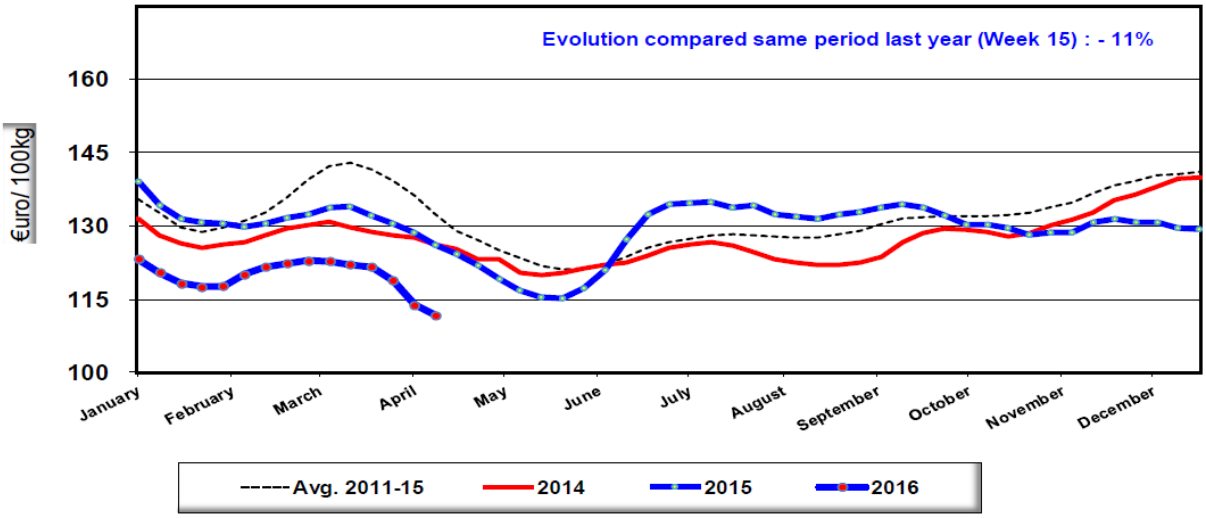

Figur 7-6 utvikling i pris på egg i EU, gjennomsnitt av alle medlemsland – t.o.m. uke 19[77]

[76] Data fra EU-kommisjonen, kopiert fra *Omverdenrapport 2016*
[77] EU-kommisjonen (2015); http://ec.europa.eu/agriculture/eggs/presentations/index_en.htm EU Market Situation for Eggs 21. April 2016, 25.04.2016

7.2 Priser og prisdannelse etter engrosprispunktet for egg

Forbrukerprisene og volum har vært omtrent uendret de siste tre årene. Prisdumpingen rundt påske medførte noe økt salg. Forbruket har over tid dreid fra egg fra burhøns mot egg fra frittgående høns. Egne merkevarer (EMV) har både tapt og tatt markedsandeler fra industriens merkevarer det siste året.

7.2.1 Forbrukerpriser på egg[78]

Figur 7-7 viser at prisen har ligget og variert mellom 43 og 48 kroner per kg fra uke 12 2013 til i dag. Prisfallet i uke 11 2016 viser effekten av prisdumping på egg rundt påske. Prisen har vært noenlunde stabil uten store økninger siden våren 2013.

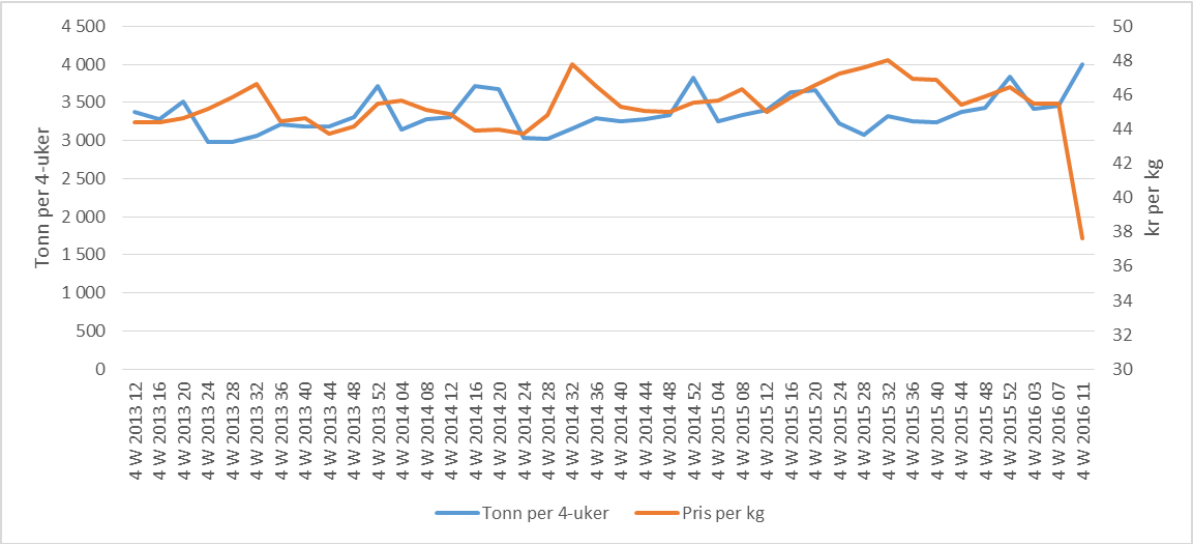

Figur 7-7 viser utviklingen av volum og pris for egg i dagligvaremarkedet uke 12 2013 – uke 11 2016[79].

Omsatt volum har gått opp og ned i samme periode, men siden sommeren 2015 har salget vært litt økende. Den økende trenden er ikke større enn hva som kan tilskrives befolkningsøkningen.

Figur 7-8 viser prisutviklingen på egg i dagligvarehandelen fordelt på egg fra ulike produksjonsformer.

[78] Alle data som ligger bak figurene er hentet fra Nielsen
[79] 4 W 2013 12 = Summen de siste 4 uker i 2013 til og med uke 12.

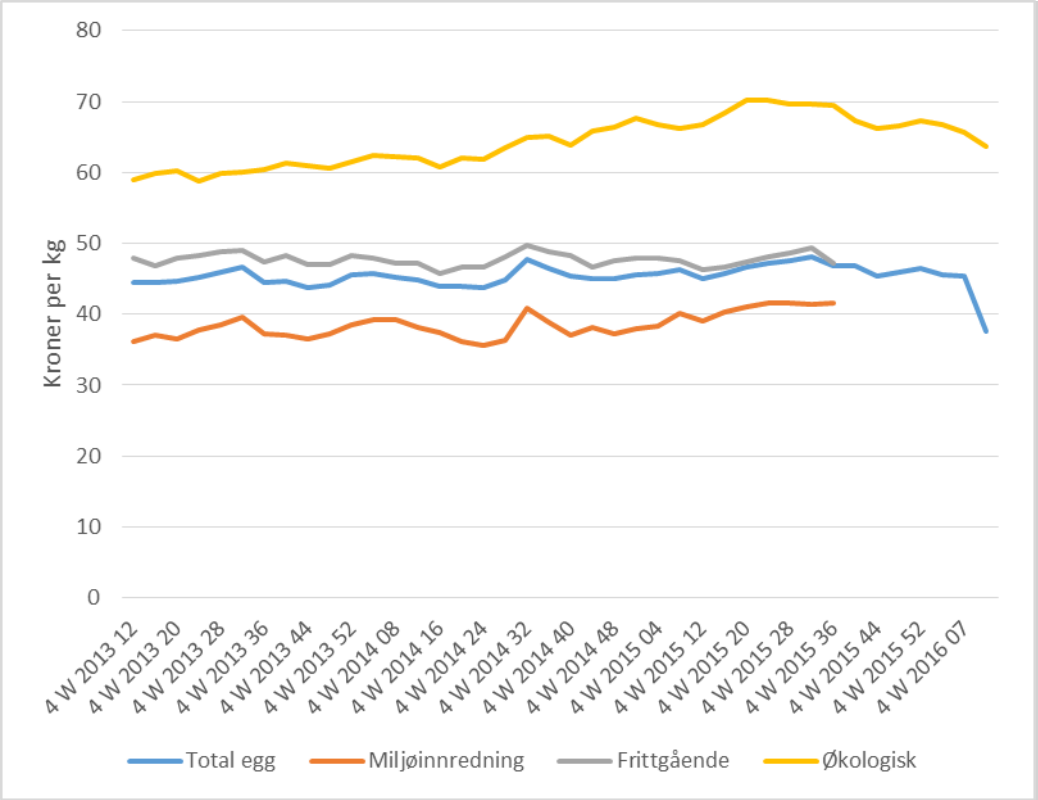

Figur 7-8 viser utviklingen av prisen på egg fra ulike produksjonsformer i dagligvaremarkedet.

Naturlig nok er økologiske egg priset høyere enn egg fra frittgående og fra burhøns. Gapet ser ut til å ha økt til andre produksjonsformer.

Differansen mellom egg fra frittgående høner og egg fra miljøinnredning har lenge vært større i butikk enn hva tilfellet er på produsent- og engrosprisnivå. Den siste tiden har prisforskjellen blitt noe mindre. Enkelte dagligvarekjeder vil bare ha egg fra frittgående høns. I perioder har det likevel vært noe overproduksjon av egg fra frittgående høns og noe for lite produksjon av egg fra miljøinnredning. Prisfokus øker gjerne etterspørselen etter egg fra miljøinnredning.

Figur 7-9 nedenfor viser utviklingen i omsatt volum for egg med fordeling på driftstyper.

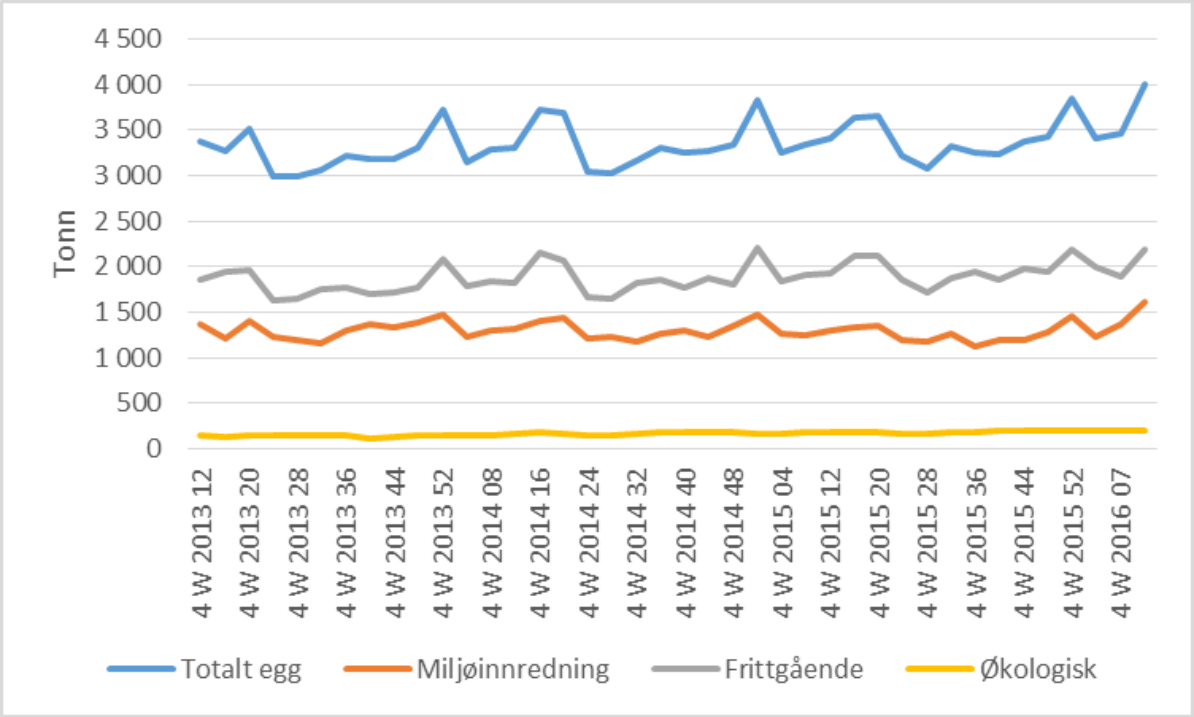

Figur 7-9 viser utviklingen av volum av egg fra ulike driftsformer i dagligvaremarkedet fra uke 12 2013 – uke 11 2016.

1. januar 2012 ble det forbudt med verpehøns i tradisjonelle bur. Mange av de som ominnredet eller bygde nytt satset på frittgående produksjonssystemer. Dette medførte en kraftig økning i egg fra frittgående høns og nedgang i burhøns. Fordelingen mellom egg fra frittgående høns og burhøns har etter overgangen vært noenlunde konstant. Godt eggsalg i perioden rundt påske økte salget av begge egg-typene.

Figur 7-10 viser levert egg per kvartal i Nortura for ulike driftsformer

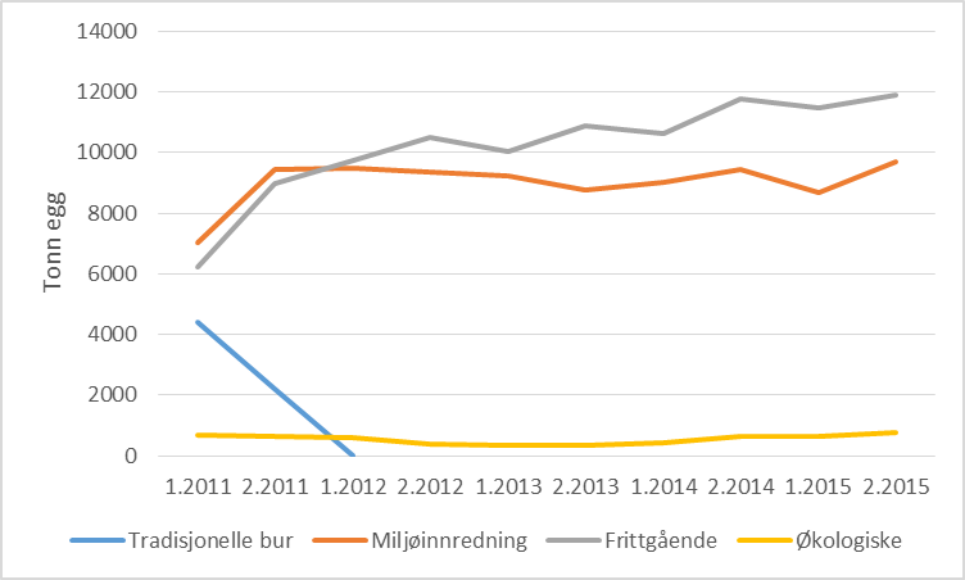

Figur 7-10 viser levert egg per kvartal i Nortura for ulike driftsformer

Etter forbudet om å ha høns i tradisjonelle bur fra 2012 var fordelingen mye lik mellom miljøinnredning og frittgående høns fra Nortura produsentene. Egg fra miljøinnredning har vært relativt stabilt, mens egg fra frittgående høner har økt jevnt oppover. Egg fra Økologiske høner er lavt. I 2015 var 43 prosent fra miljøinnredning, 54 prosent fra frittgående høner og 3 prosent økologisk.

Figur 7-11 viser prisutviklingen av egg fordelt på EMV-varer og merkevarer.

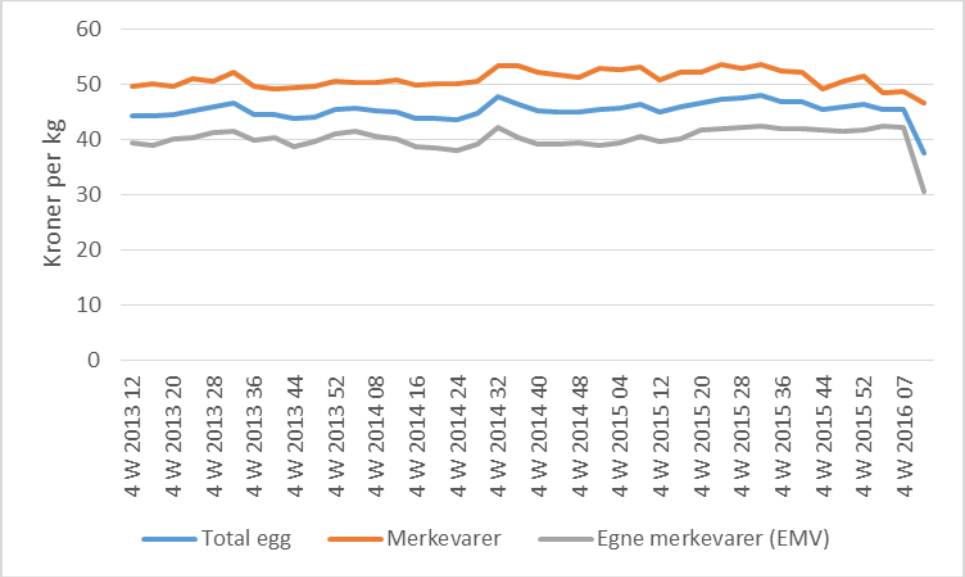

Figur 7-11 viser prisutviklingen av egg solgt som dagligvarenes EMV og merkevarer.

EMV eggene i dagligvaren har lavest pris med 40 kr per kg og merkevarer har høyest pris med om lag 50 kr per kg. Prisutviklingen er relativt lik for EMV- varer og merkevarer. I siste periode ser vi igjen effekten av priskrigen på egg rundt påske. Spesielt prisen på eggene fra egne merkevarer falt kraftig.

Figur 7-12 viser utviklingen av volumet av egg i dagligvare fordelt på EMV og merkevarer.

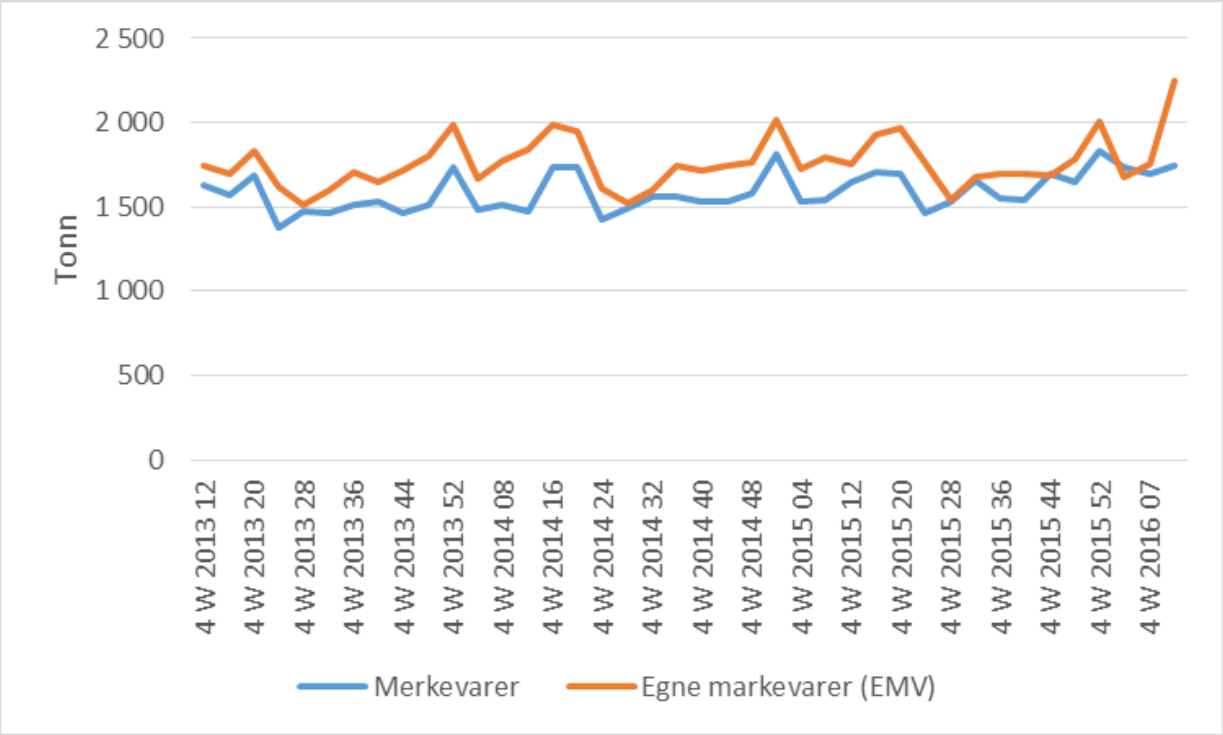

Figur 7-12 viser utviklingen av volumet av egg i dagligvaremarkedet fordelt på dagligvarenes egne merkevarer (EMV) og merkevarer

Fra begynnelsen av 2013 har det vært omsatt et større volum egg som EMV enn som merkevarer. Størrelsesforholdet mellom dem har vært ganske konstant siden. Volumøkningen siste periode viser igjen effekten av priskrigen på egg. Mens salget av egne merkevarer økte, gikk ikke slaget av merkevarer tilsvarende ned, noe som betyr at forbrukeren kjøpte mer egg i påsken.

7.2.2 Avstanden mellom forbrukerprisene og engrospriser øker, sett bort fra påsken

Figur 7-13 viser utviklingen i forbruker- og engrospriser på egg indeksert. Den viser større variasjon i forbrukerpris enn engrospris, men de beveger seg oftest i samme retning når det skjer større endringer i engrospris, men ikke alltid.

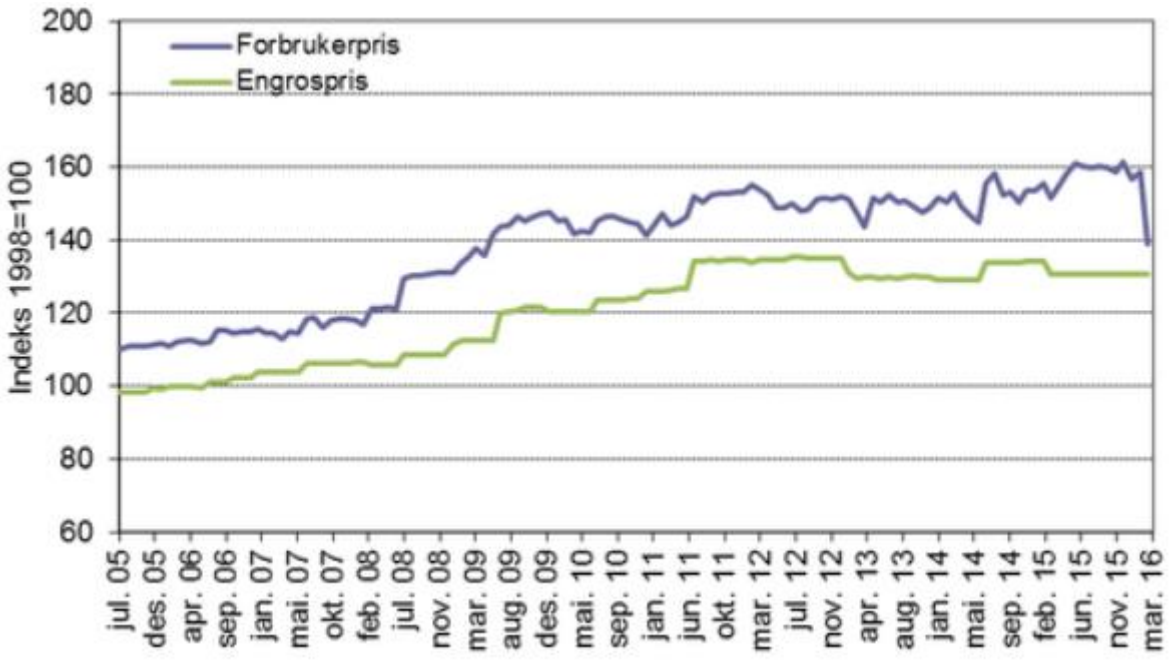

Figur 7-13 viser en indeksert sammenstilling av utviklingen i forbruker- og engrospriser på egg[80]

Jfr. Resultatkontrollen, har forbrukerprisene økt med 1,4 prosent fra 2014 til 2015[81], noe som stemmer godt med grafene i avsnittene over. I 2015 ser prisene ut til å ha økt noe mer, før prisfallet rundt påske 2016. Engrosprisene falt 0,2 prosent, mens produsentprisene var uendret sammenlignet med året før. Dette er tall for årene sett under ett og ikke løpende som er framstilt i avsnittet over.

[80] NILF og beregninger utført av SSB for NILF- http://nilf.no/statistikk/Matvarepriser/Tekst/Manedlig_prisutvikling_for_egg_pa_forbruker-_og_engrosniva-figur, 26.04.2015
[81] BFJ – Resultatkontrollen, april 2015

7.3 Produksjon, struktur og produksjonsøkonomi

Det er mange nye hus og det er gjort store investeringer i bransjen de siste årene. Mange produsenter har høy gjeld og tilhørende høye finansielle kostnader.

Andelen av egg som kommer fra frittgående høner og miljøinnredning har vært stabilt de siste to årene. Forskjellen i produksjonskostnader mellom de to produksjonssystemene er om lag en krone per kg og det skal reflekteres i engrosprisen. Etter nedsatt PGE i fjor og økte kostnader, er lønnsomheten per time svært lav. Når *planlagt gjennomsnittlig engrospris* skal fastsettes må disse forholdene hensyntas.

7.3.1 Besetningsstørrelsen styres av konsesjonsgrensen

Fra 1. januar 2012 ble det forbudt å ha verpehøns i tradisjonelle bur. Omleggingen har medført at en særskilt stor andel av produsentene har investert i nye hus og driftsapparat de siste årene. De har da bygd med kapasitet for å produsere opp mot konsesjonsgrensen og produksjonen har derfor økt. I dag er fordelingen mellom driftsformene ca. 58 prosent fra frittgående og 42 prosent fra miljøinnredning når økologisk holdes utenom.

Unghøner fra de 15 ulike oppalsaktørene selges til ca. 570 kommersielle eggprodusenter, dvs. produsenter med over 1000 høner[82]. Totalt har vi ca. 3,5 millioner høner som produserer egg til enhver tid[83].

Basert på beregninger over de produsentene som har tegnet prognoseavtale med Nortura, så er gjennomsnittsbesetningen i år på 7515 høneplasser, rett i overkant av konsesjonsgrensen på 7500 høneplasser[84]. Det er en stor økning fra 2011 hvor gjennomsnittlig besetning var på ca. 5 500 verpehøns.

7.3.2 Referansebruk 6 viser at kostnadene øker uten at inntektene øker tilsvarende[85]

Tallene for referansebruk 6 viser at kostnadene per høne har økt. For 2014 og 2015 har inntektene stått i ro, det er det også forventet å gjøre for 2016. Kostnadene er antatt å fortsette å øke i 2016 slik det har gjort siden 2010. Vederlaget til arbeid og egenkapital er forventet å reduseres ytterligere.

---

[82] Fjørfe nr 3 2015

[83] Totalt er det 2 083 registrerte eggprodusenter med over 4 380 605 høner, dvs. med mer enn 30 høner og som søker produksjonstilskudd. Bondens har i gjennomsnitt et opphold på 8 uker mellom hvert innsett. Derfor er ikke antall høner som produserer til enhver tid og totalt antall høner likt. Kilde SSB tabell: 03806

[84] Gjennomsnittlig besetningsstørrelse er over dagens konsesjonsgrense fordi det finnes enkelte produsenter som hadde flere enn 7500 høner når konsesjonsgrensen ble til, og de trengte ikke redusere sine besetninger.

[85] Referansebruk 6 (BFJ) består i 2016 av 6739 høner og 257 dekar korn. Inntektene fra kornproduksjonen er også inkludert i tallene som figuren er basert på. Tallene er fra *før* resultatet av jordbruksavtalen 2016 forelå.

Endringer i bondens inntekt henger i stor grad sammen med endringer i engrosprisen. Se kapitel 7.1.4 for mer om pris.

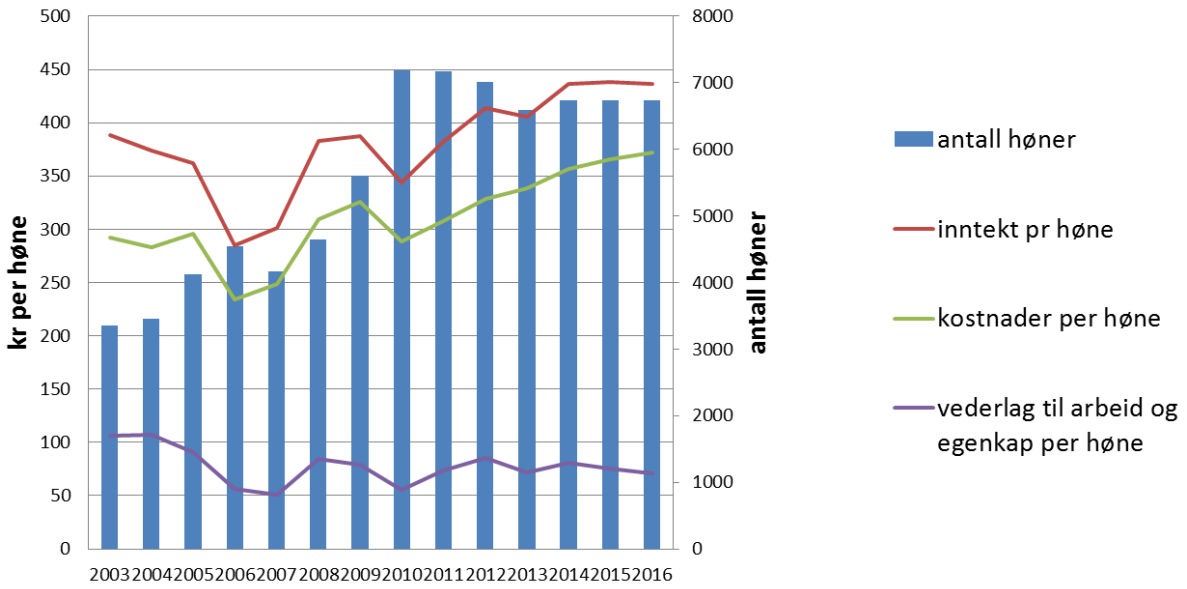

Figur 7-14 viser inntekter, kostnader mm per høneplass før resultatet av jordbruksavtalen 2016.[86]

I følge referansebruksberegningene har altså vederlaget til arbeid og egenkapital blitt redusert og forventes ytterligere redusert i 2016 *før* jordbruksavtalen.

7.3.3 Lønnsevnen per time er svært lav i eggproduksjonen

Tabell 7-1 viser Norturas kalkyler for dekningsbidrag i produksjon av egg i hhv januar 2015, januar 2016 og for mai 2016.

[86] 2014 er regnskapstall, 2015 er framregna tall og 2016 er prognose.

Tabell 7-1 viser utvikling i kostnadene, inntekter og dekningsbidrag i produksjon av egg fra 2015-2016.

		jan.15 Miljø-innredning	jan.16 Miljø-innredning	mai.16 Miljø-innredning	jan.15 Frittående aviar	jan.16 Frittående aviar	mai.16 Frittående aviar
Forutsetninger:							
Antall høner satt inn	stk	**7 500**	**7 500**	**7 500**	**7 500**	**7 500**	**7 500**
Eggproduksjon per innsatt høne	kg	22,00	22,40	23,10	21,60	21,90	22,60
Unghøne	kr/stk	46,00	47,00	47,00	47,00	48,00	48,00
Kraftfôrpris (FKA, Østlandet)	kr/kg fôr	3,75	3,87	3,96	3,77	3,88	3,97
Diverse variable kostnader pr. 4-ukersperiode	kr	0,81	0,22	0,21	1,06	0,28	0,28
Dekningsbidrag:							
Eggleveranser		kr 312	kr 298	kr 308	kr 326	kr 310	kr 320
Kvantumstillegg		kr 11	kr 11	kr 11	kr 11	kr 11	kr 11
Etterbetaling		kr -	kr -	kr -	kr -	kr -	kr -
Distriktstill. (eks knekk og blod)		kr -	kr -	kr -	kr -	kr -	kr -
Sum produksjonsinntekter		**kr 323**	**kr 309**	**kr 319**	**kr 336**	**kr 321**	**kr 331**
Unghøne		kr 46	kr 47	kr 47	kr 47	kr 48	kr 48
Fôr		kr 165	kr 173	kr 183	kr 171	kr 178	kr 188
Avliving		kr 2	kr 2	kr 2	kr 2	kr 2	kr 2
Utrangeringstillegg		kr -2	kr -2	kr -2	kr -2	kr -2	kr -2
Sum produksjonskostnader		**kr 212**	**kr 221**	**kr 230**	**kr 219**	**kr 227**	**kr 237**
Dekningsbidrag 1 per høne og omløp		**kr 111**	**kr 88**	**kr 89**	**kr 118**	**kr 94**	**kr 94**
Dekningsbidrag 1 per høne og år		**kr 90**	**kr 72**	**kr 70**	**kr 96**	**kr 76**	**kr 74**
Diverse variable kostnader		kr -13	kr -13	kr -13	kr -17	kr -17	kr -17
Dekningsbidrag 2 per høne og omløp		**kr 98**	**kr 75**	**kr 76**	**kr 101**	**kr 77**	**kr 77**
Dekningsbidrag 2 per høne og år		**kr 80**	**kr 61**	**kr 60**	**kr 82**	**kr 62**	**kr 61**
Produksjonstillegg (satser for Sør-Norge)		kr 7	kr 7	kr 7	kr 7	kr 7	kr 7
Dekningsbidrag 2 per høne og år inkl. prod.tillegg		**kr 86**	**kr 68**	**kr 66**	**kr 88**	**kr 69**	**kr 67**
Dekningsbidrag 2 per år inkl. produksjonstillegg		kr 648 187	kr 510 048	kr 497 267	kr 663 162	kr 518 011	kr 506 102
Investering:							
Investeringsår		*2014*	*2015*	*2016*	*2014*	*2015*	*2016*
Antall høner det bygges for		*7 500*	*7 500*	*7 500*	*7 500*	*7 500*	*7 500*
Investering		*kr 6 000 000*	*kr 6 000 000*	*kr 6 000 000*	*kr 6 000 000*	*kr 6 000 000*	*kr 6 000 000*
Egenkapital		*kr 1 500 000*	*kr 1 500 000*	*kr 1 500 000*	*kr 1 500 000*	*kr 1 500 000*	*kr 1 500 000*
Tilskudd		*kr -*	*kr -*	*kr -*	*kr -*	*kr -*	*kr -*
Rest		*kr 4 500 000*	*kr 4 500 000*	*kr 4 500 000*	*kr 4 500 000*	*kr 4 500 000*	*kr 4 500 000*
Nedbetalingstid, år		*20*	*20*	*20*	*20*	*20*	*20*
Restverdi		*0 %*	*0 %*	*0 %*	*0 %*	*0 %*	*0 %*
Rentesats		*6,5 %*	*5,8 %*	*5,6 %*	*6,5 %*	*5,8 %*	*5,6 %*
Årlig kapitalkostnader		*kr 402 609*	*kr 380 668*	*kr 374 516*	*kr 402 609*	*kr 380 668*	*kr 374 516*
Vedlikehold og forsikring (1,5 % av byggesum)		*kr 90 000*	*kr 90 000*	*kr 90 000*	*kr 90 000*	*kr 90 000*	*kr 90 000*
Rest til arbeid		*kr 155 578*	*kr 39 380*	*kr 32 751*	*kr 170 553*	*kr 47 342*	*kr 41 586*
Arbeid, timer per år		*1 500*	*1 500*	*1 500*	*1 800*	*1 800*	*1 800*
Lønnsevne per time		***kr 104***	***kr 26***	***kr 22***	***kr 95***	***kr 26***	***kr 23***

Produksjonsinntektene falt med 4-5 prosent fra januar 2015 til januar 2016 på grunn av reduksjonen i engrosprisen i mars 2015. Fra starten av 2016 frem til mai 2016 har inntektene økt med 10 kroner, dette er nesten tilsvarende nedgangen fra 2015. Dette skyldes økte egg leveranser. Kostnadene har økt med 4 prosent fra 2015 til 2016 og ytterligere 4 prosent frem til mai. Totalt har dermed dekningsbidrag 2 falt med drøye 20 prosent fra 2015 til 2016 for begge drifttypene. Dette gir en lønnsevne per time på 281 kroner for frittgående høner og 332 kroner for høner i miljøinnredning gitt at investeringskostnadene er nedbetalt. De fleste i denne næringen har investert i nye hønsehus grunnet kravene til miljøinnredning fra 2012 og har dermed store kapitalkostnader. En som etablere et nytt hønsehus i dag vil sitte igjen med en lønnsevne per time på omkring 22-23 kroner. Det viser at lønnsomheten for de som er nyetablerte er lav og det ikke burde være insentiver for andre å gå inn i denne næringen slik situasjonen er nå.

Dekningsbidragskalkylen viser at produksjonskostnadene per kilo egg har økt, men ulikt for miljøinnredning og for frittgående høner. Kostnadsøkningen per kilo egg fra miljøinnredning har vært 20 øre per kilo i perioden 2014 til 2015 og 23 øre per kilo i perioden 2015 til 2016, tilsvarende for egg fra frittgående høner er 13 øre og 23 øre per kilo egg i kostnadsøkning.

Jordbruksoppgjøret medfører en økt kraftfôrpris på 3 øre, dette gir en økning i kostnaden per kilo egg produsert på om lag 6 øre. Kraftfôrkostnaden er en betydelig del av de totale kostnadene. I tillegg er det en reduksjon i distriktstilskudd egg på 45 øre per kg i Nord-Norge og 20 øre per kg på Vestlandet. På referansebruk 6 med 6 700 høner og planteproduksjon er effekten av jordbruksoppgjøret beregnet til - 13 000 kroner.

Vedlegg

Planlagt gjennomsnittlig engrospris (PGE) på storfe

		Representantvare ung okse				
		Oppnådd pris	avvik fra PGE	PGE	endring	% årlig endring
2. halvår	2009	48,84	-0,04	48,88	1,10	
1. halvår	2010	47,45	-0,13	47,58	-1,30	
2. halvår	2010	47,99	-0,09	48,08	0,50	
1. halvår	2011	48,61	-0,09	48,70	0,62	2,4 %
2. halvår	2011	49,32	-0,08	49,40	0,70	
1. halvår	2012	50,66	-0,04	50,70	1,30	4,1 %
2. halvår	2012	52,15	-0,05	52,20	1,50	
1. halvår	2013	52,83	-0,17	53,00	0,80	4,5 %
2. halvår	2013	54,87	-0,13	55,00	2,00	
1. halvår	2014	54,88	-0,32	55,20	0,20	4,2 %
2. halvår	2014	55,44	-0,06	55,50	0,30	
1. halvår	2015	57,03	0,03	57,00	1,50	3,3 %
2. halvår	2015	57,43	-0,07	57,50	0,50	
1. halvår	2016			58,70	1,20	3,0 %
2. halvår	2016			59,20	0,50	

Målpris og planlagt gjennomsnittlig engrospris (PGE) på lam

		Representantvare lam				
Avtaleår/halvår		Oppnådd pris	Avvik	Målpris/PGE	endring	% årlig endring
2009/2010	målpris	57,44	-0,31	57,75	2,48	
2010/2011	målpris	58,64	-0,51	59,15	1,40	2,4 %
2011/2012	målpris	60,66	-0,12	60,78	1,63	2,8 %
2012/2013	målpris	62,95	-0,05	63,00	2,22	3,7 %
2. halvår 2013	PGE	65,76	-0,44	66,20	3,20	
1. halvår 2014	PGE	67,84	-0,16	68,00	1,80	7,9 %
2. halvår 2014	PGE	68,66	-0,04	68,70	0,70	
1. halvår 2015	PGE	70,67	0,17	70,50	1,80	3,7 %
2. halvår 2015	PGE	70,46	-0,04	70,50	0,00	
1. halvår 2016	PGE			69,60	-0,90	-1,3 %
2. halvår 2016	PGE			67,60	-2,00	

Målpris og planlagt gjennomsnittlig engrospris (PGE) på egg

		Representantvare egg				
Avtaleår/halvår		Oppnådd pris	Avvik	Målpris/PGE	endring	% årlig endring
2009/2010	målpris	16,44	-0,10	16,54	1,58	
2010/2011	målpris	17,06	-0,18	17,24	0,70	4,2 %
2011/2012	målpris	18,67	-0,05	18,72	1,48	8,6 %
2012/2013	målpris	18,63	-0,47	19,10	0,38	2,0 %
2. halvår 2013	PGE	18,15	-0,05	18,20	-0,90	
1. halvår 2014	PGE	18,03	-0,07	18,10	-0,10	-5,2 %
2. halvår 2014	PGE	18,76	-0,04	18,80	0,70	
1. halvår 2015	PGE	18,48	-0,32	18,8*	0,00	3,9 %
2. halvår 2015	PGE	18,26	-0,14	18,40	-0,40	
1. halvår 2016	PGE			18,40	0,00	-2,1 %
2. halvår 2016	PGE			18,60	0,20	

**pris satt ned til 18,30 fra 16. mars*